

Razumkov
centre

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Проект здійснено за сприяння
Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні

КИЇВ-2020

Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні

Авторський колектив:

Ю.Якименко – шеф-редактор, В.Замятін – керівник проекту,
А.Балуба, А.Биченко, А.Кернична, М.Міщенко, О.Панич, Л.Шангіна

Це видання підготовлене Центром Разумкова за результатами дослідницького проекту “Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні”, який підтримується Представництвом Фонду Ганса Зайделя в Україні.

З метою сприяння створенню в Україні цілісної та ефективної системи громадянської освіти, зокрема дорослих, експертами було розроблено проект Стратегії розвитку громадянської освіти, яка визначає цілі та завдання, системні пропозиції до низки проектів законодавчих та нормативно-правових актів, вміщених у цьому виданні. Також у виданні містяться чинні нормативно-правові акти, що регулюють питання громадянської освіти, та проекти, що очікують затвердження чи перебувають у процесі розгляду чи обговорення.

У реалізації проекту взяли участь експерти Центру Разумкова, фахівці МОН України, представники громадських організацій, які працюють у сфері громадянської освіти.

Публікація буде корисною для науковців, фахівців у сфері громадянської освіти, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами освіти дорослих.

З М І С Т

I. Громадянська освіта в Україні: правові засади, організаційна модель, зміст	5
--	----------

II. Матеріали, підготовлені в рамках проекту “Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні”

Проект Закону України “Про освіту дорослих”	20
Проект Стратегії розвитку громадянської освіти в Україні	58
Пропозиції до проекту Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р”	67
Обриси майбутньої моделі громадянської освіти: зміст, інституційна побудова, залучення недержавного сектору (експертне опитування)	70

III. Чинні нормативно-правові акти

Кабінет Міністрів України Розпорядження від 3 жовтня 2018 р. № 710-р “Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні”	85
Концепція розвитку громадянської освіти в Україні.....	86
Порівняльна таблиця до проекту Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р”	96
План заходів щодо реалізації Концепції розвитку громадянської освіти до 2024 року	108

IV. Проекти законодавчих та нормативно-правових актів

Проект Закону України “Про освіту дорослих”	112
Проект Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”	145
Порівняльна таблиця до проекту Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”	147
Проект Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”	152
Порівняльна таблиця до проекту Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”	153
Стратегія розвитку громадянської освіти на період до 2030 року (<i>проект, розроблений Міністерством освіти і науки України</i>)	157
План заходів щодо реалізації Стратегії розвитку громадянської освіти до 2030 року	164

Усі нормативно-правові акти (як чинні, так і проекти), вміщені в цьому виданні,
взяті з офіційних сайтів органів державної влади.

I. ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ОРГАНІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ, ЗМІСТ

У 2019р. Центром Разумкова за підтримки Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні було реалізовано дослідницький проект *“Політична освіта в Україні: сучасний стан і шляхи удосконалення”*. У рамках цього проекту експерти, зокрема, розглянули основні елементи інституційної мережі політичної освіти в незалежній Україні, проаналізували підходи до вироблення концептуальних засад політичної освіти, що здійснювалися у 2000-х роках, а також головні особливості її функціонування та нормативного забезпечення на сучасному етапі.

За підсумками цього проекту дослідники дійшли висновку, що для України надзвичайно актуальним є завдання *“...створення цілісної системи політичної освіти, розрахованої на усі категорії громадян, яка ґрунтувалася би на концептуальних засадах, що відповідають завданням створення української політичної нації, громадянського суспільства і правової демократичної держави”*¹.

Налагоджена під час реалізації проекту співпраця між Центром Разумкова, фахівцями Міністерства освіти і науки України, представниками громадських організацій, які працюють у сфері громадянської освіти, а також підтримка з боку Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні, дозволили продовжити роботу над виконанням цього завдання, зосередивши зусилля на продовженні напрацювання нормативно-правової бази запровадження та розвитку громадянської освіти в Україні, з урахуванням зазначених вище вимог системності та концептуальної єдності.

Як і передбачалося проектом *“Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні”*, за результатами проведеного дослідження у 2020р. було розроблено проект Стратегії розвитку громадянської освіти, яким визначено стратегічні, операційні цілі та завдання. Це дало можливість підготувати системні пропозиції до низки проектів законодавчих та нормативно-правових актів: до проектів законів України *“Про освіту дорослих”*, *“Про внесення змін до Бюджетного Кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”*, *“Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо*

¹ Див.: Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення. – Центр Разумкова, 2019р., с.3-4.

підтримки освіти дорослих”; до проекту Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018р. №710-р”². Останній документ передбачає зміни до *Концепції розвитку громадянської освіти в Україні*, затвердженої названим Розпорядженням Уряду. Подано пропозиції до проекту *Плану заходів з реалізації Концепції розвитку громадянської освіти до 2024р.*³ Розроблений Центром Разумкова проект Стратегії розвитку громадянської освіти суттєво доповнює відповідний проект Стратегії, підготовлений робочою групою при МОН.

Названі документи розроблені спільно експертами Центру Разумкова та фахівцями Міністерства освіти і науки (МОН) України, із залученням до обговорення представників громадських організацій, що стало прикладом і досвідом налагодження тривалої і конструктивної співпраці влади і громадянського суспільства як на рівні організацій, так і на рівні окремих експертів, фахівців.

Це дало можливість удосконалювати напрацювання, а також окреслити коло заінтересованих сторін – умотивованих, активних, з досвідом громадянської, аналітичної, дослідницької діяльності, з метою їх залучення до розробки наступних документів і надалі – до їх впровадження і реалізації.

Названі вище проекти нормативно-правових актів розроблені з урахуванням документів ЄС і Ради Європи, зокрема: *Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини та Рамкової програми оновлених ключових компетентностей для навчання впродовж життя*⁴, а також на основі вивчення досвіду запровадження і практики функціонування громадянської (політичної) освіти в європейських країнах, зокрема у Великій Британії, Німеччині, Польщі та ін.

Моделі громадянської освіти в цих країнах є різними, проте кожна з них спрямована на охоплення практично всіх соціальних груп, використання не лише формальної і неформальної освіти, але й можливостей ЗМІ, публічних громадських просторів, місць пам’яті, соціальної реклами, кінодокументалістики, публіцистичної і художньої літератури. Це дозволяє ефективно формувати такий елемент громадянських компетентностей, як *ставлення* – тобто емоційно-чуттєве сприйняття особою світу з позицій певної системи цінностей і вироблення на цій основі психологічних установок на відповідні дії і поведінку в соціумі.

Особливу увагу у практиці громадянської освіти (або в сучасній термінології – формуванні демократичної громадянськості) в європейських країнах привертає активна участь в організації і здійсненні заходів громадянської освіти широкого

² Тексти названих документів подані в цьому виданні.

³ На відміну від попередньо запропонованого Плану заходів..., що передбачав період дії до 2030р.

⁴ Хартія прийнята в рамках Рекомендації CM/Rec (2010) 7 Комітету Міністрів. Див.: Council of Europe Portal, <https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe-charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>; Рамкова програма схвалена Європейським Парламентом і Радою ЄС 17 січня 2018р. Див.: European Commission, https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-on-key-competences-for-lifelong-learning_en.

кола громадських організацій⁵, що дозволяє урізноманітнити її зміст, заходи, методи і засоби та в підсумку – підвищити її ефективність.

Участь неурядових організацій, інститутів громадянського суспільства у впровадженні громадянської освіти є характерною і для України – це особливо відзначається в оновленому тексті *Концепції розвитку громадянської освіти в Україні*⁶ і є аргументом на користь подальшого залучення цих організацій до здійснення громадянської освіти як її провайдерів, повноправних суб'єктів освітньої діяльності. Насамперед, у секторах неформальної та інформальної освіти дорослих.

Водночас, слід зауважити, що на відміну від країн, де у громадянській освіті активну участь беруть політичні партії, в Україні залучення партій до освітнього процесу видається передчасним – з огляду на неусталеність політико-партійної системи, програмно-ідеологічну та інституційну слабкість політичних партій, їх надмірну залежність від лідерів та/або великого бізнесу, що створює ризики для об'єктивності та безсторонності, незаангажованості змісту громадянської освіти. Як громадяни, так і експерти під час відповідних опитувань не погодилися бачити серед провайдерів громадянської освіти вітчизняні політичні партії.

Пропозиції Центру Разумкова ґрунтувалися також на значному масиві його аналітичних праць і соціологічних досліджень попередніх років. Ідеться, зокрема, про моніторинг процесів формування і зміцнення громадянської ідентичності, політичної культури українського суспільства, електоральної поведінки і прихильностей громадян та ін.⁷ Як зазначалося, були використані також результати проекту “Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення”⁸.

⁵ У цьому тексті терміни “громадські організації”, “неурядові організації”, “інститути громадянського суспільства” вживаються як синонімічні.

⁶ У контексті характеристики актуального стану громадянської освіти в Концепції відзначається: “...Заходи у закладах освіти, спрямовані на формування та розвиток громадянських компетентностей, відбуваються здебільшого за ініціативи чи підтримки інститутів громадянського суспільства як суб'єктами освітньої діяльності у сфері громадянської освіти”.

⁷ Див., наприклад: Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції, регіональні особливості. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2016р., №3-4, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD161-162_2016_ukr.pdf; Консолідація українського суспільства: виклики, можливості, шляхи. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2016р., №7-8, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD165-166_2016_ukr.pdf; Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2017р., №1-2, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD169-170_2017_ukr.pdf; Політична культура і парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2017р., №3-4, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD171-172_2017_ukr.pdf; Україна напередодні року виборів: запити суспільства, позиції політичних акторів, контури нової влади. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2018р., №3-4, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD175-176_2018_ukr.pdf; Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. – Центр Разумкова, 2018р., https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018-Ukr_na_porozi...pdf; Громадяни України про себе, країну та її майбутнє. – Центр Разумкова, 2019р., https://razumkov.org.ua/uploads/other/2019_DUMRA_GROMAD_ENG_UKR.pdf.

⁸ Див.: Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення. – Центр Разумкова, 2019р., https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Politychna_oshvita.pdf.

Під час роботи над проектами документів запровадження системи громадянської освіти розглядалося не лише як чинник зміцнення суспільної підтримки демократичного врядування, принципів верховенства права, дотримання прав людини і громадянина, але й дієвий чинник формування громадянської (політичної) нації, громадянського суспільства, демократичних інститутів влади, а також – формування і зміцнення соціального капіталу суспільства, запровадження засад соціальної згуртованості, міжособистісної та інституційної довіри як необхідної передумови спільної дії заради загального блага.

Бралося до уваги, що громадянська освіта має полегшувати розуміння громадянами сутності політичних процесів і принципів функціонування держави, необхідності здійснення постійного контролю над владою і сприяти підвищенню рівня громадянської активності в суспільстві.

В основу опрацювання змісту проектів була покладена теза про те, що громадянська освіта повинна ґрунтуватися на певній системі цінностей та відповідати вимогам змістовної єдності, академічної культури та політичної неупередженості.

Нижче наводиться стислий опис пропонованих законодавчих новацій і змін, що стосуються організації та здійснення освіти дорослих, насамперед – у частині громадянської освіти⁹ й окреслюють оптимальну, з експертної точки зору, модель системи громадянської освіти.

1. Проект Закону України “Про освіту дорослих”¹⁰

Як і передбачалося дослідницьким проектом “Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні”, до проекту Закону пропонується внести статтю про **пріоритетні напрями освіти дорослих**, одним із яких має стати формування у дорослих осіб “*громадянських компетентностей, здатності відповідально і повноцінно брати участь у суспільному житті, розуміння соціальних, економічних та політичних процесів, закономірностей і тенденцій розвитку*”.

Для реалізації цього пріоритету державної освітньої політики пропонується модель організації громадянської освіти дорослих.

Загалом, модель відповідає заявленим у концепції дослідницького проекту рисам:

- вона передбачає охоплення всіх категорій населення і враховує рівні освіти, що передують освіті дорослих;

⁹ У Розділі II цього видання наводяться тексти відповідних нормативно-правових актів, які повністю підготовлені в рамках проекту або до яких внесені зміни і доповнення, підготовлені в рамках проекту.

¹⁰ Пропонується на заміну чинного на цей час Закону “Про професійний розвиток працівників” (2012р., остання за часом редакція – 2019р.). Див.: Офіційний сайт ВР України, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>.

- її будова, механізми координації, контролю та моніторингу якості мають забезпечити змістову єдність процесу громадянської освіти в усіх її складниках, якість, об'єктивність і неупередженість матеріалів, а також гнучкість, варіативність та оперативний відгук на потреби та запити суспільства загалом та професійних і соціальних груп зокрема;
- передбачене фінансове та кадрове забезпечення функціонування пропонуваної моделі, причому кадрове забезпечення – за максимально широкого залучення фахівців, експертів неурядового сектору, що власне великою мірою і забезпечить її гнучкість та оперативність.

Проектом Закону України “Про освіту дорослих”:

(1) Встановлюється, що управління у сфері освіти дорослих у межах своїх повноважень здійснюється: Кабінетом Міністрів України; центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки; центральним органом виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики; центральним органом виконавчої влади у сфері праці і зайнятості; іншими центральними органами виконавчої влади; органами влади АР Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування. Відповідно – **окреслюються повноваження зазначених органів у частині реалізації державної політики освіти дорослих, у т.ч громадянської освіти.**

(2) Передбачається створення мережі навчальних закладів освіти дорослих – центрів освіти дорослих, що має охоплювати всю територію країни; встановлюється, що такі центри повинні мати у своєму складі структурні підрозділи, що будуть надавати або організовувати заходи (курси, спецкурси, тренінги тощо) громадянської освіти.

(3) Для координації у сфері освіти дорослих (у т.ч. громадянської освіти) передбачається створюється Національної ради з питань розвитку освіти дорослих – постійно діючого консультативно-дорадчого органу при центральному органі виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Національна рада:

- побудована за галузевим принципом і має два структурні підрозділи: підрозділ з питань професійної освіти дорослих і підрозділ з питань громадянської освіти дорослих;
- має свої представництва на регіональному, обласному та районному рівнях, які створюються за сприяння органів місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування шляхом укладання відповідних договорів з місцевими закладами та центрами освіти дорослих, неурядовими організаціями, які є провайдерми громадянської освіти дорослих.

СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Повноваження:

- рекомендації до ліцензування діяльності неурядових організацій, акредитації навчальних програм з громадянської освіти, сертифікації осіб, які здійснюють заходи з громадянської освіти дорослих;
- консультування місцевих неурядових організацій з питань організації і здійснення освітніх заходів;
- рекомендації до видання методичних матеріалів з питань громадянської освіти;
- рекомендації освітніх заходів і проектів на адресу Фонду громадянської освіти стосовно їх фінансування;
- рекомендації на адресу центрального органу виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики, Держкомтелерадіо стосовно тематичних програм суспільно необхідних видань, створення суспільно значущого аудіовізуального контенту, зокрема освітніх програм у рамках мовлення Суспільного телебачення;
- делегування своїх представників до колегіальних органів, робочих груп з розробки концептуальних, стратегічних, нормативно-правових документів з питань розвитку громадянської освіти дорослих.

Склад і засади формування:

- підрозділ складається з 12 осіб, які призначаються за результатами конкурсного відбору з числа представників громадських об'єднань, провайдерів освіти дорослих, наукових та експертних організацій, у т.ч. зарубіжних;
- не менше, ніж 50% складу структурного підрозділу з питань громадянської освіти дорослих складають представники неурядових організацій;
- до участі в конкурсі допускаються представники неурядових організацій, які мають досвід аналітичної, правозахисної, адвокаційної, соціальної, наукової, культурної, просвітницької діяльності на загальнонаціональному рівні, в т.ч. досвід участі в міжнародних проектах, не менше п'яти років, є членами відповідних міжнародних асоціацій та учасниками їх рейтингування, а також посідають у міжнародних/європейських рейтингах лідируючі позиції;
- членом структурного підрозділу з питань громадянської освіти дорослих може бути особа, яка має вищу освіту, досвід громадської діяльності та/або досвід аналітичної роботи в неурядовій організації не менше п'яти років, має досвід педагогічної діяльності у вищій школі, володіє державною мовою та/або мовою з числа офіційних мов ЄС¹¹.

(4) Для фінансування освіти дорослих, в т.ч. громадянської освіти, створюються спеціальні фонди – Фонд професійної освіти дорослих і Фонд громадянської освіти дорослих, які є юридичними особами публічного права, бюджетними неприбутковими установами та виконують передбачені Законом спеціальні функції фінансової підтримки розвитку освіти дорослих в Україні.

¹¹ Передбачається, що додаткові вимоги до неурядових організацій, що пропонують своїх представників до участі в конкурсі, а також до цих осіб можуть встановлюватися Положенням про конкурс до Національної ради.

Основні завдання Фондів:

- експертний відбір та фінансова підтримка проектів у сфері освіти дорослих щорічно за пріоритетними напрямками, визначеними відповідно до Закону;
- надання стипендій, грантів здобувачам освіти дорослих для навчання на програмах освіти дорослих;
- підтримка інституційного розвитку провайдерів освіти дорослих;
- моніторинг виконання проектів, що підтримуються Фондами, включно з проектами з інституційного розвитку;
- стимулювання інноваційних проектів у сфері освіти дорослих;
- підтримка програм міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих.

Основні повноваження кожного Фонду відповідно до напрямку освітньої діяльності:

- визначення критеріїв і порядку конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки Фонду;
- створення реєстру експертів, які беруть участь в оцінюванні проектів у сфері освіти дорослих, поданих для участі в конкурсному відборі;
- створення та ведення реєстрів проектів, поданих до Фонду, для участі в конкурсному відборі, та оприлюднення його у формі відкритих даних відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”;
- організація конкурсного відбору проектів у сфері освіти дорослих, яким надаватиметься підтримка Фонду;
- надання грантів юридичним особам незалежно від форми власності, фізичним особам-підприємцям, гранти та стипендії фізичними особам, здійснення інших видів підтримки проектів, визначені Статутом Фонду;
- одержання та аналіз звітів про виконання проектів, що реалізуються за підтримки Фонду;
- інформування громадськості про діяльність Фонду та підтримані ним проекти, зокрема шляхом підготовки та оприлюднення щорічного звіту;
- внесення центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, пропозиції з удосконалення державної політики та законодавства у сфері освіти дорослих.

(5) Визначаються джерела фінансування, зокрема провайдерів громадянської освіти. Ними можуть бути:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети;
- кошти українських, міжнародних та зарубіжних організацій;
- Фонд професійної освіти дорослих;
- Фонд громадянської освіти дорослих;
- Український культурний фонд;

- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

(6) Визначаються права та обов'язки провайдерів освіти дорослих, зокрема провайдерів громадянської освіти.

Провайдери громадянської освіти дорослих мають право:

- на академічну, організаційну, кадрову та фінансову автономію;
- самостійно визначати форми організації освітнього процесу, розробляти та реалізовувати освітні програми та освітні проекти з громадянської освіти для дорослих;
- видавати навчально-методичні матеріали, підручники та посібники, наукові праці;
- здійснювати заходи морального та матеріального заохочення учасників процесу громадянської освіти дорослих;
- співпрацювати на договірних засадах з іншими провайдерами громадянської освіти дорослих, підприємствами, установами, закладами освіти та іншими організаціями;
- брати участь у роботі міжнародних організацій;
- звертатися з ініціативою до державних органів влади щодо вдосконалення законодавства у сфері громадянської освіти дорослих;
- звертатися до Національної ради з питань розвитку освіти дорослих з пропозиціями проєктів, програм, тематики і форм здійснення громадянської освіти дорослих;
- звертатися до відповідних органів питань сертифікації викладачів, тренерів у галузі громадянської освіти дорослих, а також акредитації освітніх програм та внесення їх до Єдиної державної електронної бази з питань освіти;
- отримувати фінансову, матеріальну та іншу підтримку від держави, міжнародних та українських організацій, фізичних осіб для здійснення своєї діяльності у сфері громадянської освіти дорослих;
- здійснювати інші види діяльності, що не суперечать законодавству.

У проєкті Закону особливо зазначається, що “не може бути провайдером громадянської освіти дорослих фізична особа, яка є громадянином держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом; юридична особа з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрована на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта”.

Крім наведеного, проєкт Закону визначає керівні органи Національної ради та обох Фондів, їх чисельність, повноваження керівників, вимоги до їх професійного досвіду, умови конкурсного відбору, строки перебування на посадах. Передбачені також органи громадського самоврядування у сфері освіти дорослих, у т.ч. громадянської освіти.

У цілому, проект Закону “Про освіту дорослих” окреслює коло суб’єктів громадянської освіти, визначає їх статус і повноваження, а також встановлює як їх певну ієрархію, так і механізми їх горизонтального зв’язку і взаємодії, що уможлиблює системний характер і змістову єдність громадянської освіти.

У поєднанні з наведеними нижче положеннями проектів законів “Про внесення змін до Бюджетного Кодексу України щодо підтримки освіти дорослих” та “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки освіти дорослих” створюються також попередні (до створення Фондів громадянської освіти) механізми фінансування громадянської освіти з Державного та місцевих бюджетів усіх рівнів.

Проекти законів України “Про внесення змін до Бюджетного Кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”, “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки освіти дорослих”¹²

Названими законопроектами передбачене внесення поняття “освіта дорослих” до Бюджетного та Податкового кодексів України¹³.

Зміни до *Бюджетного кодексу* передбачають здійснення видатків з Державного та місцевих бюджетів на освіту дорослих, зокрема – видатків з усіх місцевих бюджетів “на місцеві програми освіти дорослих, що реалізуються провайдером освіти дорослих будь-якої форми власності, в т.ч. надання фінансової підтримки діяльності центрів освіти дорослих”.

Передбачається також освітня субвенція, що спрямовується на оплату праці в центрах освіти дорослих у частині забезпечення видатків на освітні програми для малозабезпеченої категорії громадян, а також – на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, які навчаються, в т.ч. в центрах освіти дорослих.

Проект змін до *Податкового кодексу* передбачає запровадження податкових пільг для фізичних та/або юридичних осіб, які оплатили здобуття освіти у провайдерів освіти дорослих; а також для провайдерів освіти дорослих (зокрема, звільнення від податку на нерухомість, яка використовуються для надання освітніх послуг).

Передбачено також звільнення від оподаткування нерухомого майна – будівель навчальних закладів, включно із центрами освіти дорослих, незалежно від форми власності та джерел фінансування, що використовуються для надання освітніх послуг; встановлено, що бюджетні установи, які користуються пільгами з оподаткування платою за землю, зберігають такі пільги у випадку, якщо вони надають будівлі чи споруди (їх частини) в тимчасове користування (оренду) іншим бюджетним установам та/або навчальним закладам, у т.ч. провайдерам освіти дорослих, незалежно від їх форм власності і джерел фінансування.

Таким чином, пропонувані зміни спрямовані, з одного боку, на всебічне забезпечення права громадян України (в т.ч. громадян з малозабезпеченої категорії і громадян з особливими освітніми потребами) на освіту впродовж життя, з іншого – на вдосконалення умов діяльності провайдерів освіти дорослих, зокрема місцевих центрів освіти дорослих.

¹² Проекти підготовлені експертами робочої групи МОН.

¹³ У Бюджетному кодексі – на заміну дещо вужчого за змістом поняття “післядипломна освіта”. Основна частина змін до Бюджетного кодексу стосується фінансування освіти осіб з особливими освітніми потребами.

2. Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018р. №710-р”: оновлення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні

Проект передбачає внесення змін до *Концепції розвитку громадянської освіти в Україні*, затвердженого названим Розпорядженням, і присвячений переважно змісту громадянської освіти, який впливає з мети, на досягнення якої вона спрямована.

Метою громадянської освіти “є формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов’язків, брати відповідальність за власне життя, за налагодження гармонійних стосунків між членами своєї сім’ї, за життя територіальної громади”.

Основні положення Концепції

(1) Наводиться розгорнуте визначення громадянської освіти, в якому акцентується її спрямованість на “усвідомлення громадянами, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ – кожна людина і громадянин через реалізацію своїх виборчих та інших прав, діями, сумлінною сплатою податків та рішеннями на місцевому та національному рівні несе персональну відповідальність за розвиток України, територіальних громад, професійних та інших спільнот у всіх сферах життя”.

Це визначення відповідає пропонованим у проекті новаціям, спрямованим фактично на зміну освітньої парадигми з **“формування “отримувача послуг держави” на формування в суспільстві громадянської позиції “суб’єкта держави”**, що має права людини та громадянина та своїми діями, податками та рішеннями несе персональну відповідальність за розвиток громади на локальному та державному рівнях у всіх сферах життя”.

(2) Значна частина новацій стосуються розкриття сучасних викликів, що стоять наразі перед громадянською освітою, а також – заходів протистояння цим викликам. Ідеться насамперед про наслідки російської збройної та інформаційної агресії і політику окупаційних адміністрацій РФ, **“спрямовану на знищення української громадянської ідентичності, зокрема через освітні інституції”**.

За цих умов, стверджується у проекті, “органи державної влади України мають запропонувати **стратегію збереження української громадянської ідентичності та забезпечити на її виконання сталий зв’язок громадян України із співгромадянами на тимчасово окупованих територіях України**, зокрема з дітьми та молоддю. Такі дії та заходи мають сприяти майбутній деокупації тимчасово окупованих територій України та їх реінтеграції, а також бути спрямованими на руйнування упереджень і стереотипів та формування довіри у ставленні до громадян України на підконтрольній та тимчасово окупованих територіях України,

розвінчування пропаганди держави-агресора та окупаційних адміністрацій, всіляко сприяти соціокультурній інтеграції громадян, що проживають на тимчасово окупованих територіях України та скерованими на утвердження їхньої української громадянської ідентичності”.

(3) Наводяться ціннісні орієнтири громадянської освіти. Зокрема, встановлюється, що вона має **“орієнтуватися на духовні цінності Українського народу** (національна самосвідомість, ідентичність, самобутність, гідність, соборність, свобода), **загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні** (гідність, чесність, справедливість, повага до інституту сім’ї, турбота, повага до себе та інших людей) **та соціально-політичні** (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови та культури, патріотизм, шанобливе ставлення до навколишнього природного середовища, повага до закону, відповідальність та солідарність)”, а також – “ґрунтуватися на цінностях активної життєвої позиції, особистої ефективності, істини, правдивості та критичного мислення, взаємоповаги, відкритого спілкування та ефективної співпраці, прав людини та спільного захисту цих прав”.

(4) На основі наведених ціннісних орієнтирів визначаються громадянські компетентності, серед яких основними є:

- розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;
- здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- розуміння значення національної пам’яті та її впливу на суспільно-політичні процеси;
- знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших; розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв’язувати конфлікти;
- знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівнях;
- знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов’язків, пов’язаних з участю у суспільно-політичному житті;
- здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;

- здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;
- здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

(5) Визначаються індикатори ефективності реалізації Концепції, серед яких:

- збільшення числа громадян України, які краще розуміють та реалізують свої конституційні права і свободи, відповідально ставляться до своїх прав та обов'язків, беруть активну участь у суспільних процесах, а також налагоджують партнерство та працюють для усвідомленого забезпечення захисту, утвердження та розвитку демократії в Україні;
- збільшення видатків державного та місцевого бюджетів на реалізацію програм і заходів, спрямованих на формування громадянських компетентностей;
- зростання числа громадян, які застосовують інструменти з контролю влади (запити на публічну інформацію, участь у громадських консультаціях, петиції тощо);
- зростання кількості реалізованих проєктів, орієнтованих на розвиток демократії і демократичних цінностей та верховенства права;
- зростання рівня довіри до державних інституцій;
- покращення позицій України за “Індексом сприйняття корупції”;
- зростання явки виборців на виборах Президента України, народних депутатів України та до органів місцевого самоврядування;
- зростання числа громадян, які здійснюють поінформований вибір (зокрема, через вивчення передвиборчих програм кандидатів та програм політичних партій).

Зазначені індикатори можуть бути використані для здійснення моніторингу і контролю освітнього процесу в частині громадянської освіти; до моніторингу доцільно залучати авторитетні вітчизняні соціологічні служби, вітчизняні та зарубіжні джерела статистичних даних, матеріали міжнародних рейтингів.

3. Розробка Стратегії розвитку громадянської освіти в Україні – справа перспективи

Проект “Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні” передбачав розробку проєкту Стратегії розвитку громадянської освіти та Плану заходів з її реалізації. **Розроблені дві версії проєкту Стратегії: до 2024р.** (проєктна група Центру Разумкова і представників МОН)¹⁴ і **до 2030р.** (МОН).

¹⁴ Проєкт Стратегії, розроблений в рамках проєкту, див. на с.58-63 цього видання.

Розроблений робочою групою МОН проект Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2030р. та плану заходів з її реалізації був оприлюднений на сайті МОН для громадського обговорення 27 жовтня 2020р.¹⁵

Документ зосереджував основну увагу на розробленні стандартів і навчальних програм громадянської освіти, питаннях підготовки викладачів громадянської освіти, в т.ч. тих, які працюють у секторі неформальної освіти, підготовки навчальних і методичних матеріалів, моніторингу якості громадянської освіти, а також популяризації громадянської освіти та налагодження ефективної комунікації між зацікавленими сторонами.

Проект Стратегії визначив такі індикатори ефективності:

- створення наскрізного опису громадянських компетентностей на відповідних рівнях освіти;
- здійснення експертизи стандартів освіти, освітніх і навчальних програм на предмет включення громадянських компетентностей;
- впровадження рекомендацій провайдерів громадянської освіти для реалізації середовищної, міжпредметної, монопредметної, інтегрованої моделей громадянської освіти;
- впровадження системи моніторингу якості громадянської освіти;
- впровадження системи підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і працівників СОД ГО, що сприяють здобуттю громадянської освіти;
- проведення національної інформаційної кампанії з популяризації громадянської освіти та підвищення рівня поінформованості громадян щодо розуміння сутності держави, демократії та верховенства права, прав та обов'язків громадян.

Після громадського обговорення **прийнято рішення не затверджувати окремої Стратегії, а внести зміни до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні та затвердити відповідний План заходів.**

Таким чином, частина положень обох версій проекту Стратегії враховані як зміни до Концепції і викладені в документі “Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018р. №710-р”. Розробку довгострокової Стратегії розвитку освіти дорослих планується продовжити з урахуванням певного досвіду виконання положень документів, які пропонуються до ухвалення наразі.

¹⁵ Див.: МОН пропонує для громадського обговорення проект Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2030р. на план заходів щодо її реалізації. – Офіційний сайт МОН, <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-strategiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-na-period-do-2030-roku-ta-plan-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>.

Громадянська освіта в загальноосвітній школі: доробок 2020р.

Розроблений та у вересні 2020р. урядовою Постановою затверджений Державний стандарт базової середньої освіти¹⁶. Стандарт відносить до ключових компетентностей, які має формувати в учнях базова середня освіта, громадянські та соціальні компетентності, “пов’язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей”. У Стандарті визначено, що громадянські та соціальні компетентності передбачають:

- “спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;
- виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов’язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров’я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності”.

Крім того, вимоги до результатів навчання у цьому Стандарті визначено за освітніми галузями, до яких входить “громадянська та історична галузь”. Вимоги до обов’язкових результатів навчання учнів з громадянської та історичної галузі передбачають, у т.ч., що учень “усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації”;

- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв’язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства”.

Підсумовуючи слід зазначити, що наведені вище проекти законодавчих та нормативно-правових актів зі змінами і доповненнями, підготовленими за результатами дослідження в рамках проекту “Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні”, дають підстави для впевненості в тому, що у випадку їх імплементації у країні буде створена цілісна та ефективна система громадянської освіти, зокрема громадянської освіти дорослих. Водночас процес їх експертних і громадських обговорень виявив певні проблемні поля в розумінні суті, напрямів, засобів і методів громадянської освіти, різні підходи як до її організації, так і фінансування.

Нааявність різних позицій є цілком прогнозованою і прийнятною в ситуації становлення системи громадянської освіти. При цьому, вона свідчить про необхідність подальшого дослідження питань громадянської освіти в Україні,

¹⁶ Постанова КМУ “Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти” №898 від 30 вересня 2020р.

внесення певних доповнень у загальне бачення побудови її ефективної системи та цілісного наскрізного змісту, що ґрунтується на основі системи демократичних цінностей, пошук засобів мотивації як до набуття громадянської освіти, так і підготовки до її здійснення провайдерами.

З точки зору **змісту громадянської освіти** одним з пріоритетів є гармонізація завдань формування демократичної громадянськості та національно-патріотичного виховання (наразі *Концепція розвитку громадянської освіти в Україні* розглядає національно-патріотичне виховання як один з основних змістових напрямів громадянської освіти), з урахуванням ситуації України – як з точки зору її історичних особливостей, так і нинішніх її геополітичних позицій і реалій агресії та інтервенції “російського світу”.

З точки зору **засобів громадянської освіти**, необхідним видається визначення та облаштування місць пам’яті України для їх використання у процесі громадянської освіти на всіх її рівнях. Доцільним і необхідним є також вивчення тенденцій урбан-активізму, облаштування вуличних громадських просторів, перетворення бібліотек, музеїв, картинних галерей та інших закладів культури і мистецтва на публічні громадські простори.

Змісти і сенси демократичної громадянськості мають бути втілені не лише в дидактичну форму. Доцільним є використання художніх засобів усіх видів мистецтва, кінодокументалістики, публіцистичних і художніх текстів.

Потребує подальшого опрацювання система взаємодії закладів формальної освіти, провайдерів громадянської освіти загалом із ЗМІ¹⁷, з освітніми онлайн платформами, які надають освітні ресурси для здобуття громадянської освіти. Одним із напрямів державної інформаційної політики має стати її орієнтація на участь у просвітницькій діяльності та громадянській освіті.

Доцільно вивчити також можливості використання у громадянській освіті соціальних мереж, просторової соціальної реклами, впровадження та використання у їх діяльності цифрових технологій та інструментів електронної демократії.

Нарешті, не втрачають актуальності питання узгодження понятійного та термінологічного апарату громадянської освіти; пошук загальноприйнятого бачення структури і змісту громадянських компетентностей, створення їх наскрізного опису на відповідних рівнях освіти та внесення до стандартів освіти, освітніх і навчальних програм; застосування у нинішніх вітчизняних умовах досвіду запровадження демократичної громадянськості в розвинутих країнах Європи і світу.

Отже, з огляду на актуальність зазначених проблем і завдань, слід очікувати продовження як аналітичних і соціологічних досліджень у сфері громадянської освіти в Україні, так і публічного дискурсу, який є елементом демократичної культури та засобом формування і розвитку демократичної громадянськості у вітчизняному науковому, експертному, політичному і загалом суспільному середовищі.

¹⁷ Так, заслуговує на увагу ініціатива Українського радіо, яке започаткувало медіаосвітній проект “Усе потребує доказів: курс інформаційного виживання”. Див.: Мислімо критично! На Українському радіо стартує медіаосвітній проект “Все Потребує Доказів”. – Громадський Простір, <https://www.prostir.ua/?focus=myslimo-krytychno-startuje-osvitno-rozvažhalnyj-podkast-vse-potrebuje-dokaziv>

*Проект**

ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО ОСВІТУ ДОРΟΣЛИХ”

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни та їх визначення

1. У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

- андрагог – працівник сфери освіти, що володіє спеціалізованими компетентностями для надання освіти дорослим з урахуванням їхніх вікових, освітніх, професійних, особистісних характеристик та мотивацій;
- **громадянська освіта дорослих – міждисциплінарний комплекс знань, навичок, ставлень, спрямований на формування й розвиток громадянської ідентичності особи; громадянська освіта не є професійною освітою, але розглядається як необхідна складова професійної діяльності особи в будь-якій галузі, оскільки формує поведінку, зорієнтовану на конструктивне спілкування і взаємодію;**
- доросла особа, дорослий – особа, яка досягла повноліття;
- здобувачі освіти дорослих – дорослі особи, які отримують освіту у провайдерів освіти дорослих або шляхом самоосвіти;
- інформальна освіта – неструктуроване або самоорганізоване здобуття особою компетентностей під час професійної, громадської або іншої діяльності чи дозволя;
- неформальна освіта – структуроване навчання, яке не передбачає присудження повних освітніх кваліфікацій за рівнями освіти;
- освіта впродовж життя – освіта, яку здобуває особа постійно впродовж різних періодів життя з метою набуття соціальних, громадянських, особистісних, професійних та інших компетентностей;
- **освіта дорослих – освіта, яку доросла особа здобуває з метою особистісного та професійного розвитку, адаптації до соціальних, економічних та інших змін у суспільстві, постійного оновлення та розвитку професійних, громадянських та інших компетентностей;**

* Проект Закону розроблено експертами МОН та доповнено експертами Центру Разумкова. Доповнення Центру Разумкова виділено напівжирним шрифтом.

- провайдер освіти дорослих – юридична особа, структурний підрозділ юридичної особи, фізична особа-підприємець, фізична особа, що надає освіту (освітні послуги) дорослим особам;
- формальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей, професій і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою;
- центр освіти дорослих – провайдер освіти дорослих, який надає освітні послуги за більше, ніж однією освітньою програмою, і основним видом діяльності якого є діяльність у сфері освіти дорослих;
- якість освіти дорослих – відповідність освіти дорослих очікуванням здобувачів освіти дорослих та/або інших заінтересованих осіб або організацій.

2. Інші терміни вживаються у значеннях, наведених у законах України “Про освіту”, “Про професійну (професійно-технічну) освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про зайнятість населення”, “Про ліцензування видів господарської діяльності”.

Стаття 2. Законодавство України про освіту дорослих

1. Законодавство України про освіту дорослих базується на Конституції України, законах України “Про освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про професійну (професійно-технічну) освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про зайнятість населення”, “Про місцеве самоврядування”, “Про громадські об’єднання” та інших нормативно-правових актах, що регламентують діяльність провайдерів освіти дорослих.

2. Якщо міжнародними договорами щодо освіти дорослих встановлені інші норми, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються норми міжнародних договорів.

Стаття 3. Право дорослих на освіту

1. Кожна доросла особа має право на освіту, яке гарантується незалежно від громадянства, місця проживання, статі, соціального та майнового стану, національності, мови **спілкування**, походження, стану здоров’я, релігійних та інших переконань, наявності судимості, а також інших обставин.

2. Для реалізації права на освіту дорослими особами з особливими освітніми потребами провайдери освіти дорослих створюють необхідні умови для здобуття ними якісної освіти дорослих.

3. Для реалізації дорослими права на **професійну** освіту держава створює умови для безоплатного здобуття такими особами повної загальної середньої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої та вищої освіти.

4. Для реалізації дорослими права на **професійну** освіту центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки визначає особливості їх конкурсного відбору для здобуття, повторного здобуття ступеня фахової передвищої освіти.

5. Для реалізації дорослими, які досягли віку двадцяти п'яти років або здобули повну загальну середню освіту п'ять і більше років тому, права на вищу освіту зовнішнє незалежне оцінювання для вступу на основі повної загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти та освітнього ступеня молодшого бакалавра проводиться у формі тесту загальних навчальних компетентностей в порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

6. Для реалізації дорослими права на громадянську освіту держава створює умови для здобуття ними такої освіти в межах формального, неформального та інформального видів освіти.

7. Дорослі іноземці та особи без громадянства здобувають освіту дорослих в Україні відповідно до законодавства та/або міжнародних договорів України. Доросла особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту згідно із Законом України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”, має рівне з громадянами України право на освіту згідно з цим Законом.

8. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для розвитку всіх складників **професійної і громадянської** освіти дорослих.

9. Доросла особа має право на вільний вибір провайдера освіти дорослих відповідно до власних потреб та інтересів, крім випадків, передбачених законодавством. Порушення права дорослої особи на вільний вибір провайдера освіти дорослих тягне за собою адміністративну відповідальність, встановлену законодавством.

10. Працівники підприємств, установ, організацій будь-якої форми власності під час здобуття формальної освіти дорослих мають право на додаткову відпустку, відповідний режим роботи та/або пільги згідно з законодавством.

Стаття 4. Завдання та принципи освіти дорослих

1. Завданням освіти дорослих є:

- забезпечення права особи на освіту впродовж життя;
- розвиток культури навчання впродовж життя, стимулювання дорослих до самоосвіти та саморозвитку;
- забезпечення активної участі дорослих у суспільному житті, формування їхніх громадянських компетентностей;
- задоволення потреб дорослих у професійному, інтелектуальному, культурному і духовному розвитку;
- забезпечення мобільності і конкурентоспроможності дорослих на ринку праці, створення умов, що полегшують їхнє працевлаштування, зміну місця роботи, професії, сфери зайнятості.

2. Діяльність у сфері освіти дорослих здійснюється на таких принципах:

- відкритості та конкурентності;
- практичної цілеспрямованості;
- доступності та добровільності;
- недискримінації;
- прогностичності;
- інклюзивності та урахування освітніх потреб різних категорій дорослих;
- індивідуалізації та диференціації підходів до навчання дорослих;
- інноваційності.

Стаття 5. Пріоритетні напрями освіти дорослих

1. Пріоритетними є напрями освіти дорослих, що забезпечують формування у дорослих осіб:

- нових та поглиблених професійних компетентностей, які відповідають сучасним і перспективним потребам ринку праці;
- особистісних, комунікативних та соціальних компетентностей, здатності здійснювати міжособистісну та соціальну взаємодію, розв'язувати конфлікти, конструктивно спілкуватися з іншими людьми;
- навчальних компетентностей, здатності до навчання і самовдосконалення впродовж усього життя;
- громадянських компетентностей, здатності діяти як відповідальні громадяни і брати повноправну участь у суспільному житті, засновану на розумінні соціальних, економічних, правових, політичних концепцій та інститутів, а також процесів, закономірностей і тенденцій локального, регіонального і світового сталого розвитку;
- здоров'язбережувальних та екологічних компетентностей, здатності планувати діяльність і діяти у спосіб, сприятливий для здоров'я людини, соціального оточення та навколишнього середовища;
- цифрових компетентностей, здатності користуватися цифровими технологіями для особистих потреб, професійної діяльності та навчання;
- підприємницьких компетентностей, навичок критичного та творчого мислення, здатності бути ініціативним і наполегливим, вміння співпрацювати з іншими людьми для вирішення спільних завдань, планування та керування проектами, використовувати можливості для реалізації ідей;
- математичної компетентності, особистих знань та розуміння наукових технологій та інженерії, здатності розвивати та застосовувати математичне та наукове мислення;

- **обізнаності у сфері культури, здатності до самовираження засобами художньої культури, визнання цінності культурного розмаїття, взаємної поваги етнічних і релігійних груп, міжкультурного діалогу;**
- мовної та мовленнєвої компетентностей, здатності розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, почуття та думки в усній і письмовій формі, провадити конструктивний діалог та взаємодіяти з іншими людьми засобами рідної, **державної (у випадку, коли вона не збігається з рідною)** та іноземних мов.

Держава створює умови для реалізації провайдерами освіти дорослих пріоритетних напрямів освіти дорослих, у тому числі забезпечуючи фінансування відповідних освітніх послуг та проектів згідно з нормами цього Закону та інших законодавчих актів.

Додаткові пріоритетні напрями освіти дорослих можуть визначатися Кабінетом Міністрів України на основі рекомендацій Національної ради з питань освіти дорослих на певний період часу.

Місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування можуть визначати пріоритетні напрями для свого регіону, території на певний період часу.

2. Провайдери освіти дорослих можуть визначати інші напрями освіти дорослих для своєї діяльності.

Стаття 6. Державна політика у сфері освіти дорослих

1. Державну політику у сфері освіти дорослих визначає Верховна Рада України, формують і реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, **центральний орган виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики**, центральний орган виконавчої влади у сфері праці і зайнятості населення, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

2. Основними засадами державної політики у сфері освіти дорослих є:

- сприяння зайнятості, розвитку та самореалізації особистості впродовж всього життя;
- забезпечення справедливого розподілу витрат та відповідних вигід між здобувачем освіти дорослих, роботодавцем і суспільством;
- залучення роботодавців до організації професійного навчання на робочих місцях на взаємовигідних засадах;
- розмежування діяльності з надання освітніх послуг та оцінювання результатів навчання (присвоєння кваліфікації);
- забезпечення конкурентних умов надання освіти (освітніх послуг) та вільного вибору провайдера освіти дорослих роботодавцем;
- захисту прав здобувачів освіти дорослих та інвесторів у сфері освіти.

Стаття 7. Територіальна доступність освіти дорослих

1. Кожна доросла особа має право на навчання у провайдера освіти дорослих. Навчання у приватних провайдерів освіти дорослих здійснюється на умовах, визначених відповідним центром. Навчання в інших провайдерів освіти дорослих здійснюється на умовах, визначених законодавством.

2. Для забезпечення територіальної доступності освіти дорослих місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування сприяють розвитку мережі центрів освіти дорослих шляхом ухвалення і реалізації відповідних місцевих програм розвитку освіти дорослих, фінансової підтримки таких центрів.

3. З метою забезпечення територіальної доступності освіти дорослих у кожній області у випадку відсутності на її території державного або приватного центру освіти дорослих відповідною місцевою радою створюється не менше одного комунального центру освіти дорослих.

4. Органи місцевого самоврядування з урахуванням потреб і пропозицій територіальних громад можуть прийняти рішення щодо організації та забезпечення за кошти місцевого бюджету підвезення здобувачів освіти дорослих, зокрема, здобувачів з особливими освітніми потребами до місцевого центру освіти дорослих та у зворотному напрямку.

Стаття 8. Статистика у сфері освіти дорослих

1. Для аналізу стану та розвитку освіти дорослих встановлюється державна статистична звітність відповідно до законодавства України.

2. Перелік показників, порядок збору та методика оброблення статистичної інформації у сфері освіти дорослих розробляються і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

3. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки здійснює збір первинної статистичної інформації у сфері освіти дорослих через Єдину державну електронну базу з питань освіти.

4. Провайдери освіти дорослих надають необхідну інформацію для збору статистичних даних у порядку та строки, встановлені законодавством України.

5. Статистичні дані щодо освіти дорослих оприлюднюються у відкритих джерелах щорічно центральним органом виконавчої влади у галузі статистики.

РОЗДІЛ II СИСТЕМА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 9. Система освіти дорослих

1. Система освіти дорослих охоплює:

- складники освіти дорослих;
- органи, що здійснюють управління у сфері освіти дорослих;

- провайдерів освіти дорослих;
- учасників процесу освіти дорослих.

2. Складниками освіти дорослих є:

- професійна підготовка;
- **громадянська освіта;**
- післядипломна освіта
- здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю;
- перепідготовка;
- підвищення кваліфікації;
- стажування;
- професійне навчання працівників;
- безперервний професійний розвиток;
- інформальна освіта (самоосвіта);
- формальна освіта (у випадках, визначених цим Законом);
- будь-які інші складники, передбачені законодавством, запропоновані провайдером освіти дорослих або самостійно визначені дорослою особою.

Держава сприяє формуванню та розвитку всіх складників освіти дорослих.

3. Освіта дорослих може здійснюватися за різними видами освітніх програм, за очною, дистанційною, дуальною, змішаною, індивідуальною формами.

Формами організації освітнього процесу у сфері освіти дорослих є курси, семінари, тренінги, практикуми, майстер-класи, консультації та інші форми.

4. Учасниками процесу освіти дорослих є:

- здобувачі освіти дорослих;
- особи, які надають освіту (послуги у сфері освіти) дорослих (педагогічні, науково-педагогічні працівники, андрагоги, тренери та інші).

Здобувачами освіти дорослих є дорослі особи, визначені згідно з цим Законом, що здобувають освіту за будь-яким складником освіти дорослих. У випадках здобуття освіти дорослих на основі початкової або базової середньої освіти дорослою може вважатися особа, що набула неповної цивільної дієздатності.

Стаття 10. Професійна підготовка, перепідготовка, здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, стажування

1. Професійна підготовка (у тому числі первинна професійна підготовка) – навчання дорослої особи з метою здобуття нею професійної кваліфікації.

Професійна підготовка є складником освіти дорослих, який передбачає набуття особою професійних компетентностей на основі здобутої базової або повної загальної середньої освіти.

2. Перепідготовкою є професійне навчання з метою оволодіння іншою (іншими) професією (професіями) на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду. Перепідготовка здійснюється відповідно до законодавства в системі формальної або неформальної освіти, у тому числі через навчання на робочому місці.

3. Здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю здійснюється у закладах формальної освіти за освітніми програмами, що враховують вимоги стандартів вищої освіти та професійних стандартів (за наявності).

4. Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освітніх та/або професійних компетентностей, яке, як правило, є обов’язковим для здійснення професійної діяльності певного виду. До післядипломної освіти належать програми спеціалізації, у тому числі, інтернатури, лікарської резидентури, клінічної ординатури, асисентури, адвокатури, ад’юнктури та інших.

5. Підвищенням кваліфікації є навчання з метою вдосконалення раніше набутих та/або набуття особою нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Підвищення кваліфікації здійснюється шляхом формальної, неформальної освіти та інформальної освіти. У випадках, коли підвищення кваліфікації є обов’язковим для здійснення професійної діяльності певного виду, воно прирівнюється до післядипломної освіти.

Здобуття формальної освіти будь-якого рівня може зараховуватися роботодавцем як підвищення кваліфікації. Результати підвищення кваліфікації, здобуті шляхом формальної освіти, не потребують окремого визнання. Результати підвищення кваліфікації, здобуті шляхом неформальної освіти та самоосвіти, визнаються роботодавцем самостійно або кваліфікаційним центром в установленому порядку.

6. Стажування передбачає набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов’язків у певній професійній діяльності або галузі знань.

Стажування здійснюється на підприємствах, в наукових, науково-дослідних, науково-методичних, інших установах, організаціях, закладах освіти незалежно від форми власності як в межах України, так і за кордоном. Результати стажування визнаються як підвищення кваліфікації роботодавцем у визначеному ним порядку або у порядку, встановленому законодавством.

7. Перепідготовка, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю та стажування є складниками освіти дорослих, що передбачають набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти.

8. Професійна підготовка, перепідготовка, здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, стажування, що здійснюються шляхом формальної освіти передбачають поряд із набуттям (удосконаленням) професійних компетентностей заходи громадянської освіти, спрямовані на розвиток громадянських компетентностей особистості.

Особливості професійної підготовки, перепідготовки, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації або стажування в окремих галузях або видах професійної діяльності можуть визначатися спеціальними законами та іншими нормативними актами.

Стаття 11. Безперервний професійний розвиток і професійне навчання працівників

1. Метою безперервного професійного розвитку працівників є покращення їхньої конкурентоспроможності та результатів праці шляхом безперервного здобуття ними нових і вдосконалення наявних професійних компетентностей.

Безперервний професійний розвиток охоплює також постійне вдосконалення громадянських компетентностей особи.

Безперервний професійний розвиток працівників реалізується шляхом системного навчання особи за різними видами, формами, програмами і складниками освіти дорослих.

Безперервний професійний розвиток може бути процесом наукової, експертної, методичної, наставницької, інноваційної професійної, винахідницької та іншої діяльності, спрямованої на професійне вдосконалення і розвиток особистості.

Рішення про можливість і порядок визнання результатів безперервного професійного розвитку приймає роботодавець. Якщо роботодавцем виступає організація комунальної або державної форми власності, то рішення про можливість і порядок такого визнання приймає засновник або уповноважена ним особа. Для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, визнання результатів безперервного професійного розвитку здійснюється у порядку, визначеному законодавством.

2. Держава заохочує роботодавців до інвестування у професійний розвиток працівників шляхом:

- надання пільг при оподаткуванні у випадку забезпечення роботодавцями робочих місць для навчання дорослих;
- зниження суми податкових зобов'язань на величину понесених витрат на навчання працівників;
- надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових кредитів для організації професійного навчання працівників, придбання навчального обладнання;

- зменшення ставок або звільнення від сплати роботодавцями єдиного соціального внеску в частині оплати праці осіб, які навчаються на робочому місці;
- запровадження добровільних або обов’язкових відрахувань на освіту та навчання дорослих до цільових фондів;
- надання субсидій, грантів для покриття витрат роботодавців на участь у програмах навчання на робочих місцях;
- надання субсидій, грантів роботодавцям на навчання прийнятих на роботу дорослих осіб без навичок;
- відшкодування витрат роботодавця на виплату заробітної плати працівнику на період його навчання (оплачуваної відпустки);
- запровадження механізмів заміщення працівників, які тимчасово залишають робоче місце у зв’язку із навчанням;
- інших заходів та інструментів.

3. Відповідальними за безперервний професійний розвиток є працівники та їхні роботодавці.

4. Роботодавці забезпечують безперервний професійний розвиток працівників шляхом:

- стимулювання працівників до безперервного професійного розвитку;
- планування, організації та забезпечення професійного навчання працівників, у тому числі, шляхом навчання на робочому місці та/або у провайдерів освіти дорослих;
- **заохочення профспілок, інших професійних асоціацій до організації заходів громадянської освіти працівників;**
- проведення атестації працівників.

5. Професійне навчання працівників здійснюється за ініціативи працівників та/або їхніх роботодавців або за вимогою законодавства.

6. Організація професійного навчання працівників здійснюється роботодавцями з урахуванням потреб власної господарської або іншої діяльності відповідно до вимог законодавства.

7. Професійне навчання працівників може здійснюватися безпосередньо у роботодавця, тобто на робочому місці. У такому випадку роботодавець забезпечує процес професійного навчання необхідними фахівцями, які здійснюють навчання (наставників, інструкторів, майстрів тощо). Кваліфікація фахівців, які здійснюють професійне навчання, має бути не нижчою, ніж кваліфікація, що здобувається працівником у процесі такого навчання. Умови та оплата праці фахівців, які здійснюють професійне навчання у роботодавця, встановлюються на договірній основі.

8. Роботодавець може утворити окремий підрозділ з питань професійного навчання працівників або покласти функції з організації такого навчання на окремих працівників.

9. Професійне навчання працівників може здійснюватися в інших провайдерів освіти дорослих, на договірній основі. У випадку укладання договору з провайдером освіти дорослих роботодавець може встановлювати вимоги щодо матеріально-технічного, кадрового забезпечення та результатів професійного навчання.

10. Розмір оплати праці наставників та осіб, які залучаються до здійснення професійного навчання працівників, визначається у договорі про надання освітніх послуг.

11. Атестація працівників проводиться згідно з рішенням роботодавця або відповідно до законодавства. Результати атестації можуть бути оскаржені працівником у встановленому законодавством порядку, у тому числі до суду.

Стаття 12. Громадянська освіта дорослих

1. Громадянська освіта дорослих має на меті розвиток і постійне оновлення громадянських компетентностей особи, набутих нею на попередніх етапах соціалізації та освіти.

2. Громадянська освіта дорослих здійснюється шляхом формальної освіти в рамках періодичного підвищення кваліфікації у відповідних закладах освіти. Постійна громадянська освіта впродовж життя здійснюється шляхом неформальної та інформальної освіти – як процес, у якому особа набуває знань, навичок і ставлень через вплив соціального оточення, міжособистісних відносин, інформаційного та культурного середовища, а також через власний повсякденний досвід.

3. Завданням громадянської освіти є формування й розвиток знань, навичок і ставлень, що забезпечують мирне співіснування і спільну діяльність людей заради загального блага в демократичному, мультикультурному, багатомовному суспільстві; сприяють соціальній згуртованості, визнанню цінності відмінностей і рівності різних етнічних і релігійних груп, вмінню врегульовувати конфлікти шляхом діалогу, досягнення консенсусу або компромісу, без насилля, дискримінації, посягань на гідність, права і свободи кожного.

Стаття 13. Формальна освіта дорослих

1. Формальна освіта є складником освіти дорослих у випадках:

- здобуття дорослою особою формальної освіти рівня, наступного за здобутим рівнем освіти, з перервою у три і більше років (для рівнів базової середньої, профільної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти) або п'ять і більше років (для рівнів вищої освіти);
- здобуття дорослою особою формальної освіти одного і того ж рівня повторно з перервою у сім і більше років (для рівнів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти);

- здобуття дорослою особою формальної освіти, яке не є для неї основним видом діяльності (для рівнів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти);
- здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю.

2. Перепідготовка, післядипломна освіта та підвищення кваліфікації є формальною освітою дорослих тоді, коли вони передбачають здобуття освіти рівня, який співвідноситься з рівнем Національної рамки кваліфікацій.

3. Формальна освіта в усіх випадках передбачає здобуття дорослою особою поряд із професійними знаннями і навичками також знань, навичок і ставлень, спрямованих на вдосконалення її громадянських компетентностей.

4. Доступ до формальної освіти дорослих регулюється відповідно до вимог цього Закону.

РОЗДІЛ III УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 14. Управління у сфері освіти дорослих

1. Управління у сфері освіти дорослих у межах своїх повноважень здійснюється:

- Кабінетом Міністрів України;
- центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- **центральним органом виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики;**
- центральним органом виконавчої влади у сфері праці і зайнятості;
- іншими центральними органами виконавчої влади;
- органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

2. Кабінет Міністрів України:

- забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти дорослих;
- видає в межах своїх повноважень нормативно-правові акти з питань освіти дорослих;
- затверджує та забезпечує виконання державних програм у сфері освіти дорослих;
- безпосередньо або через уповноважений ним орган здійснює права засновника стосовно державних центрів освіти дорослих;
- створює дієві механізми реалізації передбачених цим Законом прав провайдерів освіти дорослих та здобувачів освіти дорослих;

- здійснює заходи щодо забезпечення матеріально-технічної бази та інших умов розвитку освіти дорослих;
- забезпечує здійснення контролю за дотриманням законодавства про освіту дорослих;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

3. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки:

- забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти дорослих;
- координує участь незалежних експертів і представників громадськості, роботодавців та здобувачів освіти дорослих, у підготовці проектів державних програм, стратегій розвитку та інших документів щодо освіти дорослих;
- забезпечує збір та реєстрацію даних про освіту дорослих у Єдиній державній електронній базі з питань освіти;
- сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих;
- розробляє положення про порядок реалізації права на міжнародну навчальну мобільність дорослих та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;
- призначає голову Фонду підтримки освіти дорослих з урахуванням вимог цього Закону;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

4. Центральний орган виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики:

- спільно з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки вивчає потребу у програмах громадянської освіти для дорослих і вносить пропозиції щодо їх переліку, тематики, пріоритетів і напрямів;
- здійснює підтримку видання літератури, кіновиробництва, виробництва і трансляції телепрограм, що просувають цінності демократії, верховенства права, рівності і недискримінації, активного громадянства; заохочує розміщення відповідних матеріалів у муніципальних, комунальних, приватних електронних і друкованих засобах масової інформації на правах соціальної реклами;
- заохочує та координує участь незалежних експертів, представників неурядових організацій у підготовці проектів державних програм, тематичних програм суспільно необхідних видань, створення суспільно значущого аудіовізуального контенту, зокрема освітніх програм у рамках мовлення Суспільного телебачення і радіомовлення;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

5. Центральний орган виконавчої влади у сфері праці і зайнятості:

- спільно з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки вивчає потребу в освітніх програмах для дорослих і вносить пропозиції щодо переліку пріоритетних галузей та напрямів;
- сприяє розвитку мережі провайдерів освіти дорослих для навчання осіб з числа зареєстрованих безробітних;
- сприяє працевлаштуванню і соціальному захисту здобувачів освіти дорослих;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

6. Інші центральні органи виконавчої влади у межах своїх повноважень:

- сприяють розвитку освіти дорослих для відповідних галузей або видів професійної діяльності, **включно із громадянською освітою**;
- подають центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки пропозиції до програм розвитку освіти дорослих, **включно із громадянською освітою**;
- забезпечують виконання державних програм у сфері освіти дорослих, **включно із громадянською освітою**;
- виконують обов’язки засновників стосовно державних провайдерів освіти дорослих;
- здійснюють інші повноваження відповідно до законодавства.

7. Органи влади Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень:

- реалізують державну політику у сфері освіти дорослих;
- сприяють розвитку мережі провайдерів освіти дорослих на відповідній території;
- забезпечують доступність та якість освіти дорослих на відповідній території;
- забезпечують виконання регіональних програм у сфері освіти дорослих;
- вивчають потребу в освітніх програмах для дорослих на місцях і вносять Кабінету Міністрів України пропозиції щодо переліку пріоритетних напрямів на відповідний рік для фінансування проектів у сфері освіти дорослих;
- реалізують права та обов’язки засновника, передбачені цим та іншими законами України, стосовно заснованих ними центрів освіти дорослих;
- сприяють працевлаштуванню і соціальному захисту здобувачів освіти дорослих;
- оприлюднюють офіційну звітність щодо діяльності у сфері освіти дорослих у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

- створюють умови для розвитку освіти дорослих на відповідній території, забезпечують її доступність для здобувачів;
- здійснюють інші повноваження у сфері освіти дорослих, передбачені законодавством.

Стаття 15. Національна рада з питань розвитку освіти дорослих

1. Національна рада з питань розвитку освіти дорослих (далі – **Національна рада**) є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при центральному органі виконавчої влади у сфері освіти і науки.

2. Національна рада:

- систематично відстежує та аналізує потреби в освіті дорослих, **включно із громадянською освітою**;
- узагальнює світовий та вітчизняний досвід освіти дорослих;
- аналізує стан освіти дорослих в Україні;
- подає пропозиції щодо переліку пріоритетних напрямів на відповідний строк;
- **подає пропозиції щодо пріоритетних напрямів громадянської освіти дорослих, її тематики, форм і методів**;
- подає пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері освіти дорослих;
- сприяє залученню представників інститутів громадянського суспільства, українських і міжнародних експертів до розвитку освіти дорослих;
- розробляє методичні рекомендації для провайдерів освіти дорослих щодо покращення якості освіти дорослих;
- надає рекомендації щодо включення інформації про провайдерів освіти дорослих до Єдиної державної електронної бази з питань освіти;
- здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону.

3. Національна рада побудована за галузевим принципом і має два структурні підрозділи: підрозділ з питань професійної освіти дорослих і підрозділ з питань громадянської освіти дорослих. Діяльністю підрозділів керують заступники голови Національної ради.

Національна рада має свої представництва на регіональному, обласному та районному рівнях, які створюються за сприяння органів місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування шляхом укладання відповідних договорів з місцевими закладами та центрами освіти дорослих, неурядовими організаціями, які є провайдерами громадянської освіти дорослих.

4. Підрозділ Національної ради з питань професійної освіти дорослих складається з вісімнадцяти осіб, які призначаються за результатами конкурсного відбору з числа представників громадських об'єднань, провайдерів освіти дорослих, наукових та експертних організацій, у тому числі зарубіжних. Не менше, ніж п'ятдесят відсотків складу підрозділу Національної ради з питань професійної освіти дорослих складають представники недержавних організацій.

5. Членом підрозділу Національної ради з питань професійної освіти дорослих може бути особа, яка має вищу освіту та досвід роботи у сфері освіти дорослих не менше п'яти років, володіє державною мовою та/або мовою з числа офіційних мов Ради Європи. Додаткові вимоги до членів підрозділу Національної ради з питань професійної освіти дорослих можуть встановлюватися Положенням про конкурс до Національної ради.

6. Підрозділ з питань громадянської освіти дорослих складається з дванадцяти осіб, які призначаються за результатами конкурсного відбору з числа представників громадських об'єднань, провайдерів освіти дорослих, наукових та експертних організацій, у тому числі зарубіжних. Не менше, ніж п'ятдесят відсотків складу структурного підрозділу з питань громадянської освіти дорослих складають представники неурядових організацій.

7. До участі в конкурсі допускаються представники неурядових організацій, які мають досвід аналітичної, правозахисної, адвокаційної, соціальної, наукової, культурної, просвітницької діяльності на загальнонаціональному рівні, в тому числі досвід участі в міжнародних проектах, не менше п'яти років, є членами відповідних міжнародних асоціацій та учасниками їх рейтингування, а також посідають у міжнародних/європейських рейтингах лідируючі позиції.

8. Членом структурного підрозділу з питань громадянської освіти дорослих може бути особа, яка має вищу освіту, досвід громадської діяльності та/або досвід аналітичної роботи в неурядовій організації не менше п'яти років, має досвід педагогічної діяльності у вищій школі, володіє державною мовою та/або мовою з числа офіційних мов Ради Європи.

9. Додаткові вимоги до неурядових організацій, що пропонують своїх представників до участі в конкурсі, а також до цих осіб можуть встановлюватися Положенням про конкурс до Національної ради.

10. До повноважень структурного підрозділу з питань громадянської освіти належать:

- рекомендації до ліцензування діяльності неурядових організацій, акредитації навчальних програм з громадянської освіти, сертифікації осіб, які здійснюють заходи з громадянської освіти дорослих;
- консультування місцевих неурядових організацій з питань організації і здійснення освітніх заходів;

- рекомендації до видання методичних матеріалів з питань громадянської освіти;
- рекомендації освітніх заходів і проектів на адресу Фонду громадянської освіти стосовно їх фінансування;
- рекомендації на адресу центрального органу виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики, Держкомтелерадіо стосовно тематичних програм суспільно необхідних видань, створення суспільно значущого аудіовізуального контенту, зокрема освітніх програм у рамках мовлення Суспільного телебачення;
- делегування своїх представників до колегіальних органів, робочих груп з розробки концептуальних, стратегічних, нормативно-правових документів з питань розвитку громадянської освіти дорослих.

11. Оголошення про проведення конкурсу до Національної ради з питань розвитку освіти дорослих розміщується на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки не менше, ніж за місяць до проведення конкурсу.

12. Строк повноважень членів **обох підрозділів Національної ради** складає три роки, крім першого складу. Одна і та ж особа не може бути членом Національної ради більше двох строків. Склад Національної ради повинен оновлюватися не менш, ніж на третину, через кожен рік.

13. Голова та **заступники** голови Національної ради обираються на першому засіданні Національної ради з числа членів Національної ради строком на період їх каденції.

14. Положення про **Національну раду та її підрозділи** затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 16. Органи громадського самоврядування у сфері освіти дорослих

1. Органами громадського самоврядування у сфері освіти дорослих є конференції (форуми, з'їзди) представників провайдерів освіти дорослих, **у тому числі громадянської освіти дорослих**, їхніх об'єднань на місцевому, галузевому та/або національному рівнях.

2. Органи громадського самоврядування у сфері освіти дорослих створюються на добровільних засадах за ініціативою організацій, що є провайдерами освіти дорослих, та/або учасників процесу освіти дорослих з метою вирішення питань розвитку, забезпечення якості освіти дорослих, надання освіти (освітніх послуг) окремим категоріям дорослих осіб, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, інших питань, що стосуються освіти дорослих в Україні.

3. Рішення органів громадського самоврядування у сфері освіти дорослих розглядаються відповідними органами, що здійснюють управління у сфері освіти дорослих.

РОЗДІЛ ІV

ПРОВАЙДЕРИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 17. Основні засади діяльності провайдерів освіти дорослих

1. Провайдером освіти дорослих може бути юридична особа чи структурний підрозділ юридичної особи, фізична особа-підприємець або фізична особа, що надає освіту дорослим особам.

2. Провайдери освіти дорослих, що є юридичними особами, можуть на договірних засадах об'єднуватися з іншими юридичними особами, створюючи освітні, освітньо-культурні, освітньо-виробничі та інші об'єднання, кожен з учасників якого зберігає статус юридичної особи.

3. Організаційно-правова форма, тип, структура та інші особливості провайдерів освіти дорослих, що є юридичними особами, їхні цілі і завдання визначаються засновником і зазначаються в установчих документах.

4. Провайдери освіти дорослих усіх видів і форм власності мають рівні права та обов'язки у провадженні освітньої діяльності відповідно до законодавства.

5. Неурядова організація, яка здійснює освітні, інформаційно-освітні заходи у галузі громадянської освіти дорослих або спрямовані на розвиток громадянських компетентностей дорослих, набуває прав та обов'язків провайдера громадянської освіти дорослих, передбачених цим Законом.

6. Роботодавець, який самостійно забезпечує професійне навчання своїх працівників, набуває прав і обов'язків провайдера освіти дорослих, передбачених цим Законом.

7. Інформація про провайдера освіти дорослих, який має намір отримувати або отримує фінансування з державного та/або місцевого бюджетів, в установленому порядку вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Стаття 18. Права та обов'язки провайдерів освіти дорослих

1. Провайдери **професійної** освіти дорослих мають право:

- на академічну, організаційну, кадрову та фінансову автономію;
- самостійно визначати форми організації освітнього процесу, розробляти та реалізовувати освітні програми та освітні проекти для дорослих;
- самостійно визначати форми, засоби, методи, строки навчання дорослих;
- самостійно визначати тривалість і темп освітніх програм з урахуванням потреб та компетентностей здобувачів освіти дорослих;
- проводити атестацію здобувачів освіти дорослих з метою оцінювання та підтвердження результатів навчання;

- приймати на роботу андрагогів (викладачів, тренерів тощо), інших педагогічних, науково-педагогічних працівників у випадках, передбачених законодавством для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- самостійно встановлювати норми оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників, андрагогів;
- видавати навчально-методичні матеріали, підручники та посібники, наукові праці;
- здійснювати заходи морального та матеріального заохочення учасників процесу освіти дорослих;
- співпрацювати на договірних засадах з іншими провайдерами освіти дорослих, підприємствами, установами, закладами освіти та іншими організаціями;
- брати участь у роботі міжнародних організацій;
- звертатися з ініціативою до державних органів влади щодо вдосконалення законодавства у сфері освіти дорослих;
- провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства;
- отримувати фінансову, матеріальну та іншу підтримку від держави, міжнародних та українських організацій, фізичних осіб для здійснення своєї діяльності у сфері освіти дорослих відповідно до вимог цього Закону та інших нормативних актів;
- здійснювати інші види діяльності, що не суперечать законодавству.

2. Провайдери громадянської освіти дорослих мають право:

- на академічну, організаційну, кадрову та фінансову автономію;
- самостійно визначати форми організації освітнього процесу, розробляти та реалізовувати освітні програми та освітні проекти з **громадянської** освіти для дорослих;
- видавати навчально-методичні матеріали, підручники та посібники, наукові праці;
- здійснювати заходи морального та матеріального заохочення учасників процесу **громадянської** освіти дорослих;
- співпрацювати на договірних засадах з іншими провайдерами **громадянської** освіти дорослих, підприємствами, установами, закладами освіти та іншими організаціями;
- брати участь у роботі міжнародних організацій;
- звертатися з ініціативою до державних органів влади щодо вдосконалення законодавства у сфері **громадянської** освіти дорослих;

- звертатися до Національної ради з питань розвитку освіти дорослих з пропозиціями проєктів, програм, тематики і форм здійснення громадянської освіти дорослих;
- звертатися до відповідних органів з питань сертифікації викладачів, тренерів у галузі громадянської освіти дорослих, а також акредитації освітніх програм та внесення їх до Єдиної державної електронної бази з питань освіти;
- отримувати фінансову, матеріальну та іншу підтримку від держави, міжнародних та українських організацій, фізичних осіб для здійснення своєї діяльності у сфері **громадянської** освіти дорослих відповідно до вимог цього Закону та інших нормативних актів;
- здійснювати інші види діяльності, що не суперечать законодавству.

Не може бути провайдером громадянської освіти дорослих:

- **фізична особа, яка є громадянином держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом;**
- **юридична особа з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрована на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта.**

3. Провайдер освіти дорослих має право надавати освіту (освітні послуги) дорослим особам за всіма складниками, видами освітніх програм, формами освіти дорослих, із застосуванням різних форм організації освітнього процесу.

4. Провайдер освіти дорослих має право самостійно приймати рішення з будь-яких питань у межах своєї академічної, організаційної, кадрової та фінансової автономії, визначеної цим Законом, законодавством у сфері освіти та установчими документами.

5. Провайдери освіти дорослих зобов'язані здійснювати свою діяльність відкрито, прозоро і на основі академічної доброчесності. Провайдери освіти дорослих оприлюднюють інформацію про свою діяльність, зокрема про освітні програми, на своїх офіційних веб-сайтах або в інших загальнодоступних джерелах.

6. Провайдери освіти дорослих, що отримують публічні кошти, зобов'язані оприлюднювати на своїх веб-сайтах звіт про надходження та використання цих коштів.

Стаття 19. Центри освіти дорослих

1. Центром освіти дорослих є провайдер або об'єднання провайдерів освіти дорослих – юридичних осіб, який (яке) надає освіту (освітні послуги) за більше, ніж однією освітньою програмою, і основним видом його діяльності є освітня діяльність у сфері освіти дорослих.

2. Центри освіти дорослих створюються з метою забезпечення потреб в освіті дорослих територіальної громади, району, міста чи області.

3. Центри освіти дорослих можуть створюватися Кабінетом Міністрів України, державними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та/або юридичними особами, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства.

4. Центр освіти дорослих може бути державним, комунальним або приватним.

5. Обов'язковим структурним підрозділом центру освіти дорослих є підрозділ, який здійснює або організує заходи громадянської освіти дорослих.

Стаття 20. Заклади професійної освіти дорослих

1. Закладом **професійної** освіти дорослих є провайдер освіти дорослих, основним видом діяльності якого є освіта дорослих у відповідній галузі, за відповідною спеціальністю (спеціальностями) та/або спеціалізацією (спеціалізаціями).

2. Заклад **професійної** освіти дорослих може бути державним, комунальним або приватним та мати назву “центр”, “інститут”, “академія”, або іншу назву за власним вибором. Засновниками закладів **професійної** освіти дорослих можуть бути державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та/або юридичні особи, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства.

3. Працівники закладів **професійної** освіти дорослих, що здійснюють педагогічну, науково-педагогічну діяльність є педагогічними, науково-педагогічними працівниками і набувають усіх відповідних прав та обов'язків згідно з законодавством у сфері освіти.

4. У випадках, передбачених цим Законом, заклади **професійної** освіти дорослих здійснюють освітню діяльність на основі ліцензії та/або акредитації.

5. Заклади **професійної** освіти дорослих мають право здійснювати підготовку магістрів, докторів філософії, докторів наук. Така підготовка здійснюється ними відповідно до вимог Закону України “Про вищу освіту” та інших нормативних актів.

6. Обов'язковим структурним підрозділом закладу професійної освіти дорослих є підрозділ, який здійснює громадянську освіту дорослих.

Стаття 20. Програми освіти дорослих

1. Типи програм **професійної** освіти дорослих:

- освітні програми післядипломної освіти або підвищення кваліфікації, необхідні для здійснення професійної діяльності певного виду;
- програми неформальної освіти;
- програми формальної освіти;
- індивідуальні освітні та самоосвітні програми;
- публічно визнані програми освіти дорослих.

2. Освітні програми післядипломної **професійної** освіти або підвищення кваліфікації, необхідні для здійснення професійної діяльності певного виду, підлягають акредитації або визнанню в установленому порядку у випадках, визначених законодавством.

3. Програмами неформальної освіти є програми, зміст яких орієнтований на потреби та інтереси дорослих осіб, зокрема, у сфері їхньої професійної діяльності, розвитку особистості, громадянських та інших компетентностей. Освітні програми неформальної освіти, їхній зміст, обсяг, форми і темп реалізації визначаються провайдерами освіти дорослих з урахуванням вимог цього Закону, пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти дорослих, запитів здобувачів освіти дорослих або інших заінтересованих осіб та/або організацій.

4. Програмами формальної освіти дорослих є програми загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, на яких навчаються дорослі особи у випадках, обумовлених цим Законом, **і які охоплюють також елементи (курси, спецкурси, тренінги тощо) громадянської освіти.**

5. Індивідуальні освітні та самоосвітні програми – програми або рекомендації щодо інформальної освіти, які в індивідуальному порядку забезпечують самоорганізацію навчання дорослої особи.

6. Публічно визнаними програмами освіти дорослих є програми неформальної освіти, що визнаються роботодавцями, професійними, громадськими або іншими об'єднаннями в межах визначеного складника освіти дорослих.

7. Інформація про публічно визнані програми освіти дорослих вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти за заявницьким принципом у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 22. Ліцензування діяльності у сфері освіти дорослих

1. Ліцензування діяльності у сфері освіти дорослих за програмами формальної освіти здійснюється відповідно до спеціальних законів та інших нормативно-правових актів.

2. Ліцензуванню підлягає освітня діяльність у сфері освіти дорослих за освітніми програмами післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, необхідних для здійснення професійної діяльності певного виду.

3. Особливості ліцензування освітньої діяльності у сфері освіти дорослих за освітніми програмами післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, необхідних для здійснення професійної діяльності певного виду, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Особливості ліцензування освітньої діяльності у сфері громадянської освіти дорослих неурядових організацій встановлюються Кабінетом Міністрів України.

4. Для отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих здобувач ліцензії подає до органу ліцензування через Єдину державну електронну базу з питань освіти заяву та документи, що підтверджують відповідність забезпечення освітнього процесу заявника ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих за освітньою програмою (освітніми програмами) післядипломної освіти та/або підвищення кваліфікації. Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть подавати заяви та документи для отримання ліцензії на основі відповідного рішення їхніх президій.

5. На підставі отриманих документів та іншої інформації, що міститься у державних реєстрах, орган ліцензування протягом десяти робочих днів з дня одержання заяви про отримання ліцензії (розширення провадження освітньої діяльності) встановлює наявність або відсутність підстав для залишення її без розгляду.

6. Здобувачі ліцензії та ліцензіати повинні забезпечити виконання ліцензійних умов, затверджених відповідно до Закону.

7. У разі ліцензування освітньої діяльності суб'єктом освіти дорослих уперше проводиться виїзна ліцензійна експертиза, для якої орган ліцензування утворює експертну комісію. Строк проведення виїзної ліцензійної експертизи не може перевищувати десять днів. Порядок проведення виїзної ліцензійної експертизи під час ліцензування освітньої діяльності у сфері освіти дорослих встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

8. Строк прийняття рішення про видачу ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих або про відмову у її видачі становить тридцять п'ять робочих днів з дня одержання органом ліцензування заяви про отримання ліцензії.

9. Ліцензія на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих надається рішенням органу ліцензування про надання провайдеру освіти дорослих права на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих за однією або більше програмами, обов'язковість яких передбачена Законом.

10. Звуження провадження освітньої діяльності у сфері **професійної** освіти дорослих у провайдера освіти дорослих – це зменшення кількості програм післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, за якими надається освіта (освітні послуги). Звуження провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих у провайдера освіти дорослих можливе, якщо провайдер освіти дорослих провадить діяльність у сфері освіти дорослих за двома і більше програмами післядипломної освіти, підвищення кваліфікації.

11. Розширення провадження освітньої діяльності у сфері **професійної** освіти дорослих у провайдера освіти дорослих – це збільшення кількості програм післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, за якими він надає освіту (освітні послуги).

12. Підставою для прийняття рішення про анулювання ліцензії є:

- заява провайдера освіти дорослих про анулювання власної ліцензії;
- наявність у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відомостей про державну реєстрацію припинення юридичної особи або фізичної особи-підприємця провайдера освіти дорослих (крім фізичних осіб);
- акт про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих;
- акт про повторне порушення провайдером освіти дорослих ліцензійних умов.

Повторним порушенням провайдером освіти дорослих ліцензійних умов вважається вчинення протягом двох років з дня видання центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов нового порушення хоча б однієї з вимог ліцензійних умов, щодо якої видавалося таке розпорядження;

- акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих провайдером освіти дорослих разом із заявою про отримання ліцензії;
- акт про відмову провайдера освіти дорослих освіти у проведенні органом ліцензування перевірки;
- несплата за видачу ліцензії.

13. Рішення про анулювання ліцензії приймається протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня виникнення або встановлення підстав для анулювання ліцензії.

14. Підставою для прийняття рішення про звуження провадження освітньої діяльності у сфері **професійної** освіти дорослих є:

- заява провайдера освіти дорослих про звуження провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих;
- акт про виявлення порушень ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих у провайдера освіти дорослих за певною програмою післядипломної освіти або підвищення кваліфікації.

15. У разі наявності підстав, визначених частиною чотирнадцятою цієї статті, орган ліцензування протягом п'ятнадцяти днів з дня виявлення підстав приймає рішення про звуження провадження освітньої діяльності.

16. Переоформлення ліцензії – це зміна інформації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської освітньої діяльності, що підлягає ліцензуванню, та в Єдиній державній електронній базі з питань освіти щодо назви провайдера освіти дорослих, його місцезнаходження, назви програми, за якою видано ліцензію.

17. Підставою для переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності є:

- реорганізація юридичних осіб, що мають ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих, шляхом перетворення, злиття, поділу, виділу або приєднання однієї юридичної особи до іншої;
- зміна найменування провайдера освіти дорослих, що провадить освітню діяльність у сфері освіти дорослих і зазначений в ліцензії;
- зміна місцезнаходження провайдера освіти дорослих (без зміни виду діяльності);
- інші випадки, визначені Законом.

18. Переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності здійснюється без проведення процедури ліцензування. У разі реорганізації юридичних осіб, що мають ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти, шляхом перетворення, злиття, поділу, виділу або приєднання переоформлення ліцензії здійснюється на основі ліцензій таких юридичних осіб.

Стаття 23. Забезпечення якості освіти дорослих

1. Внутрішнє забезпечення якості освіти дорослих включає:

- політику та процедури забезпечення якості провайдера освіти дорослих;
- правила і процедури розроблення програм освіти дорослих;
- правила забезпечення академічної доброчесності під час навчання дорослих;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання результатів навчання дорослих (у випадку, якщо передбачене таке оцінювання);
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації процесу освіти дорослих;
- забезпечення публічної інформації про діяльність та освітні програми провайдера освіти дорослих;
- інші процедури та заходи, що визначаються внутрішніми документами провайдера освіти дорослих.

2. Акредитація програм післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, необхідних для здійснення професійної діяльності певного виду, відбувається відповідно до Закону України “Про вищу освіту” з обов’язковим залученням до процедури акредитації представників професійних асоціацій відповідного виду професійної діяльності.

3. Акредитація програм громадянської освіти дорослих здійснюється за заявницьким принципом підрозділом з питань громадянської освіти Національної ради.

4. Провайдери освіти дорослих, які претендують на фінансування з державного та/або місцевого бюджетів, або отримували його в поточному році, надають інформацію про свою діяльність, що включає опис процедур внутрішнього забезпечення якості, для розгляду та надання рекомендацій щодо включення її до Єдиної державної електронної бази з питань освіти Національній раді з питань освіти дорослих (крім тих, що здійснюють освітню діяльність у сфері освіти дорослих на основі ліцензії).

5. Інформація подається, розглядається та вноситься в Єдину державну електронну базу з питань освіти у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 24. Визнання результатів професійного навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих

1. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих здійснюється з метою надання дорослим особам можливості продовжувати навчання у системі формальної освіти, для присвоєння часткових освітніх та/або професійних кваліфікацій.

2. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих здійснюється закладами освіти, що здійснюють освітню діяльність за відповідними акредитованими програмами, або кваліфікаційними центрами (тільки для присвоєння часткових професійних кваліфікацій) в установленому ними порядку.

3. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих можливе за умови, якщо:

- інформація про програму та/або її провайдера внесена до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (для програм неформальної освіти);
- зміст програми відповідає стандарту освіти або його частині та співвідноситься з певним рівнем Національної рамки кваліфікацій;
- обсяг програми може бути охарактеризований визначеною кількістю кредитів Єдиної кредитної трансферної системи.

4. Процедура визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих включає, зокрема:

- ідентифікацію програми;
- оцінювання результатів навчання дорослої особи незалежними оцінювачами;

- видачу дорослій особі документа про визнання результатів навчання та/або присудження (присвоєння) часткової освітньої та/або професійної кваліфікації.

5. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих, не звільняє особу від вступних випробувань для здобуття ступеня вищої освіти і не може перевищувати п'ятдесяти відсотків загального обсягу таких програм.

Стаття 25. Педагогічні, науково-педагогічні працівники в системі професійної освіти дорослих

1. Педагогічну, науково-педагогічну діяльність у сфері освіти дорослих здійснюють особи, які мають необхідні професійні компетентності андрагога, здобуті шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти.

2. Андрагоги, які працюють у системі освіти дорослих, прирівнюються до педагогічних або науково-педагогічних працівників.

3. Підвищення кваліфікації андрагогів може здійснюватися провайдером освіти дорослих.

4. Для вдосконалення науково-методичного забезпечення освіти дорослих можуть створюватися методичні та інші об'єднання, асоціації андрагогів.

5. Педагогічна, науково-педагогічна діяльність у сфері освіти дорослих прирівнюється до педагогічної, науково-педагогічної діяльності педагогічних або науково-педагогічних працівників у закладах освіти.

Стаття 26. Права та обов'язки здобувачів освіти дорослих

1. Здобувачі освіти дорослих мають право на:

- вільний вибір програм і провайдерів освіти дорослих;
- якісні послуги освіти дорослих;
- територіальну доступність освіти дорослих;
- безпечність освіти дорослих;
- доступ до інформації про послуги освіти дорослих у своєму регіоні;
- визнання результатів навчання, здобутих в освіті дорослих;
- доступ до формальної освіти на основі визнаних результатів навчання, досягнутих у неформальній освіті дорослих;
- індивідуальну освітню траєкторію та врахування індивідуального темпу навчання під час здобуття освіти дорослих.

2. Здобувачі освіти дорослих зобов'язані:

- відповідально ставитися до вибору освітньої програми та провайдера освіти дорослих;

- ставитися з повагою до всіх учасників процесу освіти дорослих, дотримуватися правил етичної поведінки;
- дотримуватися умов договору про надання послуг освіти дорослих (за наявності);
- під час навчання дотримуватися академічної доброчесності.

3. Інші права та обов’язки здобувачів освіти дорослих визначаються відповідно до Закону України “Про освіту”.

Стаття 27. Доступ до формальної освіти дорослих

1. Кожна доросла особа має право на здобуття формальної освіти рівня, наступного за уже здобутим нею рівнем формальної освіти, у тому числі безоплатно на конкурсній основі.

2. Доступ до базової середньої, профільної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти дорослих осіб регулюється відповідно до спеціального законодавства у сфері загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти.

3. Здобуття фахової передвищої освіти здійснюється відповідно до спеціального законодавства з урахуванням вимог цього Закону.

4. Здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю здійснюється на основі співбесіди або вступних іспитів без застосування організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання. Здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю може здійснюватися на основі результатів зовнішнього незалежного оцінювання за бажанням дорослої особи, що дає їй право здобувати вищу освіту безоплатно на конкурсних засадах.

5. Зовнішнє незалежне оцінювання, тест загальних навчальних компетентностей, що проводиться з застосуванням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання, для дорослих осіб здійснюється один раз за кошти державного бюджету з можливістю перескладання до шести разів на рік за кошти фізичних та юридичних осіб.

6. Підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання, тесту загальних навчальних компетентностей, інших іспитів здійснюється центрами освіти дорослих або іншими провайдером освіти дорослих і є освітньою послугою, що фінансується за кошти державного та/або місцевого бюджету (для соціально уразливих та пільгових категорій громадян) та кошти фізичних та юридичних осіб.

РОЗДІЛ V

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 28. Фінансування освіти дорослих

1. Фінансування освіти дорослих здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Фінансування обов'язкових згідно з трудовим договором для працівників професійного навчання, професійного розвитку, підвищення кваліфікації, здійснюється за рахунок роботодавця.

3. Обсяги коштів, що виділяються з державного бюджету на підвищення кваліфікації та інші складники освіти дорослих, обов'язковість яких передбачена законом для працівників окремих видів професійної діяльності, встановлюються відповідно до законодавства.

4. Держава здійснює фінансування освіти дорослих для дорослих осіб з особливими освітніми потребами за рахунок коштів державного та/або місцевого бюджетів шляхом передачі визначеного для таких осіб обсягу коштів провайдеру освіти дорослих, якого обрала доросла особа з особливими освітніми потребами, з урахуванням вимог цього Закону в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

5. Фінансування освіти дорослих може здійснюватися шляхом прийняття державних, регіональних або місцевих програм фінансування за пріоритетними напрямками освіти дорослих, визначеними цим Законом та/або додатковими пріоритетними напрямками, що визначаються Кабінетом Міністрів України або органами місцевого самоврядування на певний строк. Вибір провайдерів освіти дорослих для реалізації державних або місцевих програм фінансування освіти дорослих здійснюється на конкурсних засадах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України або місцевим органом влади, відповідно.

6. Держава вживає заходів щодо економічного стимулювання і сприяє зниженню фінансових бар'єрів до здобуття освіти дорослими особами шляхом:

- а) запровадження індивідуальних рахунків, ваучерів на здобуття освіти дорослих;
- б) надання пільг при оподаткуванні доходів громадян у разі оплати ними витрат на здобуття освіти дорослих;
- в) надання субсидій і пільгових кредитів на здобуття освіти дорослих;
- г) запровадження індивідуальних рахунків для фінансування освіти дорослих;
- д) відшкодування витрат на проїзд і проживання для участі у програмах освіти дорослих;

- е) надання повної або часткової компенсації втраченого за час навчання заробітку (надання оплачуваної відпустки на навчання) під час здобуття освіти дорослих;
- е) здійснення соціальних виплат безробітним або особам з низькою кваліфікацією, які здобувають освіту дорослих;
- ж) реалізації інших форм соціальної підтримки дорослих осіб під час здобуття ними освіти;
- з) інших заходів та інструментів.

Стаття 29. Фонди підтримки освіти дорослих

Для фінансування освіти дорослих створюють спеціальні фонди – Фонд професійної освіти дорослих і Фонд громадянської освіти дорослих.

Загальні положення:

1. Фонди підтримки освіти дорослих (далі – Фонди) є юридичними особами публічного права, бюджетними неприбутковими установами, що виконують передбачені цим Законом спеціальні функції фінансової підтримки розвитку освіти дорослих в Україні. Діяльність Фондів спрямовується та координується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

2. Фонди діють на підставі Статутів, які затверджуються Кабінетом Міністрів України.

3. Фонди мають самостійні баланси, свої печатки і штампи.

4. Діяльність Фондів ґрунтується на принципах:

- гуманізму;
- толерантності;
- професіоналізму;
- доброчесності;
- демократичності та прозорості прийняття рішень;
- недискримінації;
- забезпечення конкурентності та рівності умов та можливостей отримання підтримки фізичними, юридичними особами незалежно від форми власності;
- підзвітності, відповідальності за результати діяльності перед державою і суспільством;
- запобігання конфлікту інтересів під час організації конкурсного відбору та фінансування проєктів.

5. Основними завданнями **Фондів** є:

- експертний відбір та фінансова підтримка проектів у сфері освіти дорослих щорічно за пріоритетними напрямками, визначеними відповідно до цього Закону;
- надання стипендій, грантів здобувачам освіти дорослих для навчання на програмах освіти дорослих;
- підтримка інституційного розвитку провайдерів освіти дорослих;
- моніторинг виконання проектів, що підтримуються Фондами, включно з проектами з інституційного розвитку;
- стимулювання інноваційних проектів у сфері освіти дорослих;
- підтримка програм міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих.

6. На виконання покладених **на них завдань кожен Фонд відповідно до напрямку освітньої діяльності:**

- визначає критерії, приймає і оприлюднює порядок конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки Фонду;
- розробляє та оприлюднює порядок подання проектів у сфері освіти дорослих для участі в конкурсному відборі;
- створює реєстр експертів, що беруть участь у оцінюванні проектів у сфері освіти дорослих, поданих для участі в конкурсному відборі;
- створює і веде реєстр проектів, поданих до Фонду, для участі в конкурсному відборі, та оприлюднює його у формі відкритих даних відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”;
- організує проведення конкурсного відбору проектів у сфері освіти дорослих, яким надаватиметься підтримка Фонду;
- надає гранти юридичним особам незалежно від форми власності, фізичним особам-підприємцям, гранти та стипендії фізичним особам, здійснює інші види підтримки проектів, визначені Статутом Фонду;
- одержує та аналізує звіти про виконання проектів, що реалізуються за підтримки Фонду;
- інформує громадськість про діяльність Фонду та підтримані ним проекти, зокрема шляхом підготовки та оприлюднення щорічного звіту;
- вносить центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, пропозиції щодо вдосконалення державної політики та законодавства у сфері освіти дорослих;
- реалізує інші повноваження відповідно до законодавства.

7. Управління **кожним Фондом** здійснюється наглядовою радою Фонду, головою та дирекцією Фонду.

8. Наглядова рада **кожного Фонду** складається з дев'яти осіб, які призначаються Кабінетом Міністрів України за результатами конкурсного відбору з числа представників бізнесу та громадських об'єднань, у тому числі міжнародних, що здійснюють діяльність у сфері освіти дорослих щонайменше п'ять років. Членом наглядової ради Фонду може бути особа, яка має бездоганну репутацію. Членом наглядової ради Фонду не може бути член Національної ради з питань розвитку освіти дорослих. Голова Фонду входить до складу наглядової ради Фонду за посадою.

9. Наглядова рада **кожного Фонду** здійснює такі повноваження:

- затверджує за погодженням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, пріоритетні напрями діяльності Фонду;
- визначає кандидатури на посаду голови Фонду з осіб, які відповідають вимогам, установленим частиною восьмою цієї статті, та не є членами наглядової ради Фонду, і подає такі кандидатури на розгляд центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- затверджує положення про дирекцію Фонду за поданням голови Фонду;
- погоджує регламент дирекції Фонду за поданням голови Фонду;
- погоджує положення про експертів Фонду;
- погоджує звіт дирекції Фонду щодо процедури та результатів обрання експертів Фонду;
- погоджує порядок проведення конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки Фонду;
- затверджує річний звіт Фонду;
- виконує інші повноваження, визначені цим Законом і Статутом Фонду.

10. Дирекція **кожного з Фондів** є постійно діючим виконавчим і розпорядчим органом Фонду, який здійснює управління поточною діяльністю Фонду. Дирекція складається з членів дирекції, трудовий договір з якими укладається у формі контракту в порядку, визначеному положенням про дирекцію. Контракт з кожним членом дирекції укладається головою Фонду.

11. Дирекція **кожного з Фондів** здійснює такі повноваження:

- готує та подає наглядовій раді Фонду пропозиції щодо пріоритетних напрямів на відповідний рік для фінансування проектів у відповідній сфері освіти дорослих;
- розробляє та затверджує за погодженням наглядової ради порядок проведення конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за кошти Фонду, визначає критерії конкурсного відбору проектів;

- забезпечує та організує проведення конкурсного відбору проектів у **відповідній сфері освіти дорослих** і забезпечує їхнє фінансування;
- здійснює моніторинг реалізації проектів, підтриманих Фондом;
- подає на затвердження наглядовій раді річний звіт про діяльність Фонду;
- створює і веде реєстр проектів освіти дорослих, що подаються на конкурсний відбір та фінансуються Фондом;
- розробляє та затверджує порядок повідомлення про конфлікт інтересів, що виник під час організації конкурсного відбору та фінансування проектів;
- виконує інші повноваження, визначені цим Законом, Статутом Фонду, Положенням про дирекцію та регламентом дирекції.

12. Положення про дирекцію **кожного з Фондів**, її структура, кількісний склад і штатний розпис затверджується наглядовою радою Фонду за поданням голови Фонду. Голова Фонду очолює дирекцію Фонду і є генеральним директором.

13. На членів дирекції поширюються норми щодо фінансового контролю, встановлені Законом України “Про запобігання корупції”.

14. Контракт з головою **кожного Фонду** укладається центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, строком на три роки з можливістю дострокового розірвання контракту в разі прийняття такого рішення наглядовою радою Фонду. Одна й та сама особа не може бути обрана головою Фонду більше, ніж два рази.

15. Джерелами фінансування **Фондів** є:

- кошти державного бюджету України;
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
- дивіденди від цінних паперів, відсотки від депозитів і розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках банків державного сектору;
- грантові кошти зарубіжних і міжнародних фондів, що надають підтримку проектам у сфері освіти дорослих;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

16. Фонди не можуть отримувати фінансування від фізичних осіб, що є громадянами (підданими) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом або юридичної особи з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрованої на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта.

17. Обсяг асигнувань з державного бюджету на діяльність **Фонду професійної освіти дорослих та Фонду громадянської освіти дорослих** щороку встановлюється Верховною Радою України **окремими рядками** під час затвердження Державного бюджету України.

Стаття 30. Фінансово-господарська діяльність провайдерів освіти дорослих

1. Джерелами фінансування провайдерів **професійної** освіти дорослих можуть бути:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети;
- плата за надання освітніх послуг у сфері освіти дорослих;
- кошти українських, міжнародних та зарубіжних організацій;
- Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонд регіонального розвитку;
- Український культурний фонд;
- дивіденди від цінних паперів, відсотки від депозитів і розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках банків державного сектору;
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

2. Джерелами фінансування провайдерів громадянської освіти можуть бути:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети;
- кошти українських, міжнародних та зарубіжних організацій;
- Фонд професійної освіти дорослих;
- Фонд громадянської освіти дорослих;
- Український культурний фонд;
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

3. За рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів можуть фінансуватися лише ті провайдери освіти дорослих, інформація про які міститься в Єдиній державній електронній базі з питань освіти.

4. Фінансування за кошти державного бюджету може відбуватися шляхом закупівлі освітніх послуг у провайдерів освіти дорослих або надання їм фінансування як одержувачам бюджетних коштів.

5. Провайдери освіти дорослих не можуть отримувати фінансування від фізичних осіб, які є громадянами (підданими) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом або юридичної особи з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрованої на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта.

6. Кошти, матеріальні та нематеріальні активи, що надходять провайдерам освіти дорослих у вигляді оплати за надання послуг освіти дорослих, безповоротної фінансової допомоги, інших надходжень, добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, у тому числі нерезидентів, для провадження діяльності у сфері освіти дорослих, не вважаються прибутком.

7. Кошти, отримані фізичною особою як оплата за надання освіти (освітніх послуг) дорослим особам, не можуть вважатися неправомірною вигодою.

8. У разі одержання коштів з інших джерел бюджетні асигнування провайдерів освіти дорослих не зменшуються.

9. Провайдери освіти дорослих самостійно розпоряджаються коштами, що надійшли від оплати послуг у сфері освіти дорослих, грантами та іншими надходженнями відповідно до законодавства.

10. Контроль за фінансово-господарською діяльністю провайдерів освіти дорослих-юридичних осіб здійснюють їх засновники або уповноважені ними особи.

Стаття 31. Державно-приватне партнерство у сфері освіти дорослих

1. Правові засади державно-приватного партнерства у сфері освіти дорослих визначаються Конституцією України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України “Про державно-приватне партнерство”, Законом України “Про освіту”, цим Законом, іншими законами та міжнародними договорами.

2. Державно-приватне партнерство у сфері освіти дорослих здійснюється на основі договорів між органами державної влади та приватними партнерами.

3. Державно-приватне партнерство може передбачати:

- співзасновництво та/або спільне фінансування провайдерів освіти дорослих, **у тому числі громадянської освіти дорослих;**
- спільне фінансування проектів та програм у сфері освіти дорослих;
- спільне фінансування програм післядипломної освіти;
- здійснення заходів щодо соціального захисту та поліпшення житлових умов працівників та здобувачів освіти дорослих;
- здійснення заходів щодо забезпечення територіальної доступності освіти дорослих для здобувачів;
- державно-громадського управління у сфері освіти дорослих.

4. Державно-громадське управління у сфері освіти дорослих – це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти дорослих.

5. Органи державно-громадського управління у сфері освіти дорослих утворюються за рішенням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, **центрального органу виконавчої влади у сфері культури та інформаційної політики**, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування у формі робочих груп, дорадчих, громадських, експертних та інших органів. Органи державно-громадського управління у сфері освіти мають повноваження, передбачені актами про їх утворення.

6. Для забезпечення державно-громадського управління у сфері освіти можуть утворюватися репрезентативні громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, що представляють, у тому числі:

- андрагогів (педагогічних працівників освіти дорослих);
- здобувачів освіти дорослих;
- провайдерів **професійної** освіти дорослих;
- **провайдерів громадянської освіти дорослих**;
- роботодавців.

7. Державно-громадське управління у сфері освіти дорослих здійснюється на принципах:

- пріоритету прав і свобод людини;
- верховенства права;
- взаємної поваги та партнерства;
- прозорості, відкритості та гласності;
- взаємної відповідальності сторін.

РОЗДІЛ VI

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 32. Міжнародне співробітництво у сфері освіти дорослих

1. Держава сприяє гармонізації законодавчих та інших нормативно-правових актів України у сфері освіти дорослих з аналогічними міжнародними документами та імплементації найважливіших положень міжнародних документів.

2. Держава здійснює заходи щодо розвитку та зміцнення взаємовигідного міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих відповідно до двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів.

3. Міжнародне співробітництво українських провайдерів освіти дорослих реалізується шляхом:

- співпраці з Європейською асоціацією освіти дорослих, іншими міжнародними асоціаціями, що працюють у сфері освіти дорослих;
- співпраці з зарубіжними та міжнародними провайдерами освіти дорослих;
- співробітництва з міжнародними професійними асоціаціями, що здійснюють професійне навчання;
- залучення коштів міжнародних фондів, установ та організацій для виконання проєктів і програм у сфері освіти дорослих;
- участі у міжнародних дослідженнях у сфері освіти дорослих.

4. Держава створює умови для міжнародного співробітництва провайдерів освіти дорослих усіх форм власності, шляхом фінансування внесків за членство в міжнародних організаціях, сприяє участі в заходах і проєктах таких організацій учасників процесу освіти дорослих відповідно до міжнародних договорів.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набуває чинності з дня, наступного за днем його опублікування.
2. Визнати таким, що втратив чинність:

Закон України “Про професійний розвиток працівників”.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кодексі законів про працю України:

Статтю 202 викласти в такій редакції:

“202. Створення необхідних умов для поєднання роботи з навчанням

Працівникам, які проходять виробниче навчання або навчаються в закладах освіти або у провайдерів освіти дорослих без відриву від виробництва, власник або уповноважений ним орган повинен створювати необхідні умови для поєднання роботи з навчанням.”

Статтю 203 викласти в такій редакції:

“Стаття 203. Заохочення працівників, які поєднують роботу з навчанням

При підвищенні кваліфікаційних розрядів або при просуванні по роботі повинні враховуватись успішне проходження працівниками виробничого навчання, загальноосвітня і професійна підготовка, та успішне проходження працівниками навчання в закладах освіти або у провайдерів освіти дорослих.”

Доповнити статтею 216-1:

“Стаття 216-1. Додаткова відпустка у зв’язку з навчанням у провайдерів освіти дорослих

Працівникам, які здобувають освіту дорослих у провайдерів освіти дорослих, надається додаткова оплачувана відпустка впродовж такого навчання загальною тривалістю не більше десяти календарних днів протягом календарного року. На час такої відпустки за працівниками за основним місцем роботи зберігається середня заробітна плата.”

2) у Законі України “Про освіту”:

частини третю та четверту статті 8 викласти в такій редакції:

“неформальна освіта – структуроване навчання, яке не передбачає присудження повних освітніх кваліфікацій за рівнями освіти;

інформальна освіта – неструктуроване або самоорганізоване здобуття особою компетентностей під час професійної, громадської або іншої діяльності чи дозвілля.”

3) у Законі України “Про зайнятість населення”:

статтю 8 викласти у такій редакції:

“Кожен має право на професійне навчання, яке реалізується шляхом первинної професійної підготовки, перепідготовки, спеціалізації і підвищення кваліфікації, навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та у провайдерів освіти дорослих, безпосередньо на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг з метою здобуття особою відповідної кваліфікації або приведення її рівня у відповідність із вимогами сучасного виробництва та сфери послуг.”

4) у Законі України “Про запобігання корупції”:

пункт 1 частини першої статті 25 викласти в такій редакції:

“1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, освітньої (у тому числі надання освітніх послуг у сфері освіти дорослих), наукової, експертної і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.”

4. Кабінету Міністрів України протягом одного року з дня набуття чинності цим Законом:

привести свої нормативні акти у відповідність із цим Законом, забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у відповідність із цим Законом;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом.

5. Установити, що:

перший склад Національної ради з питань розвитку освіти дорослих формується протягом трьох місяців з дня набуття чинності цим Законом;

Фонд підтримки освіти дорослих починає свою діяльність протягом року з дня набуття чинності цим Законом.

*Голова
Верховної Ради України*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Україна, як і кожна країна, потребує активних і відповідальних громадян для того, щоб реалізуватися як демократична та правова держава. Водночас для неї характерні певні особливості суспільно-політичного становища, які роблять проблему формування громадянина та громадянської свідомості особливо актуальною. Насамперед так історично склалося, що питання незалежності України тривалий час було під сумнівом у більш глобальному, і особливо імперському дискурсі. Не лише світова спільнота, але й самі українці сприймали себе та свою країну як частину російського геополітичного та культурного простору.

Державна незалежність України досі не є повністю завершеною, хоча з початком російської агресії у 2014р. вона набула нового виміру і нової легітимності. Разом із анексією територій України та військовим вторгненням Росія веде також інформаційну війну, мета якої – “розмити” та елімінувати ідентичність українців, переконати їх у неспроможності та непотрібності їх власної держави, побудованих ними самостійно суспільних і громадянських інститутів, які визначали б їх самобутність як окремого народу, і які водночас дали б їм можливість побудувати той політичний і громадянський простір, в якому кожен громадянин України міг би реалізувати себе не лише у національній, але й в інших ідентичностях.

На тлі довготривалого протистояння російській військовій та інформаційній агресії українці намагаються віднайти свій шлях у напрямку європейського та світового громадянства. Існує проблема співвіднесення локальної (у т.ч. релігійної, сімейної, професійної, гендерної та інших) ідентичності українців та їх національної, загальноєвропейської та глобальної ідентичностей. У цій площині вони потребують чітких орієнтирів, які б дозволили їм бачити власну національну історію у контексті європейської та глобальної історії, розглядати власні місцеві проблеми як частину загальнолюдських проблем і тенденцій розвитку.

У контексті глобального виміру громадянськість постає як сукупність усвідомлених настанов, що дозволяють розглядати питання культурного різноманіття, протидії дискримінації та нерівності, підтримку сталого розвитку, зменшення бідності. Проте ці проблеми мають також і локальний та національний вимір. Їх вирішення потребуватиме уваги та розуміння світової спільноти, проте

саме на локальному рівні кожної окремої громади напрацьовується досвід вирішення цих проблем. У процесі здобуття цього досвіду формується громадянська ідентичність, яка дозволяє формувати порядок денний в інтересах усього суспільства спочатку на рівні місцевої громади, а згодом – на національному та глобальному рівнях.

Неусталена громадянська самосвідомість українців проявляється у несформованому відчутті відповідальності за благополуччя спільноти (місцевої громади, народу, людства), схильності до споживацького та навіть хижацького ставлення до суспільних благ, домінуванні патерналістських очікувань, відсутності критичного мислення і спроможності протистояти агресивній маніпулятивній медіа-пропаганді. У вирішенні цієї проблеми має зрости роль громадянської освіти, яка має формувати не лише просвітницьке середовище, але й спільноти, які стимулюватимуть практичні дії людей у напрямі реалізації активного громадянства.

Звичайно, громадянська освіта сама по собі не є універсальним джерелом активного громадянства, яке формується через зміцнення інституцій, що вимагають від кожної людини практичних проявів соціальної відповідальності. Проте світоглядне значення громадянської освіти полягає у створенні засадничих настанов, які б дозволяли кожній людині більш відповідально здійснювати вибір у різноманітних ситуаціях, намагатись утримувати баланс між приватними інтересами та потребами спільного.

Для того, щоб громадянська освіта могла виконувати очікувану роль в українському суспільстві, потрібно реалізувати три стратегічні аспекти для її розвитку, які полягають у чіткій артикуляції ключових вимог до змісту та якості громадянської освіти, забезпечення інституційної підтримки провайдерів громадянської освіти та впровадження механізмів координації у сфері громадянської освіти на національному рівні.

ЗМІСТ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ

В Україні працює велика кількість суб'єктів освітньої діяльності та інших суб'єктів, яких можна вважати провайдерами громадянської освіти. Сьогодні громадянська освіта здобувається шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, кожна з яких має свою певну функцію для формування світогляду людини. Формальна освіта, яка реалізується через програми шкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти переважно має додатковий характер, тоді як головна увага традиційно зосереджується на відповідних базових або спеціальних компетентностях.

Експерти, які брали участь в опитуванні Центру Разумкова, вказують на ключове значення для формування громадянських компетентностей таких загальноосвітніх навчальних предметів, як правознавство (8,5 балів за 10-бальною шкалою), етика міжособистісних відносин (7,7), політологія (7,2), соціальна психологія та конфліктологія (7,2), медіаосвіта (7,1)¹. Утім саме через навчальні курси формальної освіти, які здебільшого мають обов'язковий характер, закладається основа для спільних поглядів на ключові моменти історії, політичні події, уявлення про суспільні цінності та інститути. Формальна освіта поступово інтегрує світогляд громадян, у т.ч. формуючи певні патерни поведінки і картину світу.

Функціонально неформальна освіта, яка є здебільшого добровільною, значно більшою мірою залежить від ініціативи та активності провайдерів (громадських та інших організацій), які формують відповідні програми і впливають на світогляд людей. Такі провайдери діють у ринковому середовищі і пропонують певний “освітній продукт”, який здобувач висловлює або не висловлює бажання “споживати”. Саме завдяки програмам неформальної громадянської освіти в українському суспільстві наявне розмаїття поглядів на пріоритетні проблеми суспільства (включно з гендерними проблемами, інклюзією, корупцією тощо) і на методи, якими ці проблеми можуть вирішуватися.

Якщо формальна та неформальна громадянська освіта так чи інакше мають відкритий характер, то те, що ми називаємо інформальною (спонтанною) освітою або самоосвітою, найгірше піддається суспільному контролю. Саме на рівні інформальної освіти людина сприймає інформацію з різних джерел (у т.ч. з засобів масової інформації та комунікації, соціальних мереж, а також від соціального середовища, сім'ї, друзів, колег), часто некритично оцінюючи її. У такий спосіб вона схильна зміцнювати свої упередження та стереотипи та відкидати все те, що з ними дисонує. Оскільки потреба у власній громадянській активності завжди проявляється у житті сучасної людини (приміром, через необхідність брати участь у виборах, захищати свої права та відстоювати громадянську позицію, проявляти професійну або службову доброчесність тощо), громадянська самоосвіта має прямий та безпосередній вплив на поведінку людини. Її результати для формування світогляду людини можуть бути значно більш помітними, ніж результати впливу формальної та інформальної громадянської освіти.

Виходячи з наведеного, стратегічним завданням є зміцнення позицій формальної та неформальної громадянської освіти шляхом публічної відкритості та популяризації змісту цієї освіти, розуміння її суспільної значущості, а також послідовний науковий аналіз і системне інформування громадськості щодо чинників та діяльності суб'єктів впливу на громадянську самоосвіту людей.

За результатами експертного опитування, цільовою аудиторією громадянської освіти є все населення України (такої думки дотримуються 67,3% опитаних експертів). Проте, особливу увагу експерти пропонують приділяти молоді, в т.ч. учнівській та студентській (53,8%), а також представникам силового блоку (військові, поліція тощо) (33,7%).

¹ Докладно результати експертного опитування див. у матеріалі “Обриси майбутньої моделі громадянської освіти: зміст, інституційна побудова, залучення недержавного сектору”, вміщеному в цьому виданні.

Далі, якщо не зазначено інше, наводяться дані цього експертного опитування.

За змістом громадянська освіта має бути спрямована на формування громадянських компетентностей, набір яких уявляється різним заінтересованим групам по-різному.

Так, експерти зазначають, що навчальні курси мають формувати такі особисті якості здобувачів, як повага до прав і свобод іншого, визнання його права на відмінну думку (59,6%), критичне мислення (52,9%), уміння аргументовано відстоювати свою позицію та визнання права і свободи іншого мати іншу позицію і вільно її висловлювати (48,1%), законотворчість (40,6%). З іншого боку, громадянська освіта має сприяти також і усвідомленню громадянами таких обов'язків, як безумовне дотримання вимог Конституції і законодавства (81,7%), захист суверенітету і територіальної цілісності держави (67,3%), особистої відповідальності за вибір кандидатів (політичних партій) до органів влади та органів місцевого самоврядування під час виборчих кампаній (65,4%).

Інтегральний перелік компетентностей, які має формувати громадянська освіта, міститься у тексті Концепції розвитку громадянської освіти в Україні². Утім на сьогодні він потребує певного доповнення з урахуванням потреб у формуванні у здобувачів відчуття глобального громадянства, що також має стати результатом громадянської освіти.

Доповнений перелік компетентностей може мати такий вигляд:

- розуміння власної національної та культурної ідентичності, повага до інших культур і народів, цінування культурної різноманітності;
- розуміння проблемних аспектів національної історії та міжнаціональних відносин в історії України, вміння конструктивно і толерантно реагувати на проблеми, викликані міжнаціональними конфліктами, етика міжнаціональних, міжкультурних і міжрелігійних стосунків;
- усвідомлення свого місця та відповідальності в місцевій, національній і глобальній спільноті;
- розуміння політичних та економічних інститутів і процесів;
- здатність виявляти та реалізовувати можливості участі людини в житті місцевої громади;
- розуміння принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті;
- розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;
- розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності; дотримання їх у власному житті та діяльності;
- здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;

² Схвалена Розпорядженням КМУ №710 від 3 жовтня 2018р.

- знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;
- знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;
- здатність розпізнавати і протидіяти корупції;
- здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав і гідності інших осіб;
- здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обгрунтовані рішення;
- здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності;
- медіа-грамотність та здатність проявляти критичне мислення під час сприйняття медіа-контенту, протидіяти фейкам і маніпуляціям у масових комунікаціях.

Особливу увагу слід приділити питанню якості громадянської освіти, яке має розумітися як відповідність змісту освіти її результатам. Враховуючи, що очікуваними результатами громадянської освіти є визначені знання та практичні компетентності, зрозуміло, що громадянська освіта завжди має світоглядний та формувальний характер. Тому її безпосереднім результатом має стати загальна здатність людини діяти відповідально в будь-яких ситуаціях і бути націленою на суспільний добробут, не менш, ніж на індивідуальну вигоду, усвідомлюючи взаємопов'язаність того і іншого.

ПРОВАЙДЕРИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Серед усіх провайдерів громадянської освіти можна виділити декілька категорій:

- заклади освіти (переважно окремі навчальні курси в межах формальної освіти);
- громадські організації (неформальна освіта, просвітницькі акції);
- органи влади та створені ними організації (неформальна освіта);
- релігійні організації (елементи неформальної громадянської освіти у визначеному конфесійному контексті);
- політичні партії (елементи неформальної громадянської освіти у визначеному партійному контексті);
- засоби масової інформації (чинник політичної самоосвіти).

Більшість із цих провайдерів діють на вільному ринку освітніх послуг. З огляду на те, що громадянська освіта не сприймається її здобувачами як потенційно вигідне капіталовкладення, велика кількість провайдерів громадянської освіти функціонують за кошти держави, міжнародних або зарубіжних донорських організацій, або ж інших заінтересованих осіб. Через це їх діяльність так чи інакше відображає політичні програми, в яких заангажовані і мають вплив різні гравці.

Серед експертів, опитаних Центром Разумкова, більшість (68,3%) не хотіли б бачити політичні партії суб'єктами надання громадянської освіти.

Утім неможливо заперечити той факт, що саме політичні партії виступають майданчиками для здобуття практичних навичок реалізації громадянських поглядів і переконань. Політичні партії є фактичними провайдерами громадянської освіти, хоча й виконують це відповідно до певних політичних програм. Слід розуміти, що громадянська освіта, що здійснюється за підтримки заінтересованих осіб або організацій, у т.ч. політичних партій, релігійних організацій тощо, має бути так чи інакше узгоджена з загальними стратегічними цілями громадянської освіти, визначеними на національному рівні. Її узгодженість не повинна сприйматися як обмеження свободи думки чи слова, але як прояв соціальної відповідальності та партнерства в інтересах усього суспільства та національної безпеки.

Значно більшою довірою як провайдери громадянської освіти користуються громадські організації, але формування ними публічного порядку денного також може відбуватися в інтересах певних бенефіціарів. Особливістю роботи громадського сектору у сфері громадянської освіти є її просвітницький і експертний характер. Іноді громадські організації займаються адвокацією тих чи інших законопроектів чи рішень публічної політики, досягаючи успіху в цьому саме завдяки своїй репутації як політично незаангажованих гравців. У таких випадках вони також стають майданчиками для реалізації громадянської позиції багатьох людей. Ризики такої діяльності громадських організацій полягають у обмежених можливостях суспільства критично аналізувати їх проекти та ініціативи.

Так чи інакше стратегічним завданням у сфері громадянської освіти є система фінансова та політична підтримка провайдерів громадянської освіти на державному рівні з метою забезпечення для них можливостей залучати більш широкі верстви населення, формуючи у них громадянські компетентності. Особливої уваги і підтримки потребують провайдери, які здійснюють свою діяльність у населених пунктах, близьких до тимчасово окупованих територій Донбасу і Криму, а також у невеликих містах і селах. Також переваги можуть надаватися провайдерам, орієнтованим на визначені категорії населення, такі як молодь, люди похилого віку, працівники певних суспільно значущих професій.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ТА КООРДИНАЦІЯ У СФЕРІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Відповідно до результатів згаданого дослідження, помітна частина експертів вважають, що повноваження формування та реалізації політики у сфері політичної освіти мають бути делеговані окремій інституції, яка може існувати у формі колегіального органу та перебувати в тісному зв'язку з державними органами влади, урядом і парламентом. При цьому ефективність системи громадянської освіти суттєво покращиться, якщо такий орган буде формуватися із залученням громадського сектору, а його діяльність буде широко та постійно висвітлюватися у ЗМІ. Крім того, такий орган міг би виконувати координуючу функцію в системі громадянської освіти. Він має об'єднати представників як державних органів влади, так і представників закладів освіти, експертів, громадський сектор. Добір членів колегіального органу має здійснюватися на змішаній основі: частина з них повинні прийти за результатами конкурсу, а частина мають бути делеговані від закладів освіти і наукових установ, громадських організацій та закладів культури.

Спеціально створений колегіальний орган міг би виконувати такі основні функції:

- визначати зміст громадянської освіти (так вважають 52% опитаних експертів);
- здійснювати координацію на національному та нижчих рівнях (48%);
- розробляти та затверджувати програми для різних суспільних груп і категорій (51%);
- надавати рекомендації центральному органу виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері громадянської освіти;
- здійснювати контроль відповідності та незаангажованості роботи системи громадянської освіти.

Координація у сфері громадянської освіти уявляється необхідною з точки зору чіткого розуміння суспільством цілей громадянської освіти, прозорості та публічності механізмів досягнення цих цілей. Оскільки громадянська освіта спрямована на формування компетентностей, пов'язаних як з державними інституціями, так і з громадськими, та особистісним виміром, для здійснення координації необхідно є співпраця як державних органів влади, в т.ч. уряду та парламенту, так і органів місцевого самоврядування, представників громадського сектору, викладачів, науковців та експертів. Тому цілком природним уявляється те, що координацію у сфері громадянської освіти має здійснювати колегіальний орган, в якому буде забезпечено представництво всіх перелічених інституцій та категорій осіб. До ключових повноважень такого органу мають належати:

- збір та аналіз інформації про діяльність провайдерів громадянської освіти;
- нагляд за якістю громадянської освіти та реалізацією провайдерами основних цілей та результатів громадянської освіти;

- вироблення рекомендацій щодо удосконалення політики у сфері громадянської освіти;
- вироблення рекомендацій щодо підтримки провайдерів громадянської освіти;
- напрацювання змін до законодавства щодо підтримки та покращення громадянської освіти;
- вироблення рекомендацій щодо громадянської освіти відповідно до потреб різних категорій громадян;
- створення та підтримка мережі координаційних органів, які аналізують потреби у громадянській освіті на регіональному рівні та виробляють рекомендації щодо програм громадянської освіти для місцевих провайдерів;
- співпраця з міжнародними та зарубіжними організаціями у сфері громадянської освіти.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Стратегічними цілями розвитку громадянської освіти є:

- вироблення цілісної та прозорої політики щодо вимог до змісту та результатів громадянської освіти;
- створення системи підтримки провайдерів освіти дорослих;
- запровадження механізмів координації у сфері освіти дорослих на національному та місцевому рівнях.

При цьому політика у сфері освіти дорослих має здійснюватися на засадах:

- усвідомлення цінності людини, її фундаментальних прав і свобод;
- поєднання принципів місцевого, національного та глобального громадянства;
- поєднання прав та відповідальності як основи громадянської самосвідомості кожної людини;
- усвідомлення важливості громадянської освіти для національної безпеки України;
- широкого партнерства всіх заінтересованих груп та організацій, включно з державними, громадськими, експертно-науковими організаціями та бізнесом.

ОПЕРАЦІЙНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ

Відповідно до поставлених стратегічних цілей для реалізації Стратегії необхідно виконати такі операційні цілі та завдання.

Стратегічні цілі	Операційні цілі та завдання
Стратегічна ціль 1. <i>Вироблено цілісну та прозору політику щодо вимог до змісту і результатів громадянської освіти</i>	1.1. Внесення змін до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (Розпорядження КМУ №710 від 3 жовтня 2018р.) щодо переліку громадянських компетентностей. 1.2. Внесення змін до законопроектів “Про освіту дорослих” та “Про основні засади молодіжної політики” щодо питання забезпечення якості громадянської освіти та ключових громадянських компетентностей. 1.3. Напрацювання механізмів зовнішнього та внутрішнього оцінювання якості громадянської освіти. 1.4. Напрацювання механізмів інформування суспільства про громадянські компетентності та способи їх досягнення для кожної людини.
Стратегічна ціль 2. <i>Створено систему підтримки провайдерів громадянської освіти</i>	2.1. Внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів щодо підтримки провайдерів громадянської освіти в контексті підтримки освіти дорослих). 2.2. Створення реєстру провайдерів громадянської освіти. 2.3. Створення системи інформування суспільства про програми громадянської освіти.
Стратегічна ціль 3. <i>Запроваджено механізми координації у сфері освіти дорослих на національному та місцевому рівнях</i>	3.1. Створення окремого комітету з питань громадянської освіти у межах Національної ради з питань освіти дорослих (внесення відповідних норм до Положення про Національну раду з питань освіти дорослих). 3.2. Створення координаційних органів з питань громадянської освіти на регіональному рівні, які підпорядковуються комітету з питань громадянської освіти Національної ради з питань освіти дорослих. 3.3. Створення спільної інформаційної платформи для обміну актуальною інформацією з питань громадянської освіти в Україні.

ПОКАЗНИКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

- зростання числа здобувачів неформальної громадянської освіти;
- збільшення кількості коштів, вкладених у громадянську освіту місцевим бізнесом;
- збільшення числа осіб, які беруть участь у проектах розвитку громад;
- зниження рівня корупції та злочинності в суспільстві.

ПРОПОЗИЦІЇ ДО ПРОЕКТУ РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ “ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 3 жовтня 2018 р. № 710-р”

Зважаючи на рекомендації ЮНЕСКО 2015 року щодо навчання й освіти дорослих, відповідно до яких громадянська освіта є однією з трьох ключових сфер, які мають визначальне значення для освіти впродовж життя (<https://uil.unesco.org/adult-education/unesco-recommendation>), а також беручи до уваги результати експертного дослідження, проведеного в межах проекту “Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні”, який реалізується Центром Разумкова за сприяння Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні, Центр Разумкова надає пропозиції до проекту Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р”.

Інтегральний перелік компетентностей, який має формувати громадянська освіта, пропонуємо викласти в такій редакції:

“розуміння власної національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та народів, цінування культурної різноманітності;

розуміння проблемних аспектів національної історії та міжнаціональних відносин в історії України, вміння конструктивно і толерантно реагувати на проблеми, викликані міжнаціональними конфліктами, дотримання етики міжнаціональних, міжкультурних та міжрелігійних стосунків;

усвідомлення свого місця та відповідальності в місцевій, національній і глобальній спільноті;

розуміння політичних та економічних інститутів і процесів;

здатність виявляти і реалізовувати можливості участі людини в житті місцевої громади;

розуміння принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті;

розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;

розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності; дотримання їх у власному житті та діяльності;

здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;

знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;

знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні;

відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;

здатність розпізнавати і протидіяти корупції;

здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;

медіаграмотність, здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення, протидіяти фейкам та маніпуляціям у масових комунікаціях;

здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.”.

Зважаючи на те, що за результатами згаданого дослідження, повноваження формування та реалізації політики у сфері громадянської освіти мають бути делеговані окремій інституції, яка може існувати у формі колегіального органу і повинна перебувати в тісному зв'язку з державними органами влади, урядом і парламентом, а також, що координація у сфері громадянської освіти уявляється необхідною з точки зору чіткого розуміння суспільством цілей громадянської освіти, прозорості та публічності механізмів досягнення цих цілей, розділ “Система громадянської освіти” пропонуємо доповнити абзацом такого змісту: “Стратегічними завданнями держави в розбудові і розвитку громадянської освіти є:

створення координаційного органу в системі громадянської освіти для ефективної реалізації державної політики в зазначеній сфері;

забезпечення системної фінансової та політичної підтримки провайдерів громадянської освіти на державному та місцевому рівнях з метою створення для них умов і можливостей для більш ефективної суспільно важливої діяльності;

забезпечення якості громадянської освіти.”. Особливої уваги і підтримки потребують провайдери, які здійснюють свою діяльність у населених пунктах, близьких до тимчасово окупованих територій Донбасу і Криму, а також у невеликих містах і селах. Можливе надання певних преференцій тим провайдерам, що орієнтовані на визначені категорії населення, такі як молодь, особи похилого віку, працівники певних суспільно значущих професій, особи, що належать до соціально вразливих категорій населення.

Пункт 1.3 проекту Плану заходів пропонуємо доповнити пунктом 1.3.1 такого змісту:

“ 1.3.1. Створення механізмів зовнішнього та внутрішнього оцінювання якості громадянської освіти.	2021-2022 рр.	МОН, заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)	”
---	---------------	---	---

Пункти 1.3.1 та 1.3.2 вважати відповідно 1.3.2 та 1.3.3.

Пункт 2.2 проекту Плану заходів пропонуємо доповнити пунктом 2.2.5 такого змісту:

“ 2.2.5. Створення єдиної інформаційної платформи для обміну актуальною інформацією з питань громадянської освіти в Україні	2022-2023 рр.	МОН, НАПНУ, заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)	”
---	---------------	--	---

Розділ II проекту Плану заходів пропонуємо доповнити пунктом 2.4 та підпунктами 2.4.1. та 2.4.2. такого змісту:

“ 2.4. Створення системи координації та підтримки провайдерів громадянської освіти			
2.4.1. Створення координаційного органу з питань громадянської освіти на національному рівні, у структурі Національної ради з питань освіти дорослих.	2022-2023 рр.	МОН, заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)	
2.4.2. Внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів щодо підтримки провайдерів громадянської освіти (в контексті підтримки освіти дорослих).	2022-2023 рр.	МОН	
2.4.3. Створення реєстру провайдерів громадянської освіти.		МОН, заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)	”

ОБРИСИ МАЙБУТНЬОЇ МОДЕЛІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ: ЗМІСТ, ІНСТИТУЦІЙНА ПОБУДОВА, ЗАЛУЧЕННЯ НЕДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

(експертне опитування)

З метою отримання експертних оцінок майбутньої моделі системи громадянської освіти в Україні, в т.ч. її змісту, інституційної побудови, партнерства між державою та недержавним сектором, соціологічною службою Центру Разумкова з 27 липня по 25 серпня 2020р. було опитано 104 експерти (представники органів місцевого самоврядування, аналітичних центрів, політичні оглядачі, викладачі політології вищих закладів освіти, представників ЗМІ) у 20 областях України та місті Києві.

Узагальнені дані та аналіз отриманих результатів дослідження наводяться нижче.

I. Зміст громадянської (політичної) освіти

Серед тих предметів знань, основи яких, на думку опитаних експертів, мають скласти зміст громадянської освіти, найбільший рейтинг (за 11-бальною шкалою) дістали такі: правознавство (понад 8 балів), етика міжособистісних відносин (8 балів), медіаосвіта, соціальна психологія та конфліктологія, політологія, культурологія, народознавство (по 7 балів) (діаграма “*Елементи (основи) яких знань (дисциплін) повинні бути складовими громадянської освіти насамперед?*”, с.76). Далі із значним відривом названі економіка та фінанси (4 бали), логіка та релігієзнавство (по 3 бали), історія України, соціологія, конституційне право, громадянська участь, психологія масової свідомості, мова, екологія (по 2 бали).

Таким чином, можна стверджувати, що експерти відзначають як нагальну необхідність навчання громадян вмінню побудови діалогу, взаємної поваги, вмінню орієнтуватися в інформаційних потоках, що загалом відповідає політиці виховання, що проводиться у країнах ЄС, у громадян ключових компетентностей протягом життя.

Найвищий бал в оцінці українських експертів отримали основи правознавства (як поєднання правознавства та конституційного права), що дає підстави

стверджувати, що на експертну думку, громадян потрібно навчати передусім основам правового устрою (у т.ч. – державного). Крім того, всі предмети, що набрали максимальні бали, стосуються формування в суспільстві певної політичної культури. Разом з тим, не можна не відзначити, що експерти не бачають значної потреби у формуванні серед громадян основ громадянської участі, що є однією з основ функціонування багатьох сучасних європейських суспільств.

Мета громадянської освіти

Серед особистих якостей, формуванню яких має сприяти громадянська освіта, опитані експерти на перше місце поставили повагу до прав і свобод Іншого, визнання його права на іншу думку (60%) (діаграма “*Формуванню яких якостей особистості має сприяти громадянська освіта насамперед?*”, с.76). Наступні місця в експертній оцінці посіли критичне мислення (53%), уміння аргументовано відстоювати свою думку разом з правом Іншого на свою позицію і можливість її висловити (48%), законослухняність (40%), патріотизм (понад 38%), визнання рівності всіх громадян у правах, свободах і обов’язках (36%). З великим відривом у цій ієрархії експерти відзначили також толерантність (що певною мірою вже є частиною визнання прав інших на власну позицію і право її висловити), когнітивна стійкість (8%).

Отже, як і в питанні щодо змісту громадянської освіти, в цій ієрархії експерти схильні ставити акцент на вихованні у громадян навичок встановлювати й вести діалог з позицій рівності сторін, а також на необхідності дотримання законів (“законослухняності”).

Перше місце в експертній думці щодо ієрархії обов’язків, усвідомленню яких повинна сприяти громадянська освіта, посіло безумовне дотримання вимог Конституції і законодавства (82%) (таблиця “*Усвідомленню яких обов’язків має сприяти громадянська освіта насамперед?*”, с.77). Друге місце експерти відвели захисту суверенітету і територіальної цілісності (67%), а третє – відповідальному підходу до голосування за кандидатів (партії) до органів влади і місцевого самоврядування (65%). Далі із значним відривом відзначені володіння державною мовою (35%), повага до державних символів (25%).

II. Державна політика у сфері громадянської освіти

Визнаючи, що Стратегія громадянської освіти має стати основним документом, що визначає засади державної політики у сфері громадянської освіти, найбільша частина (69%) опитаних експертів припускають, що розробляти її мають широке коло державних і недержавних експертів (таблиця “*Стратегію громадянської освіти як основний документ, що визначає засади державної політики у сфері громадянської освіти, мають розробляти...*”, с.77). Понад половина експертів також вважають, що такий документ могла б розробити спеціально створена робоча група, яка б об’єднала урядових фахівців з МОН та МКІП і незалежних експертів (що частково збігається з попередньою відповіддю). 31% опитаних експертів вважають за потрібне делегувати функцію

розробки Стратегії лише Уряду, по 28% – фахівцям МОН та відповідному Комітету Верховної Ради, 21% – фахівцям МКІП.

Таким чином, абсолютна більшість експертів висловлюються за широке залучення незалежних фахівців до розробки Стратегії громадянської освіти.

З цим перекликаються відповіді на питання про те, яка з можливих систем громадянської освіти була б більш ефективною (діаграма “*Більш ефективною буде система громадянської освіти, яка...*”, с.78). Так, 49% експертів вважають, що більш ефективною була б система громадянської освіти, створена з широким залученням громадського сектору та ЗМІ. 36% – вважають, що для досягнення ефективності систему громадянської освіти слід створити з широким залученням громадського сектору (що перекликається з попередньою відповіддю). Створення такої системи всередині структури МОН з жорсткою адміністративною моделлю підтримали 10% експертів.

Відповіді на питання про цільові групи громадянської освіти так само орієнтують на масштабну роботу (діаграма “*Якими мають бути основні цільові групи громадянської освіти?*”, с.78). Так, 67% опитаних експертів вважають такими цільовими групами всіх жителів України. 54% – вбачають цільові групи в молодих громадянах, третина експертів – серед військовослужбовців, поліції, спецслужб, 27% експертів – лише серед учнівської та студентської молоді. Про те, що систему громадянської освіти потрібно орієнтувати на жителів сільської місцевості та невеликих міст вказали 20% експертів.

Цілком логічними є відповіді експертів на питання щодо того, хто має визначати зміст громадянської освіти (таблиця “*Зміст громадянської освіти мають визначати...*”, с.79). На думку 64% експертів, це має бути спеціально створений колегіальний орган, що складається як з державних, так і з недержавних авторитетних фахівців. 17% експертів готові надати таке право шкільним викладачам суспільних наук, і ще 14% – фахівцям центрального апарату МОН.

Відносна більшість (49%) експертів вважають, що повноваження формування та реалізації політики у сфері громадянської освіти мають бути делеговані інституціям з-поза системи виконавчої влади (таблиця “*Повноваження формування та реалізації політики у сфері політичної освіти мають бути закріплені за ...*”, с.79). 27% готові надати такі повноваження одному зі структурних підрозділів МОН, а ще 20% – окремим центральним органам виконавчої влади.

III. Інституційна складова

Понад половина (51%) опитаних експертів вважають, що для успішного втілення майбутньої Стратегії громадянської освіти потрібно створити цілком нову мережу інституцій, яка б об'єднала формальні та неформальні структури, громадський сектор та інших учасників процесу (таблиця “*Які інституції потрібно створити для успішного втілення Стратегії громадянської освіти?*”, с.79). Чверть експертів вважають, що достатньо наявних інституцій, понад 12% рекомендують створити нові інституції в рамках МОН, 10% виступають за створення нових інституцій у загальній структурі центральних органів виконавчої влади.

При цьому з питання створення інституції для координації процесу громадянської освіти експерти не мали спільної думки (діаграма *“Чи потрібно створювати спеціальну інституцію для координації процесу громадянської освіти?”*, с.81). 36,5% опитаних експертів висловилися за створення такої інституції, 38,5% – вважали це непотрібним, а 25% – не змогли відповісти.

У разі ж прийняття рішення на користь створення такої інституції, понад 63% опитаних експертів висловилися за її створення в якості колегіального органу, який би об'єднував представників формальних структур, викладачів державних та недержавних навчальних закладів, експертів, представників громадського сектору (таблиця *“Якщо така координуюча інституція потрібна, на якій основі вона могла б бути створена?”*, с.81). 17% опитаних експертів вбачають можливість у створенні такої інституції як елементу структури центральних органів виконавчої влади з регіональними підрозділами. 10% експертів мають власний варіант відповіді на це питання.

У разі створення, цій інституції було б варто делегувати такі повноваження: визначення загального змісту громадянської освіти (53%), розробка та затвердження навчальних програм (51%), координація процесу (48%), контроль за процесом (понад 38%), контроль засвоєння знань учнями (30%), консультації з МОН, комітетами Верховної Ради (23%) (діаграма *“Які функції мають бути делеговані такому органу?”*, с.82).

Членів такого колегіального органу, на думку відносної більшості (49%) експертів варто було б добирати частково за конкурсом, частково – делегувати з інших інституцій (діаграма *“Яким має бути спосіб добору членів представницького колегіального органу, який надає рекомендації ЦОВВ, що відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері громадянської освіти, а також здійснює контроль відповідності та незаангажованості роботи системи громадянської освіти?”*, с.82). Призначення винятково за результатами конкурсу підтримали 32% опитаних експертів, делегування від інших інститутів – 9%.

При цьому в разі обрання такого типу призначення, який передбачає делегування від інших інститутів (діаграма *“Якщо члени представницького колегіального органу мають делегуватися, то від яких саме інститутів?”*, с.83), то 73% експертів виступили за делегування представників освітніх, наукових закладів та установ, понад 61% – представників громадських організацій, 36% підтримали делегування представників установ культури, понад 13% – представників політичних партій.

Відносна більшість (46%) опитаних вважають, що до викладання громадянської освіти можна допустити викладачів, які отримали ліцензію від новоутвореної інституції, про яку йшлося вище (з залученням громадського і недержавного сектору) (діаграма “Викладання (і заохочення дорослого населення до вивчення) громадянської освіти можуть здійснювати...”, с.80). 34% експертів виступають за те, щоб ліцензію викладачам видавало МОН. 17% експертів переконані, що до цієї справи варто допускати лише викладачів з системи МОН.

53% опитаних експертів вважають, що контрольні функції за реалізацією Стратегії можна покласти на постійно діючу комісію новоутвореного колегіального органу (діаграма “Здійснювати контроль за реалізацією Стратегії громадянської освіти може...”, с.80). 31% експертів висловилися за надання контрольних функцій МОН, 8% – Верховній Раді (в особі Рахункової палати).

Таким чином, експертна спільнота вже демонструє готовність до того, що такі предмети, як громадянська освіта, можуть викладатися в партнерстві між державою і недержавним сектором.

Разом з цим, 68% опитаних експертів висловилися проти залучення політичних партій до участі у процесі громадянської освіти (діаграма “Чи потрібно допускати політичні партії до участі у процесі громадянської освіти?”, с.81). Повне залучення партій на всіх етапах підтримали понад 13% експертів, а залучення у вигляді фінансування процесу – 18%.

Як і можна було передбачити, відповіді на відкрите питання мають не надто багато збігів.

Так, понад 11% експертів вважають, що для успішної реалізації Стратегії громадянської освіти потрібно ухвалити спеціальний закон. 6% підтримують ухвалення нових законів без їх конкретизації. Ще 6% вважають, що загальному успіху сприятиме запровадження курсу громадянської освіти в усіх освітніх закладах.

3% експертів вважають, що спочатку курси громадянської освіти потрібно запровадити для вчителів, і також 3% виступають за прийняття додаткових програм до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства. Так само по 3% експертів пропонують прийняти законодавчі рішення, які б окреслювали всі особливості формування, і не ухвалювати жодних рішень. 35% експертів при цьому не змогли виробити власних пропозицій. Отже, в цій частині є надзвичайно широке поле для експертної роботи.

Важливо відзначити, що практично всі запропоновані експертам гіпотетично необхідні для успішної розробки та реалізації Стратегії громадянської освіти передумови були відзначені як найважливіші (діаграма “Які передумови є найважливішими для успішної розробки та ефективної реалізації Стратегії громадянської освіти?”, с.84). Це – наявність реальних засобів впливу громадян на владу (9 балів), досягнення консенсусу стосовно необхідності зміцнення партнерства між владою, місцевим самоврядуванням і громадянським суспільством, стосовно недопущення політичних та інших впливів на зміст і перебіг процесу громадянської освіти, стосовно ключових національних інтересів, цілей і пріоритетів (по 8 балів), стосовно оцінки ключових історичних подій (7 балів).

Думки українських експертів, як державних, так і недержавних щодо змісту громадянської освіти переважно збігаються з курсом політики ЄС стосовно виховання ключових компетентностей, необхідних громадянам для успішного життя в суспільстві.

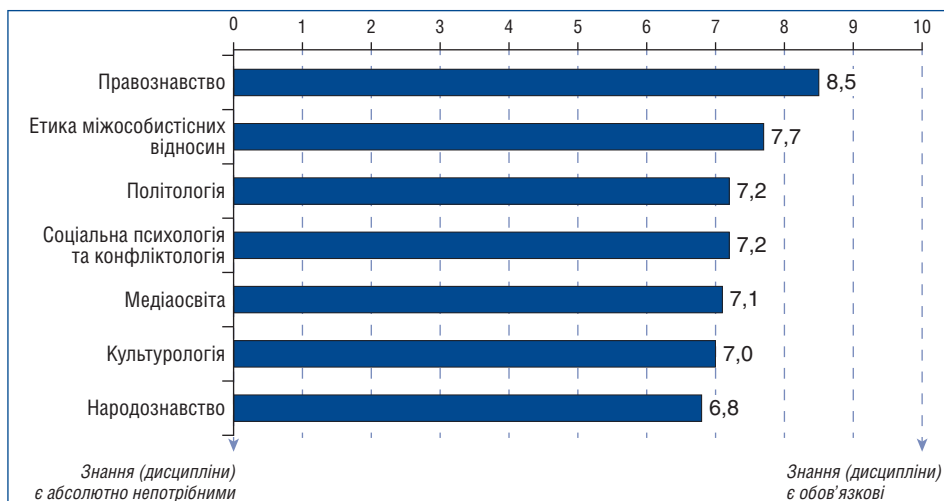
Відтак, формування таких компетентностей, як повага до прав і свобод Іншого, толерантність, грамотність, що включає правову обізнаність, медіа-грамотність, здатність до критичного мислення, посідають чільне місце у визначенні експертами мети громадянської освіти.

Опитані експерти підтримують широке залучення недержавних експертів і фахівців, громадських організацій як до розробки, так і до реалізації майбутньої Стратегії громадянської освіти, яка повинна визначити засади державної політики в цій сфері. Разом з тим, на думку більшості експертів, залучення партій до процесу громадянської освіти було б небажаним.

Для більшості експертів також очевидним фактом є те, що для успішної реалізації політики у сфері громадянської освіти необхідне створення нової мережі інституцій на основі партнерства державних і недержавних структур. Щоправда, питання визначення моделі функціонування такої мережі, включно з її чіткими завданнями, питаннями підпорядкованості та підзвітності поки що не знаходять чітких відповідей. Поки що в експертному середовищі немає чіткої визначеності стосовно інструментальної складової, передусім – стосовно того переліку законодавчих і нормативно-правових актів, які потрібно приймати або змінювати для започаткування нової системи громадянської освіти у країні.

Дослідження також засвідчило, що в експертному середовищі визріло розуміння досягнення консенсусу стосовно ключових явищ і тенденцій національної історії як необхідної передумови для започаткування сучасної системи громадянської освіти в Україні.

**Елементи (основи) яких знань (дисциплін)
повинні бути складовими громадянської освіти насамперед?
середній бал***

*За 11-бальною шкалою від 0 до 10, де "0" означає, що знання (дисципліни) є абсолютно непотрібними, а "10" – обов'язкові.

**Формуванню яких якостей особистості
має сприяти громадянська освіта насамперед?***
% опитаних експертів

*Експертам пропонувалося відзначити три прийнятних варіанта відповіді.

**Усвідомленню яких обов'язків має сприяти
громадянська освіта насамперед?***
% опитаних експертів

Безумовне дотримання вимог Конституції і законодавства	81,7
Захист суверенітету і територіальної цілісності держави	67,3
Усвідомлення особистої відповідальності за вибір кандидатів (політичних партій) до органів влади та органів місцевого самоврядування під час виборчих кампаній	65,4
Володіння державною мовою	34,6
Повага до державних символів	25,0
Інше, зокрема**:	7,7
<i>Громадянська освіта – це передусім навчання свободи і компетентностей її реалізувати на рівні громади, а не в парламенті...</i>	1,0
<i>Свідомо причетність громадянина до суспільного життя</i>	2,9
<i>Розуміння інституції громадянського суспільства</i>	1,0
<i>Неприйняття насильства як засобу вирішення проблем</i>	1,0
<i>Повага до державних інституцій</i>	1,0
<i>Відповідальність за свої висловлювання</i>	1,0

* Експертам пропонувалося відзначити три прийнятних варіанти відповіді.

** Експерти пропонували власний варіант відповіді.

**Стратегію громадянської освіти як основний документ,
що визначає засади державної політики у сфері громадянської освіти,
мають розробляти...,***
% опитаних експертів

Широке коло експертів (державних і недержавних)	69,2
Спеціально створена Робоча група, що об'єднує фахівців МОН та МКІП, а також незалежних експертів	51,0
Уряд	30,8
Фахівці Міністерства освіти і науки (МОН)	27,9
Парламент (відповідний Комітет Верховної Ради)	27,9
Фахівці Міністерства культури та інформаційної політики (МКІП)	21,2
Інше, зокрема**:	3,8
<i>Хто завгодно може цю Стратегію розробляти, лише б вона мала статус діючої стратегії і була б забезпечена ресурсами</i>	1,0
<i>Громадяни держави через публічні обговорення в медіаресурсах</i>	1,0
<i>Громадянські активісти на державницьких позиціях</i>	1,0
<i>Незалежні експерти, представники ГО</i>	1,0

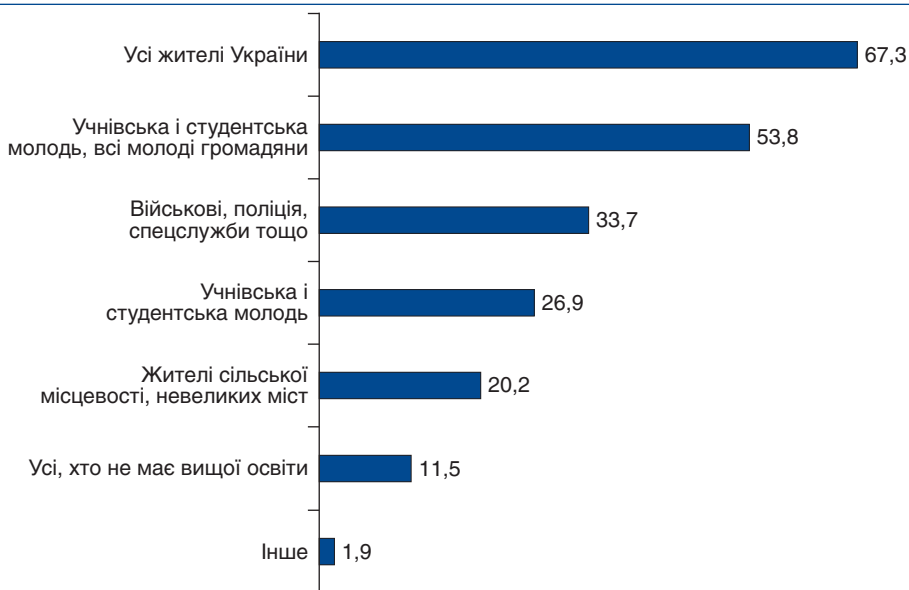
* Експертам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

** Експерти пропонували власний варіант відповіді.

**Більш ефективною буде система громадянської освіти, яка...,
% опитаних експертів**

Якими мають бути основні цільові групи громадянської освіти?*
% опитаних експертів

* Експертам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

**Зміст громадянської освіти мають визначати...,
% опитаних експертів**

Спеціально створений колегіальний орган, що складається з авторитетних фахівців, державних та недержавних експертів	64,4
Викладачі середньої та вищої школи (суспільні науки)	17,3
МОН (фахівці центрального апарату міністерства)	14,4
Інше, зокрема*:	3,8
<i>Є різні рівні змісту. Загальний зміст – МОН+експерти, конкретний – викладачі</i>	1,0
<i>Зміст ГО має визначатися відповідно до її завдань експертними групами і легітимізуватися різними органами</i>	1,0
<i>МОН зі спеціально створеним колегіальним органом, що складається з авторитетних фахівців, державних та недержавних структур</i>	1,0
<i>Недержавні моральні авторитети</i>	1,0

* Експерти пропонували власний варіант відповіді.

**Повноваження формування та реалізації політики
у сфері політичної освіти мають бути закріплені за ...,
% опитаних експертів**

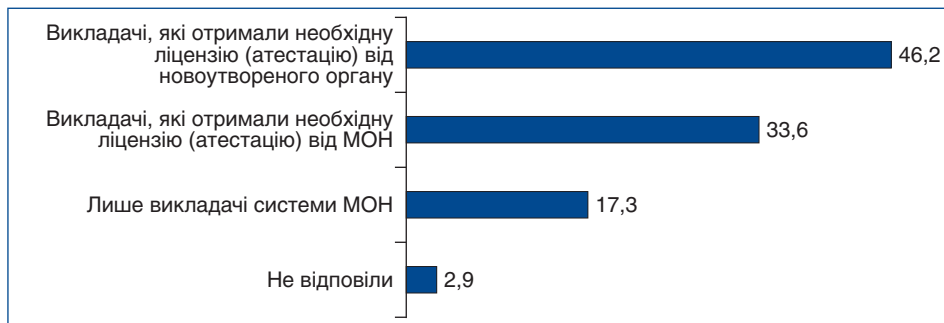
Мають бути делеговані інституції з-поза системи виконавчої влади	49,0
Одним із структурних підрозділів МОН	26,9
Окремим центральним органом виконавчої влади	20,2
Інше, зокрема*:	3,8
<i>Політичною освітою має займатися будь-хто в рамках чинного законодавства</i>	1,0
<i>Це залежить від того, хто буде формувати Стандарти освіти. Сьогодні забагато центрів прийняття рішень</i>	1,0
<i>В Україні мають бути створені позапартійні центри політичної освіти на зразок Німеччини, про їх створення та утримування має бути відповідна стаття Конституції</i>	1,0
<i>Одним із структурних підрозділів МОН. Мають бути делеговані інституції з-поза системи виконавчої влади</i>	1,0

* Експерти пропонували власний варіант відповіді.

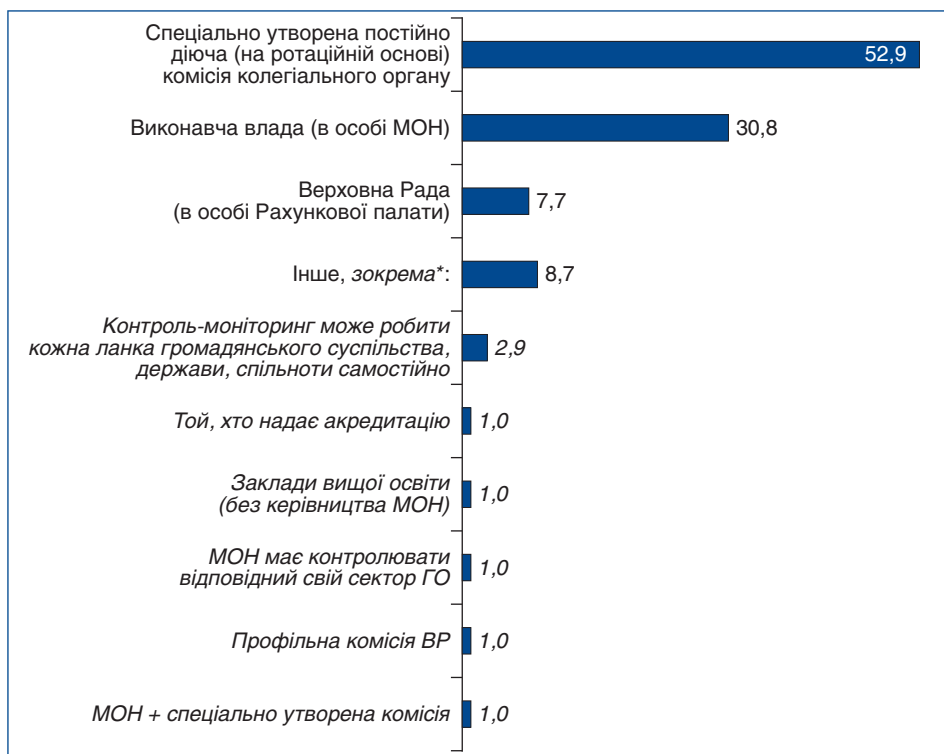
**Які інституції потрібно створити для успішного втілення
Стратегії громадянської освіти?
% опитаних експертів**

Потрібно продумати створення абсолютно нової мережі, яка б об'єднувала формальні та неформальні структури, ГО, незалежних експертів та інших учасників (провайдерів) процесу	51,0
Достатньо наявних інституцій	25,0
Потрібно створити нові інституції в рамках МОН (директорат чи інший підрозділ з відповідними структурами на рівні областей, районів, громад)	12,5
Потрібне створення нових спеціальних інституцій у структурі центральних органів виконавчої влади з відповідними регіональними підрозділами	9,6
Інше	1,9

**Викладання (і заохочення дорослого населення до вивчення)
громадянської освіти можуть здійснювати...,
% опитаних експертів**

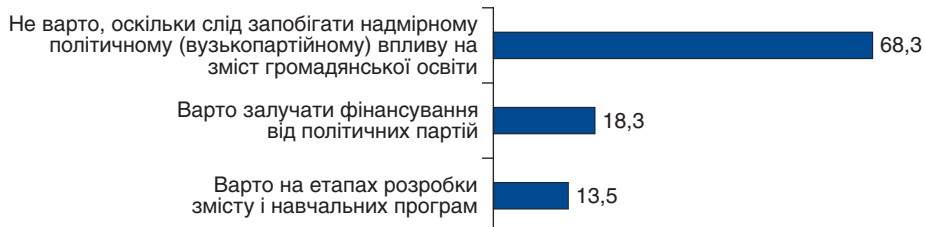

**Здійснювати контроль за реалізацією Стратегії
громадянської освіти може...,
% опитаних експертів**

* Експерти пропонували власний варіант відповіді.

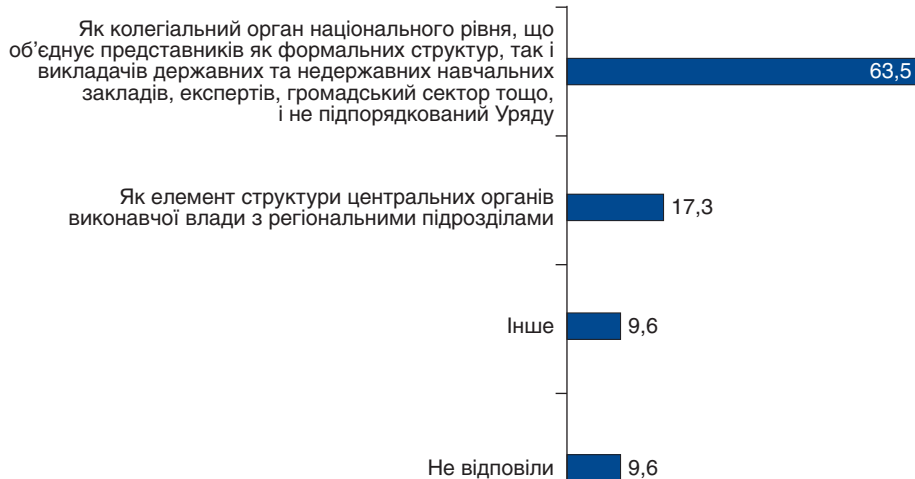
**Чи потрібно допускати політичні партії
до участі у процесі громадянської освіти?**
% опитаних експертів

**Чи потрібно створювати спеціальну інституцію для
координації процесу громадянської освіти?**
% опитаних експертів

**Якщо така координуюча інституція потрібна,
на якій основі вона могла б бути створена?**
% опитаних експертів

Які функції мають бути делеговані такому органу?*

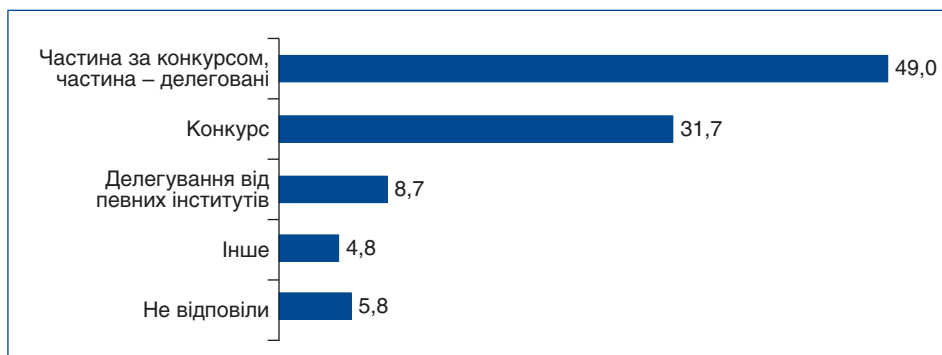
% опитаних експертів

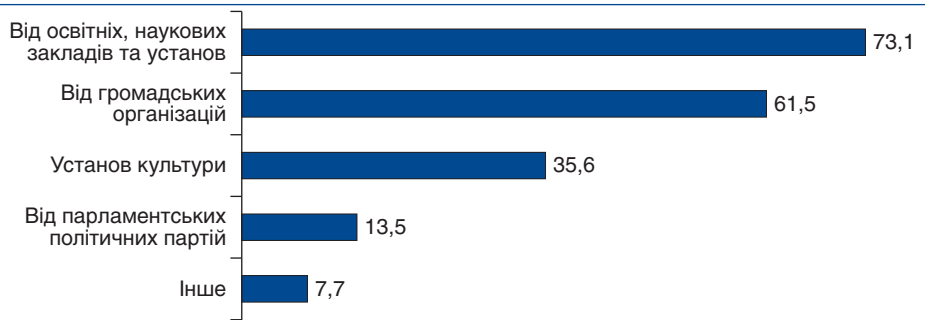
* Експертам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Яким має бути спосіб добору членів представницького колегіального органу, який надає рекомендації ЦОВВ, що відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері громадянської освіти, а також здійснює контроль відповідності та незаангажованості роботи системи громадянської освіти?

% опитаних експертів

Якщо члени представницького колегіального органу мають делегуватися, то від яких саме інститутів?*
% опитаних експертів

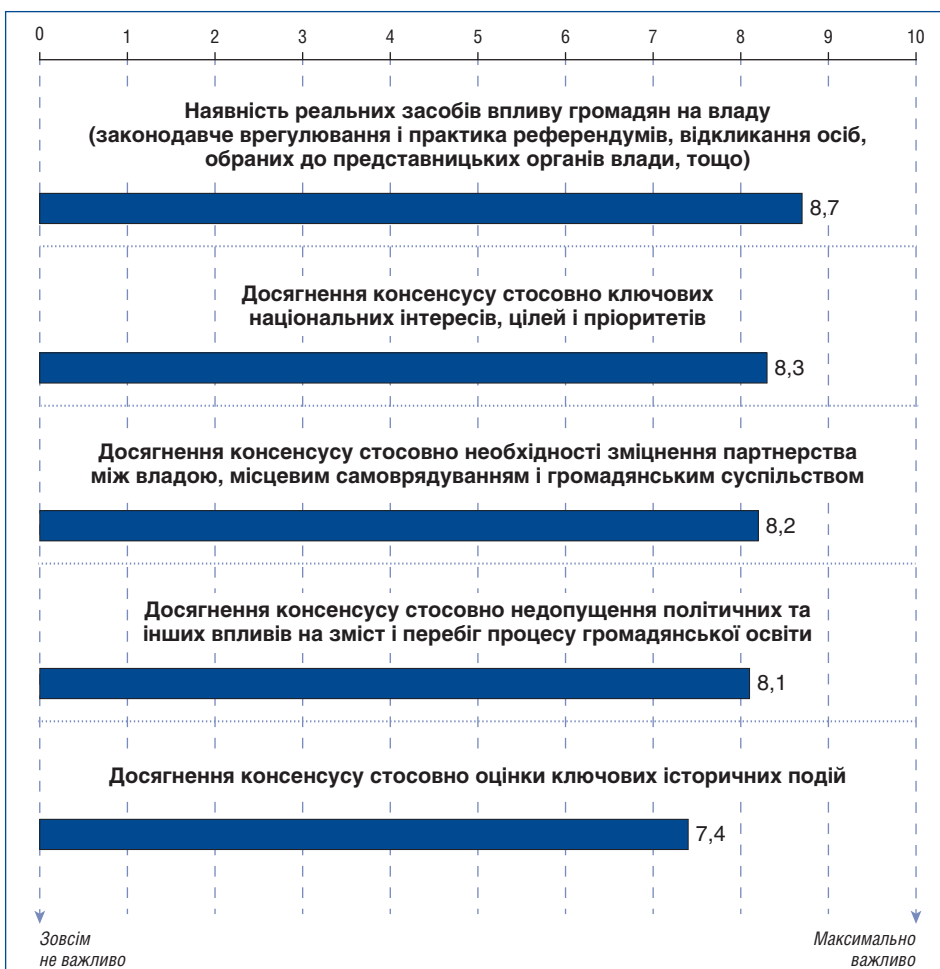

* Експертам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

Які рішення для успішної реалізації Стратегії громадянської освіти потрібно прийняти на рівні національного законодавства (нові закони, зміни до чинних)? Які рішення мають бути прийняті на інших, підзаконних рівнях?
% опитаних експертів

Закон України “Про громадянську освіту”	11,5
Нові закони	5,8
Запровадження курсу як обов’язкової компетенції для усіх закладів освіти та спеціальностей	5,8
Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх до якісної освіти	2,9
Рішення, які б на законодавчому рівні окреслювали всі особливості формування	2,9
Прийняття додаткових Програм до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні (щодо розвитку громадянської освіти)	2,9
У закладах педагогічної освіти обов’язково впровадити курси громадянської освіти для вчителів	2,9
Інше	22,0
Жодного, не потрібно обтяжувати систему громадянської освіти спеціальними законами	2,9
Важко відповісти	5,8
Не відповіли	34,6

Які передумови є найважливішими для успішної розробки та ефективної реалізації Стратегії громадянської освіти?
% опитаних експертів

* За 11-бальною шкалою від 0 до 10, де “0” означає – зовсім не важливо, а “10” – максимально важливо.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ
від 3 жовтня 2018 р. № 710-р
“ПРО СХВАЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ
РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ”

*{Із змінами, внесеними згідно з
Розпорядженням КМУ № 176-р від 26.02.2020}*

1. Схвалити Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні, що додається.
 2. Міністерству освіти і науки разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати до 1 жовтня 2020 року Кабінетові Міністрів України проекти Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2030 року та плану заходів щодо її реалізації.
- {Пункт 2 із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМУ № 176-р від 26.02.2020}

Прем'єр-міністр України

В.ГРОЙСМАН

Інд. 73

СХВАЛЕНО
Розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 3 жовтня 2018 р. № 710-р

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ВСТУП

Виклики, пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах модернізації вітчизняної системи освіти.

Громадянська освіта в цій Концепції розуміється як навчання та громадянське виховання на основі національних та загальнолюдських цінностей.

Концепція розвитку громадянської освіти в Україні базується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії.

Громадянські компетентності поруч із соціальними включені до восьми основних компетентностей для навчання протягом усього життя Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року.

Правові основи громадянської освіти в Україні закладені у Конституції України, Законі України “Про освіту”, Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68, Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580, Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501. З прийняттям нового Закону України “Про освіту” та з урахуванням Указу Президента України від 1 грудня 2016 р. № 534 “Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері”, плану заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства

та підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 березня 2018 р. № 179, виникла необхідність визначення конкретних кроків на шляху формування громадянської освіти в Україні.

Закон України “Про освіту” визначає, що держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов’язаних з реалізацією особою своїх прав і обов’язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

Правовою підставою для формування громадянських компетентностей на рівні загальної середньої освіти є стаття 12 Закону України “Про освіту”, яка визначає 12 ключових компетентностей, зокрема громадянські та соціальні компетентності, пов’язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що відповідають меті та принципам освіти, і додатково – наскрізні компетентності, зокрема критичне мислення.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988, до соціальної та громадянської компетентності належать усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім’ї, на роботі; уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв’язувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття.

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016-2020 роки передбачає активізацію діяльності, спрямованої на підвищення освіченості населення щодо можливості захисту своїх прав та вираження інтересів через різні форми демократії участі.

Національна стратегія з прав людини передбачає підвищення рівня обізнаності громадян щодо прав людини.

Хартія Ради Європи з освіти з демократичного громадянства й освіти з прав людини, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 11 травня 2010 р., акцентує увагу на цінностях демократії та верховенстві права. Європейська хартія про участь молоді у місцевому та регіональному житті, ухвалена Конгресом місцевих і регіональних органів влади Європи 21 травня 2003 р., містить рекомендації для органів влади та місцевого самоврядування щодо залучення молоді до процесу прийняття рішень на місцевому та регіональному рівні.

Вагомим елементом громадянської освіти має стати формування у громадян відповідального ставлення до захисту суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення безпеки та усвідомлення спільності інтересів людини та держави, формування навичок, необхідних для активної участі у демократичному житті, вільному суспільстві, з метою заохочення та захисту демократії

та верховенства права, а також розвиток національної ідентичності, що передбачає закріплення функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, включаючи повагу та розвиток мов усіх національних меншин та корінних народів, які проживають на території України.

Таким чином, основними стратегічними напрямками громадянської освіти є:

- правова освіта громадян, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права та обов'язки;
- посилення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси прийняття рішень на всеукраїнському та місцевому рівні (реалізація права на участь).

Громадянська освіта має охоплювати всі види освіти (формальну, неформальну, інформальну), а також всі складники освіти, всі рівні освіти і всі вікові групи громадян, зокрема освіту дорослих, та бути спрямованою на формування громадянських компетентностей. Громадянська освіта має бути практичною і повинна допомагати у набутті необхідних компетентностей.

Важливим є не лише забезпечення вільних виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, але і постійна широка участь громадян у суспільно-політичних процесах, у веденні державних справ, використання можливостей щодо осмислення, обговорення та співучасті у прийнятті рішень, інформованість про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, вплив на власне життя і життя громади. Для цього потрібні як інструменти, гарантовані владою, так і компетентності громадян, які дозволяють їм користуватися наданими можливостями участі та прийняття рішень.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Закон України “Про освіту” визначає, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки визначає, що формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалах свободи, соборності та державності.

Виховний процес повинен бути невід'ємною складовою всього освітнього процесу та орієнтуватися на духовні цінності Українського народу (національна

самосвідомість, ідентичність, самобутність, гідність, соборність, свобода), загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, повага до інституту сім'ї, турбота, повага до себе та інших людей) та соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови та культури, патріотизм, шанобливе ставлення до навколишнього природного середовища, повага до закону, відповідальність та солідарність).

Громадянська освіта також має ґрунтуватися на цінностях активної життєвої позиції, особистої ефективності, істини, правдивості та критичного мислення, взаємоповаги, відкритого спілкування та ефективної співпраці, прав людини та спільного захисту цих прав.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Метою громадянської освіти є формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за своє власне життя, за налагодження гармонійних стосунків між членами своєї сім'ї, за життя територіальної громади.

Завданнями громадянської освіти є:

- формування громадянської (державної), національної та культурної ідентичності; сприяння розвитку української мови, підвищення духовного рівня Українського народу та усвідомлення його моральних норм;
- формування поваги до честі та гідності людини, до прав та свобод людини, здатність їх захищати;
- формування громадянської відповідальності за суспільно-політичні процеси, набуття навичок здійснювати демократичне управління на місцевому рівні та навичок участі громадян у веденні державних справ;
- формування і розвиток критичного мислення та медіаграмотності, вміння їх практичного застосування;
- впровадження ідей інклюзивного навчання;
- формування активної життєвої позиції, здатності до громадських ініціатив та волонтерства;
- формування навичок конструктивної міжособистісної та суспільної взаємодії, яка ґрунтується на взаємоповазі, обміну досвідом і співпраці; впровадження принципів солідарності та турботи про спільне благополуччя.

ГРОМАДЯНСЬКІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Громадянські компетентності базуються на перелічених вище ціннісних орієнтирах, принципах верховенства права, демократії і надають можливість кожному брати активну участь у житті суспільства, ефективно діяти та відчувати власну приналежність до територіальної громади та держави.

Основними громадянськими компетентностями є:

- розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;
- здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси;
- знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших; розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;
- знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;
- знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;
- здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;
- здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;
- здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Концепція реалізується на основі принципів освітньої діяльності, зазначених у Законі України “Про освіту”. У процесі громадянської освіти застосовуються такі підходи:

- підхід “навчання через участь”, що передбачає залучення учасників освітнього процесу до діяльності, співуправління та практичного вирішення питань у колективах;
- наскрізний підхід, що передбачає надання громадянської освіти державними та/або недержавними інституціями, які співпрацюють одна з одною;

присутність у всіх навчальних дисциплінах на всіх рівнях освіти – від дошкільної до освіти дорослих і в усіх видах освіти – формальній, неформальній та інформальній;

- поступальний підхід, що передбачає формування громадянських компетентностей на основі попередньо отриманих компетентностей.

СИСТЕМА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Система громадянської освіти охоплює всі складники освіти, рівні і ступені освіти, стандарти освіти, заклади освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органи управління у сфері освіти, а також нормативно-правові акти, що регулюють відносини між ними.

Основними змістовими напрямками громадянської освіти є:

- права людини та громадянина;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у веденні державних справ;
- використання судової системи для захисту громадянських прав; використання інших механізмів захисту прав людини на національному та міжнародному рівні;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення, процесах прийняття рішень на різних рівнях; відповідальне ставлення до своїх обов'язків;
- національно-патріотичне виховання;
- критичне мислення;
- медіаосвіта;
- волонтерська діяльність.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та заклади освіти різних форм власності відповідно до основних змістових напрямів громадянської освіти забезпечують досягнення в освіті таких результатів:

- за видами освіти:

формальна освіта

- відображення змісту громадянської освіти у стандартах освіти;
- створення освітнього середовища на засадах поваги до прав людини і демократії, відповідальності за власні та колективні рішення, академічної доброчесності та наукової обґрунтованості;

- створення законодавчих підстав та гарантій забезпечення діяльності органів самоврядування у закладах освіти;
- створення та реалізація освітніх програм з громадянської освіти у рамках підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників разом з інститутами громадянського суспільства, які займаються громадянською освітою;
- забезпечення академічного компонента громадянської освіти.

У формальній освіті громадянські компетентності здобуваються під час освітнього процесу, позанавчальної діяльності, зокрема в органах учнівського та студентського самоврядування та у партнерстві з громадськими об'єднаннями;

неформальна освіта

- створення освітніх програм і ресурсів, у тому числі Інтернет-ресурсів;
- сприяння впровадженню компонентів громадянської освіти в закладах позашкільної освіти та в структурах неформальної освіти;
- впровадження програм громадянської освіти у співпраці із закладами культури (народні доми, бібліотеки, будинки культури, музеї, концертні зали, школи мистецтв тощо), соціального захисту (центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей та інші заклади, що працюють з незахищеними верствами населення), відділами освіти, культури, туризму, молоді та спорту, молодіжними центрами, громадськими організаціями, об'єднаннями та іншими;

інформальна освіта

- забезпечення умов для громадянської самоосвіти через включення відповідного змісту в навколишнє середовище (сквери, вулиці тощо; інформаційні таблички; експозиції в музеях; бібліотеки тощо);
- створення умов органами місцевого самоврядування для отримання практичних навичок врядування і управління членами громади шляхом їх залучення до прийняття рішень на місцевому рівні;
- сприяння забезпеченню громадян доступними ресурсами для власного саморозвитку, включаючи книговидання, кінематограф, культурні продукти, туризм, онлайн-платформи та активне інформування про такі ресурси;
- підтримання інформаційних ресурсів, що сприяють розвитку громадянських компетентностей та формуванню критичного мислення, надання інформації через засоби масової інформації для розвитку громадянських компетентностей;

за складниками освіти:

- дошкільна освіта
- навчання основам самоідентифікації, усвідомленню приналежності до спільноти, громади, держави;

- виховання поваги до державної мови та державних символів;
- сприяння гармонійній соціалізації у спільноті, формуванню розуміння різних соціальних ролей;
- формування здатності до спільної колективної діяльності, сприяння набуттю досвіду досягнення спільних цілей;

повна загальна середня освіта, спеціалізована та позашкільна освіта

- формування активної життєвої та громадянської позиції, здатності брати участь у житті суспільства, органів самоврядування закладів освіти та управління на різних рівнях, зокрема у волонтерській діяльності;
- надання знань, сприяння формуванню розуміння та усвідомлення беззаперечної цінності прав людини та прав дитини, набуттю здатності застосовувати та захищати свої права;
- сприяння формуванню розуміння цінностей правової держави (правопорядку), поваги до Конституції України, державної мови та державних символів, усвідомленню та дотриманню своїх громадянських обов'язків;
- сприяння засвоєнню демократичних норм, цінностей і моделей поведінки як відповідальних громадян;
- створення умов для знайомства та включення у життя громади, участі у врядуванні, формування здатності брати на себе відповідальність;
- сприяння взаємоповазі, мирному врегулюванню конфліктів, виробленню консенсусу, сприйняттю чесного компромісу;
- сприяння усвідомленню важливості свободи думки, совісті та висловлювань, формуванню здатності аргументувати свої думки публічно;
- сприяння усвідомленню власного почуття гідності та усвідомленню гідності інших осіб через розпізнання та оцінювання своїх позитивних рис та позитивних рис інших осіб, співставлення себе з іншими членами суспільства, формування здатності результативно працювати в команді на основі розподілу відповідальності та обов'язків у ній;
- сприяння застосуванню проектного підходу до здійснення діяльності, формуванню розуміння необхідності здорової конкуренції;

професійна (професійно-технічна) освіта, фахова передвища освіта

- формування прагнення до досягнення успіхів у професії на благо суспільства та держави;
- формування здатності до комунікації з іншими людьми та досягнення порозуміння і компромісу;
- формування здатності публічно висловлювати і доводити свою точку зору;

- сприяння усвідомленню правил міжособистісної та суспільної взаємодії, вимог законодавства, формуванню та розвитку здатності брати відповідальність за власне життя та життя інших осіб;
- формування навичок пошуку інформації, критичного мислення та відповідального використання необхідних засобів для участі у публічних дискусіях та процесах прийняття рішень;

вища освіта

- формування здатності реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- формування здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- формування загальних компетентностей, передбачених стандартами вищої освіти для кожної спеціальності;

освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта

- розвиток навичок демократичного врядування та участь, застосування механізму захисту прав людини;
- розвиток відкритості та толерантності до нового, усвідомлення важливості багатоманіття думок;
- сприяння усвідомленню цінності закону та доброчесності, готовності у повному обсязі виконувати громадянські обов'язки, захищати державний устрій;
- формування здатності набувати громадянами нових компетентностей.

Педагогічні і науково-педагогічні працівники та інші суб'єкти, які провадять педагогічну діяльність для реалізації громадянської освіти, повинні:

- дотримуватися ціннісних орієнтирів громадянського суспільства у повсякденному житті та застосовувати їх у педагогічній практиці;
- володіти громадянськими компетентностями;
- поважати конституційні права громадян;
- вміти формувати громадянські компетентності у громадян;
- настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до держави, державної мови та державних символів, суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства.

Усі програми, що впроваджуються в закладах освіти та спрямовані на розвиток дітей як особистостей, застосовуються до неповнолітніх педагогічними, науково-педагогічними працівниками та іншими суб'єктами, які проводять педагогічну діяльність, з письмового дозволу їх батьків або осіб, які їх замінюють.

Професійні стандарти педагогічних і науково-педагогічних працівників повинні містити компетентності щодо вміння формувати ціннісні орієнтири громадянського суспільства.

З метою підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників громадянської освіти в системі формальної освіти відповідно до основних змістових напрямів громадянської освіти необхідно забезпечити:

- включення до стандартів вищої освіти, зокрема спеціальностей, що передбачають присвоєння кваліфікації педагогічного працівника, громадянських компетентностей;
- теоретичну і практичну підготовку для здійснення громадянської освіти у сфері формальної, неформальної та інформальної освіти;
- розроблення нових моделей виховання та навчання, нових навчально-методичних матеріалів для проведення занять та практичного засвоєння нових тренінгових методик з громадянської освіти;
- розроблення методик оцінювання ефективності громадянської освіти;
- збір, узагальнення та системний аналіз міжнародних і вітчизняних технологій, форм і методів роботи.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ДО ПРОЄКТУ РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ “ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 3 жовтня 2018 р. № 710-р”

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р	
Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні 1. Схвалити Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні, що додається. 2. Міністерству освіти і науки разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати до 1 жовтня 2020 року Кабінетові Міністрів України проекти Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2030 року та плану заходів щодо її реалізації. СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р КОНЦЕПЦІЯ розвитку громадянської освіти в Україні Вступ Виклики, пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах модернізації вітчизняної системи освіти. Громадянська освіта в цій Концепції розуміється як навчання та громадянське виховання на основі національних та загальнолюдських цінностей.	Деякі питання розвитку громадянської освіти в Україні 1. Схвалити Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні, що додається. 2. Затвердити план заходів щодо реалізації Концепції розвитку громадянської освіти до 2024 року. СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р КОНЦЕПЦІЯ розвитку громадянської освіти в Україні І. Вступ Виклики, пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах модернізації вітчизняної системи освіти. Під громадянською освітою розуміється освіта на основі національних та загальнолюдських цінностей, спрямована на формування та розвиток громадянських компетентностей, які надають

Концепція розвитку громадянської освіти в Україні базується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії. Громадянські компетентності поруч із соціальними включені до восьми основних компетентностей для навчання протягом усього життя Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. Правові основи громадянської освіти в Україні закладені у Конституції України, Законі України "Про освіту", Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68, Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580, Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501. З прийняттям нового Закону України "Про освіту" та з урахуванням Указу	особі можливість реалізовувати і захищати права та свободи людини і громадянина, відповідально ставитись до прав та громадянських обов'язків, дотримуватись їх, відігравати активну роль у суспільному житті з метою захисту демократії і верховенства права, а також на усвідомлення громадянами, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ – кожна людина і громадянин через реалізацію своїх виборчих та інших прав, діями, сумлінною сплатою податків та рішеннями на місцевому та національному рівні несе персональну відповідальність за розвиток України, територіальних громад, професійних та інших спільнот у всіх сферах життя. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні базується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії. Громадянські компетентності поруч із соціальними включені до восьми основних компетентностей для навчання протягом усього життя Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. Правові основи громадянської освіти в Україні закладені у Конституції України, Законі України "Про освіту" та Законі України "Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху", Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68, Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженій Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019, Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента
---	---

Президента України від 1 грудня 2016 р. № 534 “Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері”, плану заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 березня 2018 р. № 179, виникла необхідність визначення конкретних кроків на шляху формування громадянської освіти в Україні.

Ціннісні орієнтири громадянської освіти

...

Мета і завдання громадянської освіти

...

Громадянські компетентності

...

Принципи реалізації Концепції

...

Система громадянської освіти

...

України від 25 серпня 2015 р. № 501. З прийняттям нового Закону України “Про освіту” та з урахуванням Указу Президента України від 1 грудня 2016 р. № 534 “Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері”, плану заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 березня 2018 р. № 179, виникла необхідність визначення конкретних кроків на шляху формування громадянської освіти в Україні...

II. Ціннісні орієнтири громадянської освіти

...

III. Мета і завдання громадянської освіти

...

IV. Громадянські компетентності

...

V. Принципи реалізації Концепції

...

VI. Система громадянської освіти

...

VII. Сучасні виклики розвитку громадянської освіти в Україні

При реалізації заходів з розвитку громадянської освіти в Україні також потрібно враховувати наслідки збройної та інформаційної агресії Російської Федерації. Вивчення освітньої сфери окупованої частини України свідчить про те, що починаючи з 2014 року на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим і міста Севастополь та на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях (далі – тимчасово окуповані території України) окупаційні адміністрації Російської Федерації реалізують політику, спрямовану на знищення

	української громадянської ідентичності, зокрема через освітні інституції. В галузі освіти Російська Федерація та окупаційні адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях нав'язали освітні програми, стандарти освіти та вимоги до рівня знань громадян України на тимчасово окупованих територіях України, що обмежує їх права здобувати освіту українською мовою та вивчати предмети українознавчого циклу. Основним напрямом в освітній галузі, у сфері молодіжної політики стала мілітаризація. Наведений стан освіти на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя в умовах окупації описано в матеріалах Українського незалежного центру політичних досліджень: у моніторинговому звіті ““Анексована” освіта в тимчасово окупованому Криму” (2015 рік), дослідженні “Крим після анексії. Державна політика, виклики, рішення та дії. Біла книга” (2016 рік), у дослідженні “Зелена книга. Державна політика щодо Криму” (2018 рік). Відповідно до звіту “Вступ у вирішальне десятиліття для журналістики, обтяжений коронавірусом” міжнародної організації “Репортери без кордонів” (2020 рік) територія Автономної Республіки Крим визнана територією з якої надходить мало новин та інформації, що свідчить про низькі показники Індексу свободи преси та низький рівень медіаграмотності, що не дозволяє формувати та розвивати громадянські компетентності. В умовах, коли протягом останніх років окупаційні адміністрації здійснюють цілеспрямовану політику знищення української громадянської ідентичності, зокрема дітей та молоді, через формальну, неформальну та інформальну освіту, органи державної влади України мають запропонувати стратегію збереження української громадянської ідентичності та забезпечити на її виконання сталий зв'язок громадян України із співгромадянами на тимчасово окупованих територіях України, зокрема з дітьми
--	--

та молоддю. Такі дії та заходи мають сприяти майбутній деокупації тимчасово окупованих територій України та їх реінтеграції, а також бути спрямованими на руйнування упереджень та стереотипів та формування довіри у ставленні до громадян України на підконтрольній та тимчасово окупованих територіях України, розвінчування пропаганди держави-агресора та окупаційних адміністрацій, всіляко сприяти соціокультурній інтеграції громадян, що проживають на тимчасово окупованих територіях України та скерованими на утвердження їхньої української громадянської ідентичності.

Зважаючи на викладене вище, стан громадянської освіти в Україні можна охарактеризувати так:

Фрагментарність громадянської освіти. Відсутність єдиного наскрізного підходу до структури громадянських компетентностей призводить до відсутності цілісної системи громадянської освіти та породжує несистемність заходів з громадянської освіти, нескоординованість дій зацікавлених сторін.

Починаючи з 2018 року, громадянська освіта централізовано впроваджується у закладах загальної середньої освіти. Водночас, заходи у закладах освіти, спрямовані на формування та розвиток громадянських компетентностей, відбуваються здебільшого за ініціативи чи підтримки інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) як суб'єктами освітньої діяльності у сфері громадянської освіти (далі – СОД ГО).

Під СОД ГО слід розуміти фізичні та юридичні особи, зокрема заклади освіти, підприємства, установи, організації, спілки та інші ІГС, засоби масової інформації, що прямо або опосередковано сприяють набуттю громадянських компетентностей, а також співробітників таких підприємств, установ, організацій, спілок та суб'єктів, що здійснюють освітню діяльність індивідуально.

	Відповідно до Рекомендацій “Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини” громадянська освіта охоплює знання, вміння, цінності та ставлення. Наразі в українському суспільстві часто громадянська освіта асоціюється саме зі знанням, інколи з навичковим, проте рідко – з ціннісним компонентом. Серед іншого, назване подекуди залишається на рівні викладання шкільного предмету. Окремої уваги потребує зміна освітньої парадигми формування “отримувача послуг держави” на формування у суспільстві громадянської позиції “суб’єкта держави”, що має права людини та громадянина та своїми діями, податками та рішеннями несе персональну відповідальність за розвиток громади на локальному та державному рівнях у всіх сферах життя. Стандарти освіти. Освітні та навчальні програми. Є необхідним знайти єдине бачення змісту громадянських компетентностей, що сприятиме їх ширшому розкриттю в стандартах освіти та у освітніх і навчальних програмах, розвитку компетентностей у освітньому процесі. Також варто взяти до уваги відсутність розкриття структури громадянських компетентностей у затверджених стандартах освіти та відсутність сучасних стандартів для окремих рівнів загальної середньої, а також для професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. Кадрове забезпечення. Важливий фактор, який ускладнює впровадження громадянської освіти у закладах освіти, – це низький рівень розуміння фізичними особами які забезпечують здобуття громадянської освіти у СОД ГО суті, мети, особливостей методології громадянської освіти, що у свою чергу призводить до відсутності складової громадянських компетентностей в навчальних (освітніх) програмах різних предметів.
--	---

Логічним у цьому контексті є питання підготовки закладами освіти фахівців, які володіють методиками формування громадянських компетентностей у здобувачів освіти. Важливим є у цьому зв'язку і готовність інших СОД ГО належним чином сприяти набуттю громадянських компетентностей в системі неформальної освіти.

У суміжних до сфери освіти галузях відбуваються секторальні зміни, які створюють нові умови для здобуття громадянської освіти: участь у розподілі територіальною громадою “бюджетів участі”; тенденції до перетворення бібліотек в публічні громадські простори; поява урбан-активізму і облаштування вуличних громадських просторів із залученням громадськості; збільшення заходів прямої дії та залучення громадян до акцій прямої демократії.

Навчальні та методичні матеріали. Широке впровадження громадянської освіти потребує навчального і методичного забезпечення спеціальною вітчизняною літературою, наявність якої є наразі недостатньою для усіх сфер здобуття громадянської освіти. В Україні, зокрема, успішно діють освітні платформи, які надають освітні ресурси для здобуття громадянської освіти.

Широкого поширення набула залученість громадян різних вікових груп, які здійснюють волонтерську діяльність, що є позитивним явищем у процесі формування громадянського суспільства в Україні. А відтак, громадянська освіта має враховувати потреби формування запиту на волонтерство та виховання у молоді якостей взаємопідтримки та взаємодопомоги.

Разом з тим, існує необхідність у створенні цілісної системи громадянської освіти, заснованої на ефективних світових практиках формування громадянських компетентностей. Впровадження громадянської освіти через створення демократичного освітнього середовища, формування громадянських компетентностей через

	громадську діяльність здобувачів освіти, їх участь у самоврядуванні, гуртки, курси, впровадження окремих навчальних предметів (дисциплін), модулів, спецкурсів з громадянської освіти тощо сприятиме її більш ефективному здобуттю. Розвиток громадянської освіти потребує створення організаційно-правових засад для набуття людьми громадянських компетентностей, державної підтримки, що може бути надана в межах реалізації Плану дій з реалізації цієї Концепції та реалізації інших заходів спільно з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, ІГС, СОД ГО, окремими громадянами, за такими напрямками: Становлення цілісної системи громадянської освіти. Моніторинг якості громадянської освіти. Забезпечення умов ефективного функціонування системи громадянської освіти. VIII. Ризики, що можуть перешкодити реалізації Концепції Скорочення органами державної влади та місцевого самоврядування видатків, спрямованих на здобуття громадянської освіти. Недооціненість суспільством значення громадянської освіти для формування особистості. Недостатнє усвідомлення, що цінності та принципи є визначальними для розвитку громадянських компетентностей і є необхідними для виховання відповідальних громадян. Відсутність серед СОД ГО єдиного бачення сутності, змісту та основних цілей громадянської освіти. Переважаання політичної доцільності над застосуванням принципу верховенства права в діях чи бездіяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.
--	--

Поширення збройної агресії збройних формувань Російської Федерації та окупаційної адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, посилення впливу на громадян України, що проживають на тимчасово окупованих територіях, що призведе до неможливості або ускладнення процесу впровадження громадянської освіти на цих територіях.

Нествореність соціально-економічних та правових умов для мотивації бути повноцінними громадянами України.

Непрестижність соціальної відповідальності в суспільстві.

Поширення демотивації навчатися та працювати в Україні.

Незорієнтованість інформаційної політики в Україні на популяризацію принципів громадянської освіти.

IX. Індикатори ефективності реалізації Концепція

Збільшення кількості громадян України, які краще розуміють та реалізують свої конституційні права та свободи, відповідально ставляться до своїх прав та обов'язків, беруть активну участь у суспільних процесах, а також налагоджують партнерство та працюють для усвідомленого забезпечення захисту, утвердження та розвитку демократії в Україні.

Збільшення видатків державного та місцевого бюджетів на реалізацію програм і заходів, спрямованих на формування громадянських компетентностей.

Зростання кількості громадян, що застосовують інструменти з контролю влади (запити на публічну інформацію, участь у громадських консультаціях, петиції тощо).

Зростання кількості реалізованих проєктів, орієнтованих на розвиток демократії та демократичних цінностей та верховенства права.

	Зростання рівня довіри до державних інституцій. Покращення позицій України за “Індексом сприйняття корупції”. Зростання явки виборців на виборах президента України, народних депутатів України та до органів місцевого самоврядування. Зростання кількості громадян, що здійснюють поінформований вибір (зокрема, внаслідок вивчення передвиборчих програм кандидатів та програм політичних партій). Створено наскрізний опис громадянських компетентностей на відповідних рівнях освіти. Громадянські компетентності включені до стандартів освіти, освітніх і навчальних програм. Критерії якості громадянської освіти та оцінювання інтеграції громадянських компетентностей до стандартів освіти, освітніх і навчальних програм розроблено. Здійснено аналіз стандартів освіти, освітніх і навчальних програм на предмет включення громадянських компетентностей. Рекомендації щодо здобуття громадянської освіти надані та застосовуються СОД ГО. Навчальні та методичні матеріали з громадянської освіти для використання СОД ГО розроблено. Створено та наповнено розділ з громадянської освіти на Національній освітній електронній платформі. Здійснено моніторинг якості громадянської освіти за участю ІГС. Проведено соціологічні та інші наукові дослідження щодо стану громадянської освіти в Україні. Створено програми навчання педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів освіти, працівників, які забезпечують здобуття громадянської освіти, інших СОД ГО.
--	---

Підготовлено та підвищено кваліфікацію груп тренерів для проведення системних тренінгів з громадянської освіти для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти, інших СОД ГО.

Підвищено кваліфікацію педагогічних, науково-педагогічних працівників, працівників інших СОД ГО з актуальних питань громадянської освіти з урахуванням цільової аудиторії.

Розроблено та застосовуються СОД ГО освітні і навчальні програми, ресурси (у тому числі Інтернет-ресурси, цифрові застосунки), спрямовані на набуття громадянських компетентностей.

Надано сприяння розвитку програм і проєктів: обміну досвідом учасників освітнього процесу в Україні та за її межами; стажування учасників освітнього процесу в ІГС та стажування представників ІГС, здобувачів освіти в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; з утвердження верховенства права та посилення гарантій прав і свобод людини, підвищення рівня правової обізнаності та правосвідомості.

Збільшення кількості учасників освітнього процесу, які пройшли стажування в ІГС та представників ІГС, здобувачів освіти, які пройшли стажування в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Проведено національну інформаційну кампанію з популяризації громадянської освіти навчальних та інформаційних ресурсів СОД ГО та з підвищення рівня поінформованості громадян щодо розуміння сутності держави, демократії та верховенства права, прав та обов'язків громадян.

Проєктні завдання з вирішення суспільно важливих проблем включені до освітніх і навчальних програм задля сприяння набуттю власного досвіду здобувачами освіти шляхом навчання через практику (діяльнісний компонент).

	Практичні компоненти громадянської освіти реалізовані через залучення учасників освітнього процесу до процедури прийняття суспільно важливих рішень через співпрацю СОД ГО між собою, з органами державної влади та місцевого самоврядування. Громадяни України на тимчасово окупованих територіях України долучені до створених навчальних курсів, проєктів, заходів, кампаній через спеціалізовані програми дистанційної освіти, онлайн-інструменти здобуття громадянської освіти та до програм культурних і просвітницьких обмінів дітей і молоді України. Х. Виконання Плану заходів щодо реалізації Концепції. Фінансування Для здійснення моніторингу реалізації Концепції та виконання Плану заходів щодо її реалізації центральними органами виконавчої влади можуть утворюватися моніторингові комісії на громадських засадах, до складу яких можуть залучатися в установленому порядку представники органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, ІГС, міжнародних організацій, СОД ГО, науковці та інші фахівці. Реалізація Концепції здійснюється за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, коштів грантових програм та програм державно-приватного партнерства, а також з інших джерел, не заборонених законом.
--	--

ПЛАН ЗАХОДІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ до 2024 року

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
1. Становлення цілісної системи громадянської освіти. Моніторинг якості громадянської освіти		
1.1. Здійснення опису громадянських компетентностей, їх включення та моніторинг включеності до змісту освіти		
1.1.1. Створення за участю інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) опису громадянських компетентностей на відповідних рівнях освіти	2021-2022	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)
1.1.2. Інтеграція громадянських компетентностей у стандарти освіти, освітні і навчальні програми	2020-2021	МОН, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
1.1.3. Проведення за участю представників ІГС експертизи стандартів освіти, освітніх і навчальних програм на предмет включення громадянських компетентностей та впровадження рекомендацій за результатами такої експертизи	2020-2022	МОН, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
1.2. Навчально-методичне забезпечення системи громадянської освіти		
1.2.1. Підготовка і поширення рекомендацій суб'єктів освітньої діяльності у сфері громадянської освіти (далі – СОД ГО) з реалізації підходів надання громадянської освіти та набуття громадянських компетентностей через формальну, неформальну та інформальну освіту, що базуються на навчанні через участь (діяльність), а також про наявні канали та платформи здобуття громадянської освіти	2020-2021	МОН, Мін'юст, Мінсоцполітики, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), провайдери громадянської освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
1.2.2. Розроблення та використання наявних навчальних та методичних матеріалів і ресурсів з громадянської освіти для використання СОД ГО для всіх вікових груп та складників освіти (формальної та неформальної освіти)	2021-2022	НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), інші СОД ГО (за згодою)

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
1.3. Впровадження системи моніторингу якості громадянської освіти		
1.3.1. Залучення ІГС до моніторингу якості громадянської освіти	2020-2022	МОН
1.3.2. Проведення соціологічних та інших наукових досліджень стану громадянської освіти в Україні	2020-2022	МОН, заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)
2. Забезпечення умов функціонування системи громадянської освіти		
2.1. Підготовка кваліфікованих кадрів для громадянської освіти		
2.1.1. Створення та забезпечення впровадження програм очного, дистанційного, змішаного (очного та дистанційного) навчання тренерів за участю суб'єктів освітньої діяльності, представників ІГС, інших СОД ГО (за кошти фізичних та юридичних осіб)	2020-2021	МОН, Мін'юст, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська, Севастопольська міські державні адміністрації; НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), провайдери громадянської освіти (за згодою), ІГС (за згодою), міжнародні донорські організації (за згодою)
2.1.2. Підготовка та підвищення кваліфікації груп тренерів для проведення системних тренінгів для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти, інших СОД ГО	2020-2022	МОН, Мін'юст; центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська міська державні адміністрації; НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою), міжнародні донорські організації (за згодою)
2.1.3. Підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників, працівників інших СОД ГО з актуальних питань громадянської освіти та її впровадження з урахуванням цільової аудиторії	2022-2024	МОН, Мін'юст; центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська міська державні адміністрації; НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою), міжнародні донорські організації (за згодою)
2.2. Налагодження ефективної комунікації між зацікавленими сторонами в системі громадянської освіти		
2.2.1. Розроблення СОД ГО спільно з правозахисними організаціями і правоохоронними органами, медійними, волонтерськими та іншими ІГС спільних освітніх і навчальних програм, ресурсів (у тому числі Інтернет-ресурсів, цифрових застосунків), спрямованих на набуття громадянських компетентностей	2020-2022	МОН, Мінцифри, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
2.2.2. Сприяння розвитку програм і проєктів: • обміну досвідом учасників освітнього процесу в Україні та за її межами; • стажування учасників освітнього процесу в ІГС та стажування представників ІГС, здобувачів освіти в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; • з утвердження верховенства права та посилення гарантій прав і свобод людини, підвищення рівня правової обізнаності та правосвідомості; • програм інтеграції дітей та молоді з тимчасово окупованих територій України до українського наукового, культурного, інформаційного простору; • освітніх, рекреаційних та адаптаційних програми громадянської освіти (у тому числі програми обміну та стажування за кордоном) для дітей та молоді тимчасово окупованих територій України та тимчасово переміщених осіб	2020-2024	МОН, НАДС, Мін'юст, Мінсоцполітики, місцеві державні адміністрації, центральні органи виконавчої влади та державні органи в підпорядкуванні яких наявні заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), органи місцевого самоврядування (за згодою), ІГС (за згодою)
2.2.3. Організація та проведення національної інформаційної кампанії з популяризації громадянської освіти та підвищення рівня поінформованості громадян щодо розуміння сутності держави, демократії та верховенства права, реалізації та захисту конституційних прав, дотримання конституційних обов'язків, необхідності повсякденного утвердження та виховання нетерпимості до корупції у всіх її проявах	2021-2022	МКІП, МОН, Мін'юст, місцеві державні адміністрації, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); НАПН України (за згодою), заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), органи місцевого самоврядування (за згодою), ІГС (за згодою)
2.2.4. Поширення позитивного досвіду (успішних прикладів відстоювання прав, виконання своїх обов'язків, виконаних локальних мікропроєктів тощо)	2020-2024	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
2.3. Впровадження громадянської освіти		
2.3.1. Включення проєктних завдань з вирішення суспільно важливих проблем до освітніх і навчальних програм задля сприяння набуттю власного досвіду здобувачами освіти шляхом навчання через практику	2020-2024	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
2.3.2. Реалізація практичних компонентів громадянської освіти, залучення учасників освітнього процесу до процедури прийняття суспільно важливих рішень через співпрацю СОД ГО між собою, з органами державної влади та місцевого самоврядування (реалізація мікропроєктів, залучення до бюджетів участі, волонтерська активність, відвідування засідань сесій органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів учасниками освітнього процесу тощо)	2020-2024	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
2.3.3. Долучення громадян України на тимчасово окупованих територіях України до проєктів, заходів, кампаній, онлайн-інструментів здобуття громадянської освіти	До деокупації тимчасово окупованих територій України	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)

ЗАКОН УКРАЇНИ

“ПРО ОСВІТУ ДОРΟΣЛИХ”

Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування освіти дорослих в Україні, створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, інститутів громадянського суспільства, закладів освіти, роботодавців, інших заінтересованих сторін з метою забезпечення права дорослої особи на освіту впродовж життя, розвитку особистісних, громадянських та професійних компетентностей людини відповідно до її індивідуальних потреб, потреб суспільства, економіки і держави.

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни та їх визначення

1. У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

- андрагог – працівник сфери освіти, що володіє спеціалізованими компетентностями для надання освіти дорослим з урахуванням їхніх вікових, освітніх, професійних, особистісних характеристик та мотивацій;
- доросла особа, дорослий – особа, яка досягла повноліття;
- здобувачі освіти дорослих – дорослі особи, які отримують освіту у провайдера освіти дорослих або шляхом самоосвіти;
- інформальна освіта – неструктуроване або самоорганізоване здобуття особою компетентностей під час професійної, громадської або іншої діяльності чи дозвілля;
- неформальна освіта – структуроване навчання, яке не передбачає присудження повних освітніх кваліфікацій за рівнями освіти;
- освіта впродовж життя – освіта, яку здобуває особа постійно упродовж різних періодів життя з метою набуття соціальних, громадянських, особистісних, професійних та інших компетентностей;
- освіта дорослих – освіта, яку доросла особа здобуває з метою особистісного та професійного розвитку, адаптації до соціальних, економічних та інших змін в суспільстві;
- провайдер освіти дорослих – юридична особа, структурний підрозділ юридичної особи, фізична особа-підприємець, фізична особа, що надає освіту (освітні послуги) дорослим особам;

- формальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей, професій і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою;
- центр освіти дорослих – провайдер освіти дорослих, який надає освітні послуги за більше, ніж однією освітньою програмою, і основним видом діяльності якого є діяльність у сфері освіти дорослих;
- якість освіти дорослих – відповідність освіти дорослих очікуванням здобувачів освіти дорослих та/або інших заінтересованих осіб або організацій.

2. Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України “Про освіту”, “Про професійну (професійно-технічну) освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про зайнятість населення”, “Про ліцензування видів господарської діяльності”.

Стаття 2. Законодавство України про освіту дорослих

1. Законодавство України про освіту дорослих базується на Конституції України, Законах України “Про освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про професійну (професійно-технічну) освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про зайнятість населення”, “Про місцеве самоврядування”, “Про громадські об’єднання” та інших нормативно-правових актах, що регламентують діяльність провайдерів освіти дорослих.

2. Якщо міжнародними договорами щодо освіти дорослих встановлені інші норми, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються норми міжнародних договорів.

Стаття 3. Право дорослих на освіту

1. Кожна доросла особа має право на освіту, яке гарантується незалежно від громадянства, місця проживання, статі, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров’я, релігійних та інших переконань, наявності судимості, а також інших обставин.

2. Для реалізації права на освіту дорослими особами з особливими освітніми потребами провайдери освіти дорослих створюють необхідні умови для здобуття ними якісної освіти дорослих.

3. Для реалізації дорослими права на освіту держава створює умови для безоплатного здобуття такими особами повної загальної середньої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої та вищої освіти.

4. Для реалізації дорослими права на освіту центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки визначає особливості їх конкурсного відбору для здобуття, повторного здобуття ступеню фахової передвищої освіти.

5. Для реалізації дорослими, які досягли віку двадцяти п'яти років або здобули повну загальну середню освіту п'ять і більше років тому, права на вищу освіту зовнішнє незалежне оцінювання для вступу на основі повної загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти та освітнього ступеня молодшого бакалавра проводиться у формі тесту загальних навчальних компетентностей в порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

6. Дорослі іноземці та особи без громадянства здобувають освіту дорослих в Україні відповідно до законодавства та/або міжнародних договорів України. Доросла особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту згідно із Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", має рівне з громадянами України право на освіту згідно з цим Законом.

7. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для розвитку усіх складників освіти дорослих.

8. Доросла особа має право на вільний вибір провайдера освіти дорослих відповідно до власних потреб та інтересів, крім випадків, передбачених законодавством. Порушення права дорослої особи на вільний вибір провайдера освіти дорослих тягне за собою адміністративну відповідальність, встановлену законодавством.

9. Працівники підприємств, установ, організацій будь-якої форми власності під час здобуття формальної освіти дорослих мають право на додаткову відпустку, відповідний режим роботи та/або пільги згідно з законодавством

Стаття 4. Завдання та принципи освіти дорослих

1. Завданням освіти дорослих є:

- забезпечення права особи на освіту впродовж життя;
- розвиток культури навчання впродовж життя, стимулювання дорослих до самоосвіти і саморозвитку;
- забезпечення активної участі дорослих в суспільному житті, формування їхніх громадянських компетентностей;
- задоволення потреб дорослих в професійному, інтелектуальному, культурному і духовному розвитку;
- забезпечення мобільності і конкурентоспроможності дорослих на ринку праці, створення умов, що полегшують їхнє працевлаштування, зміну місця роботи, професії, сфери зайнятості.

2. Діяльність у сфері освіти дорослих здійснюється на таких принципах:

- відкритості та конкурентності;
- практичної цілеспрямованості;
- доступності та добровільності;
- недискримінації;

- прогностичності;
- інклюзивності та урахування освітніх потреб різних категорій дорослих;
- індивідуалізації та диференціації підходів до навчання дорослих;
- інноваційності.

Стаття 5. Пріоритетні напрями освіти дорослих

1. Пріоритетними є напрями освіти дорослих, що забезпечують формування у дорослих осіб:

- нових та поглиблених професійних компетентностей, які відповідають сучасним і перспективним потребам ринку праці;
- особистісних, комунікативних та соціальних компетентностей, здатності здійснювати міжособистісну та соціальну взаємодію, розв'язувати конфлікти, конструктивно спілкуватися з іншими людьми;
- навчальних компетентностей, здатності до навчання і самовдосконалення впродовж усього життя;
- громадянських компетентностей, здатності відповідально і повноцінно брати участь у суспільному житті, розуміння соціальних, економічних та політичних процесів, закономірностей і тенденцій розвитку;
- здоров'язбережувальних та екологічних компетентностей, здатності планувати діяльність і діяти у спосіб, сприятливий для здоров'я людини, соціального оточення та навколишнього середовища;
- цифрових компетентностей, здатності користуватися цифровими технологіями для особистих потреб, професійної діяльності та навчання;
- підприємницьких компетентностей, навичок критичного та творчого мислення, здатності бути ініціативним і наполегливим, вміння співпрацювати з іншими людьми для вирішення спільних завдань, планування та керування проектами, використовувати можливості для реалізації ідей;
- математичної компетентності, особистих знань та розуміння наукових технологій та інженерії, здатності розвивати та застосовувати математичне та наукове мислення;
- культурного самоусвідомлення та самовираження, розуміння та сприйняття загальнолюдських цінностей, здатності до толерантної поведінки в полікультурному світі;
- мовної та мовленнєвої компетентностей, здатності розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, почуття та думки в усній і письмовій формі, провадити конструктивний діалог та взаємодіяти з іншими людьми засобами рідної та іноземних мов.

Держава створює умови для реалізації провайдерами освіти дорослих пріоритетних напрямів освіти дорослих, у тому числі забезпечуючи фінансування відповідних освітніх послуг та проектів згідно з нормами цього Закону та інших законодавчих актів.

Додаткові пріоритетні напрями освіти дорослих можуть визначатися Кабінетом Міністрів України на основі рекомендацій Національної ради з питань освіти дорослих на певний період часу.

Місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування можуть визначати пріоритетні напрями для свого регіону, території на певний період часу.

2. Провайдери освіти дорослих можуть визначати інші напрями освіти дорослих для своєї діяльності.

Стаття 6. Державна політика у сфері освіти дорослих

1. Державну політику у сфері освіти дорослих визначає Верховна Рада України, формують і реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, центральний орган виконавчої влади у сфері праці і зайнятості населення, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

2. Основними засадами державної політики у сфері освіти дорослих є:

- сприяння зайнятості, розвитку і самореалізації особистості впродовж всього життя;
- забезпечення справедливого розподілу витрат та відповідних вигід між здобувачем освіти дорослих, роботодавцем і суспільством;
- залучення роботодавців до організації професійного навчання на робочих місцях на взаємовигідних засадах;
- розмежування діяльності з надання освітніх послуг та оцінювання результатів навчання (присвоєння кваліфікації);
- забезпечення конкурентних умов надання освіти (освітніх послуг) та вільного вибору провайдера освіти дорослих роботодавцем;
- захисту прав здобувачів освіти дорослих та інвесторів у сфері освіти.

Стаття 7. Територіальна доступність освіти дорослих

1. Кожна доросла особа має право на навчання у провайдера освіти дорослих. Навчання у приватних провайдерів освіти дорослих здійснюється на умовах, визначених відповідним центром. Навчання в інших провайдерів освіти дорослих здійснюється на умовах, визначених законодавством.

2. Для забезпечення територіальної доступності освіти дорослих місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування сприяють розвитку мережі центрів освіти дорослих шляхом ухвалення і реалізації відповідних місцевих програм розвитку освіти дорослих, фінансової підтримки таких центрів.

3. З метою забезпечення територіальної доступності освіти дорослих у кожній області у випадку відсутності на її території державного або приватного центру освіти дорослих відповідною місцевою радою створюється не менше одного комунального центру освіти дорослих.

4. Органи місцевого самоврядування з урахуванням потреб і пропозицій територіальних громад можуть прийняти рішення щодо організації та забезпечення за кошти місцевого бюджету підвезення здобувачів освіти дорослих, зокрема, здобувачів з особливими освітніми потребами до місцевого центру освіти дорослих та у зворотному напрямку.

Стаття 8. Статистика у сфері освіти дорослих

1. Для аналізу стану та розвитку освіти дорослих встановлюється державна статистична звітність відповідно до законодавства України.

2. Перелік показників, порядок збору та методика оброблення статистичної інформації у сфері освіти дорослих розробляються і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

3. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки здійснює збір первинної статистичної інформації у сфері освіти дорослих через Єдину державну електронну базу з питань освіти.

4. Провайдери освіти дорослих надають необхідну інформацію для збору статистичних даних в порядку та строки, встановлені законодавством України.

5. Статистичні дані щодо освіти дорослих оприлюднюються у відкритих джерелах щорічно центральним органом виконавчої влади у галузі статистики.

РОЗДІЛ II СИСТЕМА ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Стаття 9. Система освіти дорослих

1. Система освіти дорослих охоплює:

- складники освіти дорослих;
- органи, що здійснюють управління у сфері освіти дорослих;
- провайдерів освіти дорослих;
- учасників процесу освіти дорослих.

2. Складниками освіти дорослих є:

- професійна підготовка;
- післядипломна освіта
- здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю;
- перепідготовка;
- підвищення кваліфікації;
- стажування;
- професійне навчання працівників;
- безперервний професійний розвиток;

- інформальна освіта (самоосвіта);
- формальна освіта (у випадках, визначених цим Законом);
- будь-які інші складники, передбачені законодавством, запропоновані провайдером освіти дорослих або самостійно визначені дорослою особою.

Держава сприяє формуванню та розвитку усіх складників освіти дорослих.

3. Освіта дорослих може здійснюватися за різними видами освітніх програм, за очною, дистанційною, дуальною, змішаною, індивідуальною формами.

Формами організації освітнього процесу у сфері освіти дорослих є курси, семінари, тренінги, практикуми, майстер-класи, консультації та інші форми.

4. Учасниками процесу освіти дорослих є:

- здобувачі освіти дорослих;
- особи, які надають освіту (послуги у сфері освіти) дорослих (педагогічні, науково-педагогічні працівники, андрагоги, тренери та інші);

Здобувачами освіти дорослих є дорослі особи, визначені згідно з цим Законом, що здобувають освіту за будь-яким складником освіти дорослих. У випадках здобуття освіти дорослих на основі початкової або базової середньої освіти дорослою може вважатися особа, що набула неповної цивільної дієздатності.

Стаття 10. Професійна підготовка, перепідготовка, здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, стажування

1. Професійна підготовка (у тому числі первинна професійна підготовка) – навчання дорослої особи з метою здобуття нею професійної кваліфікації.

Професійна підготовка є складником освіти дорослих, який передбачає набуття особою професійних компетентностей на основі здобутої базової або повної загальної середньої освіти.

2. Перепідготовкою є професійне навчання з метою оволодіння іншою (іншими) професією (професіями) на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду. Перепідготовка здійснюється відповідно законодавства у системі формальної або неформальної освіти, у тому числі через навчання на робочому місці.

3. Здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю здійснюється в закладах формальної освіти за освітніми програмами, що враховують вимоги стандартів вищої освіти та професійних стандартів (за наявності).

4. Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освітніх та/або професійних компетентностей, яке, як правило, є обов'язковим для здійснення професійної діяльності певного виду. До післядипломної освіти відносяться програми спеціалізації, у тому числі, інтернатури, лікарської резидентури, клінічної ординатури, асисентури, адвокатури, ад'юнктури та інших.

5. Підвищенням кваліфікації є навчання з метою вдосконалення раніше набутих та/або набуття особою нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Підвищення кваліфікації здійснюється шляхом формальної, неформальної освіти та інформальної освіти. У випадках, коли підвищення кваліфікації є обов’язковим для здійснення професійної діяльності певного виду, воно прирівнюється до післядипломної освіти.

Здобуття формальної освіти будь-якого рівня може зараховуватися роботодавцем як підвищення кваліфікації. Результати підвищення кваліфікації, здобуті шляхом формальної освіти, не потребують окремого визнання. Результати підвищення кваліфікації, здобуті шляхом неформальної освіти та самоосвіти, визнаються роботодавцем самостійно або кваліфікаційним центром в установленому порядку.

6. Стажування передбачає набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов’язків у певній професійній діяльності або галузі знань.

Стажування здійснюється на підприємствах, в наукових, науково-дослідних, науково-методичних, інших установах, організаціях, закладах освіти незалежно від форми власності як в межах України, так і за кордоном. Результати стажування визнаються як підвищення кваліфікації роботодавцем у визначеному ним порядку або у порядку, встановленому законодавством.

7. Перепідготовка, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю та стажування є складниками освіти дорослих, що передбачають набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти.

Особливості професійної підготовки, перепідготовки, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації або стажування в окремих галузях або видах професійної діяльності можуть визначатися спеціальними законами та іншими нормативними актами.

Стаття 11. Безперервний професійний розвиток і професійне навчання працівників

1. Метою безперервного професійного розвитку працівників є покращення їхньої конкурентоспроможності та результатів праці шляхом безперервного здобуття ними нових і вдосконалення наявних професійних компетентностей.

Безперервний професійний розвиток працівників реалізується шляхом системного навчання особи за різними видами, формами, програмами і складниками освіти дорослих.

Безперервний професійний розвиток може бути процесом наукової, експертної, методичної, наставницької, інноваційної професійної, винахідницької та іншої діяльності, спрямованої на професійне вдосконалення і розвиток особистості.

Рішення про можливість і порядок визнання результатів безперервного професійного розвитку приймає роботодавець. Якщо роботодавцем виступає організація комунальної або державної форми власності, то рішення про можливість і порядок такого визнання приймає засновник або уповноважена ним особа. Для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, визнання результатів безперервного професійного розвитку здійснюється у порядку, визначеному законодавством.

2. Держава заохочує роботодавців до інвестування у професійний розвиток працівників шляхом:

- надання пільг при оподаткуванні у випадку забезпечення роботодавцями робочих місць для навчання дорослих;
- зниження суми податкових зобов'язань на величину понесених витрат на навчання працівників;
- надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових кредитів для організації професійного навчання працівників, придбання навчального обладнання;
- зменшення ставок або звільнення від сплати роботодавцями єдиного соціального внеску у частині оплати праці осіб, які навчаються на робочому місці;
- запровадження добровільних або обов'язкових відрахувань на освіту і навчання дорослих до цільових фондів;
- надання субсидій, грантів для покриття витрат роботодавців на участь у програмах навчання на робочих місцях;
- надання субсидій, грантів роботодавцям на навчання прийнятих на роботу дорослих осіб без навичок;
- відшкодування витрат роботодавця на виплату заробітної плати працівнику на період його навчання (оплачуваної відпустки);
- запровадження механізмів заміщення працівників, які тимчасово залишають робоче місце у зв'язку із навчанням;
- інших заходів та інструментів.

3. Відповідальними за безперервний професійний розвиток є працівники та їхні роботодавці.

4. Роботодавці забезпечують безперервний професійний розвиток працівників шляхом:

- стимулювання працівників до безперервного професійного розвитку;
- планування, організації та забезпечення професійного навчання працівників, у тому числі, шляхом навчання на робочому місці та/або у провайдерів освіти дорослих;
- проведення атестації працівників.

5. Професійне навчання працівників здійснюється за ініціативи працівників та/або їхніх роботодавців або за вимогою законодавства.

6. Організація професійного навчання працівників здійснюється роботодавцями з урахуванням потреб власної господарської або іншої діяльності відповідно до вимог законодавства.

7. Професійне навчання працівників може здійснюватися безпосередньо у роботодавця, тобто на робочому місці. У такому випадку роботодавець забезпечує процес професійного навчання необхідними фахівцями, що здійснюють навчання (наставників, інструкторів, майстрів тощо). Кваліфікація фахівців, що здійснюють професійне навчання, має бути не нижчою, ніж кваліфікація, що здобувається працівником у процесі такого навчання. Умови та оплата праці фахівців, що здійснюють професійне навчання у роботодавця, встановлюються на договірній основі.

8. Роботодавець може утворити окремий підрозділ з питань професійного навчання працівників або покласти функції з організації такого навчання на окремих працівників.

9. Професійне навчання працівників може здійснюватися в інших провайдерів освіти дорослих, на договірній основі. У випадку укладання договору з провайдером освіти дорослих роботодавець може встановлювати вимоги щодо матеріально-технічного, кадрового забезпечення та результатів професійного навчання.

10. Розмір оплати праці наставників та осіб, які залучаються до здійснення професійного навчання працівників, визначається у договорі про надання освітніх.

11. Атестація працівників проводиться згідно з рішенням роботодавця або відповідно до законодавства. Результати атестації можуть бути оскаржені працівником у встановленому законодавством порядку, у тому числі до суду.

Стаття 12. Формальна освіта дорослих

1. Формальна освіта є складником освіти дорослих у випадках:

- здобуття дорослою особою формальної освіти рівня, наступного за здобутим рівнем освіти, з перервою у три і більше років (для рівнів базової середньої, профільної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти) або п'ять і більше років (для рівнів вищої освіти);
- здобуття дорослою особою формальної освіти одного і того ж рівня повторно з перервою у сім і більше років (для рівнів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти);
- здобуття дорослою особою формальної освіти, яке не є для неї основним видом діяльності (для рівнів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти);
- здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеню за іншою спеціальністю.

2. Перепідготовка, післядипломна освіта та підвищення кваліфікації є формальною освітою дорослих тоді, коли вони передбачають здобуття освіти рівня, який співвідноситься з рівнем Національної рамки кваліфікацій.

3. Доступ до формальної освіти дорослих регулюється у відповідності до вимог цього Закону.

РОЗДІЛ III

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 13. Управління у сфері освіти дорослих

1. Управління у сфері освіти дорослих у межах своїх повноважень здійснюється:

- Кабінетом Міністрів України;
- центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- центральним органом виконавчої влади у сфері праці і зайнятості;
- іншими центральними органами виконавчої влади;
- органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

2. Кабінет Міністрів України:

- забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти дорослих;
- видає у межах своїх повноважень нормативно-правові акти з питань освіти дорослих;
- затверджує та забезпечує виконання державних програм у сфері освіти дорослих;
- безпосередньо або через уповноважений ним орган здійснює права засновника стосовно державних центрів освіти дорослих;
- створює дієві механізми реалізації передбачених цим Законом прав провайдерів освіти дорослих та здобувачів освіти дорослих;
- здійснює заходи щодо забезпечення матеріально-технічної бази та інших умов розвитку освіти дорослих;
- забезпечує здійснення контролю за дотриманням законодавства про освіту дорослих;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

3. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки:

- забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти дорослих;
- координує участь незалежних експертів і представників громадськості, роботодавців та здобувачів освіти дорослих, у підготовці проектів державних програм, стратегій розвитку та інших документів щодо освіти дорослих;

- забезпечує збір та реєстрацію даних про освіту дорослих у Єдиній державній електронній базі з питань освіти;
- сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих;
- розробляє положення про порядок реалізації права на міжнародну навчальну мобільність дорослих та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;
- призначає голову Фонду підтримки освіти дорослих з урахуванням вимог цього Закону;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

4. Центральний орган виконавчої влади у сфері праці і зайнятості:

- спільно з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки України вивчає потребу в освітніх програмах для дорослих і вносить пропозиції щодо переліку пріоритетних галузей та напрямів;
- сприяє розвитку мережі провайдерів освіти дорослих для навчання осіб з числа зареєстрованих безробітних;
- сприяє працевлаштуванню і соціальному захисту здобувачів освіти дорослих;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

5. Інші центральні органи виконавчої влади у межах своїх повноважень:

- сприяють розвитку освіти дорослих для відповідних галузей або видів професійної діяльності;
- подають центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки пропозиції до програм розвитку освіти дорослих;
- забезпечують виконання державних програм у сфері освіти дорослих;
- виконують обов’язки засновників стосовно державних провайдерів освіти дорослих;
- здійснюють інші повноваження відповідно до законодавства.

6. Органи влади Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень:

- реалізують державну політику у сфері освіти дорослих;
- сприяють розвитку мережі провайдерів освіти дорослих на відповідній території;
- забезпечують доступність та якість освіти дорослих на відповідній території;
- забезпечують виконання регіональних програм у сфері освіти дорослих;
- вивчають потребу у освітніх програмах для дорослих на місцях і вносять Кабінету Міністрів України пропозиції щодо переліку пріоритетних напрямів на відповідний рік для фінансування проектів в сфері освіти дорослих;
- реалізують права і обов’язки засновника, передбачені цим та іншими законами України, стосовно заснованих ними центрів освіти дорослих;

- сприяють працевлаштуванню і соціальному захисту здобувачів освіти дорослих;
- оприлюднюють офіційну звітність щодо діяльності у сфері освіти дорослих у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.
- створюють умови для розвитку освіти дорослих на відповідній території, забезпечують її доступність для здобувачів;
- здійснюють інші повноваження у сфері освіти дорослих, передбачені законодавством.

Стаття 14. Національна рада з питань розвитку освіти дорослих

1. Національна рада з питань розвитку освіти дорослих є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при центральному органі виконавчої влади у сфері освіти і науки.

2. Національна рада з питань розвитку освіти дорослих:

- систематично відстежує та аналізує потреби в освіті дорослих;
- узагальнює світовий та вітчизняний досвід освіти дорослих;
- аналізує стан освіти дорослих в Україні;
- подає пропозиції щодо переліку пріоритетних напрямків на відповідний строк;
- подає пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері освіти дорослих;
- сприяє залученню представників інститутів громадянського суспільства, українських і міжнародних експертів до розвитку освіти дорослих;
- розробляє методичні рекомендації для провайдерів освіти дорослих щодо покращення якості освіти дорослих;
- надає рекомендації щодо включення інформації про провайдерів освіти дорослих до Єдиної державної електронної бази з питань освіти;
- здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону.

3. Національна рада з питань розвитку освіти дорослих складається з вісімнадцяти осіб, які призначаються за результатами конкурсного відбору з числа представників громадських об'єднань, провайдерів освіти дорослих, наукових та експертних організацій, у тому числі зарубіжних. Не менше, ніж п'ятдесят відсотків складу Національної ради з питань розвитку освіти дорослих складають представники недержавних організацій.

4. Оголошення про проведення конкурсу до Національної ради з питань розвитку освіти дорослих розміщується на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки не менше, ніж за місяць до проведення конкурсу.

5. Членом Національної ради з питань розвитку освіти дорослих може бути особа, яка має вищу освіту та досвід роботи у сфері освіти дорослих не менше п'яти років, володіє державною мовою та/або мовою з числа офіційних мов Ради Європи. Додаткові вимоги до членів Національної ради з питань розвитку освіти дорослих можуть встановлюватися Положенням про конкурс до Національної ради з питань розвитку освіти дорослих.

6. Строк повноважень членів Національної ради з питань розвитку освіти дорослих складає три роки, крім першого складу. Одна і та ж особа не може бути членом Національної ради з розвитку освіти дорослих більше двох строків. Склад Національної ради з розвитку освіти дорослих повинен оновлюватися не менш, ніж на третину, через кожен рік.

7. Голова та заступник голови Національної ради з питань підтримки освіти дорослих обираються на першому засіданні Національної ради з питань підтримки освіти дорослих з числа членів Національної ради з питань підтримки освіти дорослих строком на період їх каденції.

8. Положення про Національну раду з питань розвитку освіти дорослих затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 15. Органи громадського самоврядування у сфері освіти дорослих

1. Органами громадського самоврядування у сфері освіти дорослих є конференції (форуми, з'їзди) представників провайдерів освіти дорослих, їхніх об'єднань на місцевому, галузевому та/або національному рівнях.

2. Органи громадського самоврядування у сфері освіти дорослих створюються на добровільних засадах за ініціативою організацій, що є провайдерами освіти дорослих, та/або учасників процесу освіти дорослих з метою вирішення питань розвитку, забезпечення якості освіти дорослих, надання освіти (освітніх послуг) окремим категоріям дорослих осіб, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, інших питань, що стосуються освіти дорослих в Україні.

3. Рішення органів громадського самоврядування у сфері освіти дорослих розглядаються відповідними органами, що здійснюють управління у сфері освіти дорослих.

РОЗДІЛ IV ПРОВАЙДЕРИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Стаття 16. Основні засади діяльності провайдерів освіти дорослих

1. Провайдером освіти дорослих може бути юридична особа чи структурний підрозділ юридичної особи, фізична особа-підприємець або фізична особа що надає освіту дорослим особам.

2. Провайдери освіти дорослих, що є юридичними особами, можуть на договірних засадах об'єднуватися з іншими юридичними особами, створюючи освітні, освітньо-культурні, освітньо-виробничі та інші об'єднання, кожен із учасників якого зберігає статус юридичної особи.

3. Організаційно-правова форма, тип, структура та інші особливості провайдерів освіти дорослих, що є юридичними особами, їхні цілі і завдання визначаються засновником і зазначаються в установчих документах.

4. Провайдери освіти дорослих всіх видів і форм власності мають рівні права і обов'язки у провадженні освітньої діяльності відповідно до законодавства.

5. Роботодавець, який самостійно забезпечує професійне навчання своїх працівників, набуває прав та обов'язків провайдера освіти дорослих, передбачених цим Законом.

6. Інформація про провайдера освіти дорослих, який має намір отримувати або отримує фінансування з державного та/або місцевого бюджетів, в установленому порядку вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Стаття 17. Права та обов'язки провайдерів освіти дорослих

1. Провайдери освіти дорослих мають право:

- на академічну, організаційну, кадрову та фінансову автономію;
- самостійно визначати форми організації освітнього процесу
- розробляти та реалізовувати освітні програми та освітні проекти для дорослих;
- самостійно визначати форми, засоби, методи, строки навчання дорослих;
- самостійно визначати тривалість та темп освітніх програм з урахуванням потреб та компетентностей здобувачів освіти дорослих;
- проводити атестацію здобувачів освіти дорослих з метою оцінювання та підтвердження результатів навчання;
- приймати на роботу андрагогів (викладачів, тренерів тощо), інших педагогічних, науково-педагогічних працівників у випадках, передбачених законодавством для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- самостійно встановлювати норми оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників, андрагогів;
- видавати навчально-методичні матеріали, підручники та посібники, наукові праці;
- здійснювати заходи морального та матеріального заохочення учасників процесу освіти дорослих;
- співпрацювати на договірних засадах з іншими провайдерами освіти дорослих, підприємствами, установами, закладами освіти та іншими організаціями;
- брати участь у роботі міжнародних організацій;
- звертатися з ініціативою до державних органів влади щодо вдосконалення законодавства у сфері освіти дорослих;
- провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства;

- отримувати фінансову, матеріальну та іншу підтримку від держави, міжнародних та українських організацій, фізичних осіб для здійснення своєї діяльності у сфері освіти дорослих відповідно до вимог цього Закону та інших нормативних актів;
- здійснювати інші види діяльності, що не суперечать законодавству.

2. Провайдер освіти дорослих має право надавати освіту (освітні послуги) дорослим особам за всіма складниками, видами освітніх програм, формами освіти дорослих, з застосуванням різних форм організації освітнього процесу.

3. Провайдер освіти дорослих має право самостійно приймати рішення з будь-яких питань у межах своєї академічної, організаційної, кадрової та фінансової автономії, визначеної цим Законом, законодавством у сфері освіти та установчими документами.

4. Провайдери освіти дорослих зобов'язані здійснювати свою діяльність відкрито, прозоро і на основі академічної доброчесності. Провайдери освіти дорослих оприлюднюють інформацію про свою діяльність, зокрема, про освітні програми, на своїх офіційних веб-сайтах або в інших загальнодоступних джерелах.

5. Провайдери освіти дорослих, що отримують публічні кошти, зобов'язані оприлюднювати на своїх веб-сайтах звіт про надходження та використання цих коштів.

Стаття 18. Центри освіти дорослих

1. Центром освіти дорослих є провайдер або об'єднання провайдерів освіти дорослих – юридичних осіб, який (яке) надає освіту (освітні послуги) за більше, ніж однією освітньою програмою, і основним видом його діяльності є освітня діяльність у сфері освіти дорослих.

2. Центри освіти дорослих створюються з метою забезпечення потреб у освіті дорослих територіальної громади, району, міста чи області.

3. Центри освіти дорослих можуть створюватися Кабінетом Міністрів України, державними органами влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та/або юридичними особами, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства.

4. Центр освіти дорослих може бути державним, комунальним або приватним.

Стаття 19. Заклади освіти дорослих

1. Закладом освіти дорослих є провайдер освіти дорослих, основним видом діяльності якого є освіта дорослих у відповідній галузі, за відповідною спеціальністю (спеціальностями) та/або спеціалізацією (спеціалізаціями).

2. Заклад освіти дорослих може бути державним, комунальним або приватним та мати назву “центр”, “інститут”, “академія”, або іншу назву за власним вибором. Засновниками закладів освіти дорослих можуть бути державні органи влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та/або юридичні особи, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства.

3. Працівники закладів освіти дорослих, що здійснюють педагогічну, науково-педагогічну діяльність є педагогічними, науково-педагогічними працівниками і набувають усіх відповідних прав та обов'язків згідно з законодавством у сфері освіти.

4. У випадках, передбачених законом, заклади освіти дорослих здійснюють освітню діяльність на основі ліцензії та/або акредитації.

5. Заклади освіти дорослих мають право здійснювати підготовку магістрів, докторів філософії, докторів наук. Така підготовка здійснюється ними відповідно до вимог Закону України “Про вищу освіту” та інших нормативних актів.

Стаття 20. Програми освіти дорослих

1. Типи програм освіти дорослих:

- освітні програми післядипломної освіти або підвищення кваліфікації, необхідні для здійснення професійної діяльності певного виду;
- програми неформальної освіти;
- програми формальної освіти;
- індивідуальні освітні та самоосвітні програми;
- публічно визнані програми освіти дорослих.

2. Освітні програми післядипломної освіти або підвищення кваліфікації, необхідні для здійснення професійної діяльності певного виду, підлягають акредитації або визнанню в установленому порядку у випадках, визначених законодавством.

3. Програмами неформальної освіти є програми, зміст яких орієнтований на потреби та інтереси дорослих осіб, зокрема, у сфері їхньої професійної діяльності, розвитку особистості, громадянських та інших компетентностей. Освітні програми неформальної освіти, їхній зміст, обсяг, форми і темп реалізації визначаються провайдерами освіти дорослих з урахуванням вимог цього Закону, пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти дорослих, запитів здобувачів освіти дорослих або інших заінтересованих осіб та/або організацій.

4. Програмами формальної освіти дорослих є програми загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, на яких навчаються дорослі особи у випадках, обумовлених цим Законом;

5. Індивідуальні освітні та самоосвітні програми – програми або рекомендації щодо інформальної освіти, які в індивідуальному порядку забезпечують самоорганізацію навчання дорослої особи.

6. Публічно визнаними програмами освіти дорослих є програми неформальної освіти, що визнаються роботодавцями, професійними, громадськими або іншими об'єднаннями у межах визначеного складника освіти дорослих.

Інформація про публічно визнані програми освіти дорослих вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти за заявничьким принципом у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 21. Ліцензування діяльності у сфері освіти дорослих

1. Ліцензування діяльності у сфері освіти дорослих за програмами формальної освіти здійснюється відповідно до спеціальних законів та інших нормативних актів.

2. Ліцензуванню підлягає освітня діяльність у сфері освіти дорослих за освітніми програмами післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, необхідних для здійснення професійної діяльності певного виду.

3. Особливості ліцензування освітньої діяльності у сфері освіти дорослих за освітніми програмами післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, необхідних для здійснення професійної діяльності певного виду, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

4. Для отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих здобувач ліцензії подає до органу ліцензування через Єдину державну електронну базу з питань освіти заяву та документи, що підтверджують відповідність забезпечення освітнього процесу заявника ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих за освітньою програмою (освітніми програмами) післядипломної освіти та/або підвищення кваліфікації. Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть подавати заяви та документи для отримання ліцензії на основі відповідного рішення їх президентів.

5. На підставі отриманих документів та іншої інформації, що міститься у державних реєстрах, орган ліцензування протягом 10 робочих днів з дня одержання заяви про отримання ліцензії (розширення провадження освітньої діяльності) встановлює наявність або відсутність підстав для залишення її без розгляду.

6. Здобувачі ліцензії та ліцензіати повинні забезпечити виконання ліцензійних умов, що затверджені відповідно до закону.

7. У разі ліцензування освітньої діяльності суб'єктом освіти дорослих вперше проводиться виїзна ліцензійна експертиза, для якої орган ліцензування утворює експертну комісію. Строк проведення виїзної ліцензійної експертизи не може перевищувати 10 днів. Порядок проведення виїзної ліцензійної експертизи при ліцензуванні освітньої діяльності у сфері освіти дорослих встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

8. Строк прийняття рішення про видачу ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих або про відмову у її видачі становить 35 робочих днів з дня одержання органом ліцензування заяви про отримання ліцензії.

9. Ліцензія на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих надається рішенням органу ліцензування про надання провайдеру освіти дорослих права на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих за однією або більше програмами, обов'язковість яких передбачена законом.

10. Звуження провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих у провайдера освіти дорослих – це зменшення кількості програм післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, за якими надається освіта (освітні послуги). Звуження провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих у провайдера освіти дорослих можливе, якщо провайдер освіти дорослих провадить діяльність у сфері освіти дорослих за двома і більше програмами післядипломної освіти, підвищення кваліфікації.

11. Розширення провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих у провайдера освіти дорослих – це збільшення кількості програм післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, за якими він надає освіту (освітні послуги).

12. Підставою для прийняття рішення про анулювання ліцензії є:

- заява провайдера освіти дорослих про анулювання власної ліцензії;
- наявність у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відомостей про державну реєстрацію припинення юридичної особи або фізичної особи-підприємця провайдера освіти дорослих (крім фізичних осіб);
- акт про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих;
- акт про повторне порушення провайдером освіти дорослих ліцензійних умов. Повторним порушенням провайдером освіти дорослих ліцензійних умов вважається вчинення протягом двох років з дня видання центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов нового порушення хоча б однієї з вимог ліцензійних умов, щодо якої видавалося таке розпорядження;
- акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих провайдером освіти дорослих разом із заявою про отримання ліцензії;
- акт про відмову провайдера освіти дорослих освіти у проведенні органом ліцензування перевірки;
- несплата за видачу ліцензії.

13. Рішення про анулювання ліцензії приймається протягом 15 робочих днів з дня виникнення або встановлення підстав для анулювання ліцензії.

14. Підставою для прийняття рішення про звуження провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих є:

- заява провайдера освіти дорослих про звуження провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих;
- акт про виявлення порушень ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих у провайдера освіти дорослих за певною програмою післядипломної освіти або підвищення кваліфікації.

15. У разі наявності підстав, визначених частиною чотирнадцятою цієї статті, орган ліцензування протягом 15 днів з дня виявлення підстав приймає рішення про зуження провадження освітньої діяльності.

16. Переоформлення ліцензії – це зміна інформації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської освітньої діяльності, що підлягає ліцензуванню, та в Єдиній державній електронній базі з питань освіти щодо назви провайдера освіти дорослих, його місцезнаходження, назви програми, за якою видано ліцензію.

17. Підставою для переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності є:

- реорганізація юридичних осіб, що мають ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері освіти дорослих, шляхом перетворення, злиття, поділу, виділу або приєднання однієї юридичної особи до іншої;
- зміна найменування провайдера освіти дорослих, що провадить освітню діяльність у сфері освіти дорослих і зазначений в ліцензії;
- зміна місцезнаходження провайдера освіти дорослих (без зміни виду діяльності);
- інші випадки, визначені законом.

18. Переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності здійснюється без проведення процедури ліцензування. У разі реорганізації юридичних осіб, що мають ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти, шляхом перетворення, злиття, поділу, виділу або приєднання переоформлення ліцензії здійснюється на основі ліцензій таких юридичних осіб.

Стаття 22. Забезпечення якості освіти дорослих

1. Внутрішнє забезпечення якості освіти дорослих включає:

- політику та процедури забезпечення якості провайдера освіти дорослих;
- правила і процедури розроблення програм освіти дорослих;
- правила забезпечення академічної доброчесності під час навчання дорослих;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання результатів навчання дорослих (у випадку, якщо передбачене таке оцінювання);
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації процесу освіти дорослих;
- забезпечення публічної інформації про діяльність та освітні програми провайдера освіти дорослих;
- інші процедури та заходи, що визначаються внутрішніми документами провайдера освіти дорослих.

2. Акредитація програм післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, необхідних для здійснення професійної діяльності певного виду, відбувається відповідно до Закону України “Про вищу освіту” з обов’язковим залученням до процедури акредитації представників професійних асоціацій відповідного виду професійної діяльності.

3. Провайдери освіти дорослих, які претендують на фінансування з державного та/або місцевого бюджетів, або отримували його в поточному році, надають інформацію про свою діяльність, що включає опис процедур внутрішнього забезпечення якості, для розгляду і надання рекомендацій щодо включення її до Єдиної державної електронної бази з питань освіти Національній раді з питань освіти дорослих (крім тих, що здійснюють освітню діяльність у сфері освіти дорослих на основі ліцензії).

Інформація подається, розглядається та вноситься в Єдину державну електронну базу з питань освіти у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 23. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих

1. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих здійснюється з метою надання дорослим особам можливості продовжувати навчання у системі формальної освіти, для присвоєння часткових освітніх та/або професійних кваліфікацій.

2. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих здійснюється закладами освіти, що здійснюють освітню діяльність за відповідними акредитованими програмами, або кваліфікаційними центрами (тільки для присвоєння часткових професійних кваліфікацій) в установленому ними порядку.

3. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих для дорослих можливе за умови, якщо:

- інформація про програму та/або її провайдера внесена до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (для програм неформальної освіти);
- зміст програми відповідає стандарту освіти або його частині та співвідноситься з певним рівнем Національної рамки кваліфікацій;
- обсяг програми може бути охарактеризований визначеною кількістю кредитів Єдиної кредитної трансферної системи.

4. Процедура визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих включає, зокрема:

- ідентифікацію програми;
- оцінювання результатів навчання дорослої особи незалежними оцінювачами;
- видачу дорослій особі документу про визнання результатів навчання та/або присудження (присвоєння) часткової освітньої та/або професійної кваліфікації.

5. Визнання результатів навчання, здобутих за програмами неформальної освіти, індивідуальними освітніми та самоосвітніми програмами для дорослих, не звільняє особу від вступних випробувань для здобуття ступеня вищої освіти і не може перевищувати п'ятдесяти відсотків загального обсягу таких програм.

Стаття 24. Педагогічні, науково-педагогічні працівники в системі освіти дорослих

1. Педагогічну, науково-педагогічну діяльність у сфері освіти дорослих здійснюють особи, які мають необхідні професійні компетентності андрагога, здобуті шляхом формальної, неформальної та/або інформальної освіти.

2. Андрагоги, які працюють в системі освіти дорослих, прирівнюються до педагогічних або науково-педагогічних працівників.

3. Підвищення кваліфікації андрагогів може здійснюватися провайдерами освіти дорослих.

4. Для вдосконалення науково-методичного забезпечення освіти дорослих можуть створюватися методичні та інші об'єднання, асоціації андрагогів.

5. Педагогічна, науково-педагогічна діяльність у сфері освіти дорослих прирівнюється до педагогічної, науково-педагогічної діяльності педагогічних або науково-педагогічних працівників у закладах освіти.

Стаття 25. Права та обов'язки здобувачів освіти дорослих

1. Здобувачі освіти дорослих мають право на:

- вільний вибір програм та провайдерів освіти дорослих;
- якісні послуги освіти дорослих;
- територіальну доступність освіти дорослих;
- безпечність освіти дорослих;
- доступ до інформації про послуги освіти дорослих у своєму регіоні;
- визнання результатів навчання, здобутих в освіті дорослих;
- доступ до формальної освіти на основі визнаних результатів навчання, досягнутих у неформальній освіті дорослих;

- індивідуальну освітню траєкторію та врахування індивідуального темпу навчання під час здобуття освіти дорослих.

2. Здобувачі освіти дорослих зобов'язані:

- відповідально ставитися до вибору освітньої програми та провайдера освіти дорослих;
- ставитися з повагою до всіх учасників процесу освіти дорослих, дотримуватися правил етичної поведінки;
- дотримуватися умов договору про надання послуг освіти дорослих (за наявності);
- під час навчання дотримування академічної доброчесності.

3. Інші права та обов'язки здобувачів освіти дорослих визначаються відповідно до Закону України “Про освіту”.

Стаття 26. Доступ до формальної освіти дорослих

1. Кожна доросла особа має право на здобуття формальної освіти рівня, наступного за уже здобутим нею рівнем формальної освіти, у тому числі безоплатно на конкурсній основі.

2. Доступ до базової середньої, профільної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти дорослих осіб регулюється відповідно до спеціального законодавства у сфері загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти.

3. Здобуття фахової передвищої освіти здійснюється відповідно до спеціального законодавства з урахуванням вимог цього Закону.

4. Здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю здійснюється на основі співбесіди або вступних іспитів без застосування організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання. Здобуття вищої освіти на базі отриманого раніше освітнього ступеня за іншою спеціальністю може здійснюватися на основі результатів зовнішнього незалежного оцінювання за бажанням дорослої особи, що дає їй право здобувати вищу освіту безоплатно на конкурсних засадах.

5. Зовнішнє незалежне оцінювання, тест загальних навчальних компетентностей, що проводиться з застосуванням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання, для дорослих осіб здійснюється один раз за кошти державного бюджету з можливістю перескладання до шести разів на рік за кошти фізичних та юридичних осіб.

6. Підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання, тесту загальних навчальних компетентностей, інших іспитів здійснюється центрами освіти дорослих або іншими провайдерами освіти дорослих і є освітньою послугою, що фінансується за кошти державного та/або місцевого бюджету (для соціально уразливих та пільгових категорій громадян) та кошти фізичних та юридичних осіб.

РОЗДІЛ V

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Стаття 27. Фінансування освіти дорослих

1. Фінансування освіти дорослих здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Фінансування обов'язкових згідно з трудовим договором для працівників професійного навчання, професійного розвитку, підвищення кваліфікації, здійснюється за рахунок роботодавця.

3. Обсяги коштів, що виділяються з державного бюджету на підвищення кваліфікації та інші складники освіти дорослих, обов'язковість яких передбачена законом для працівників окремих видів професійної діяльності, встановлюються відповідно до законодавства.

4. Держава здійснює фінансування освіти дорослих для дорослих осіб з особливими освітніми потребами за рахунок коштів державного та/або місцевого бюджетів шляхом передачі визначеного для таких осіб обсягу коштів провайдеру освіти дорослих, якого обрала доросла особа з особливими освітніми потребами, з урахуванням вимог цього Закону в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

5. Фінансування освіти дорослих може здійснюватися шляхом прийняття державних, регіональних або місцевих програм фінансування за пріоритетними напрямками освіти дорослих, визначеними цим Законом та/або додатковими пріоритетними напрямками, що визначаються Кабінетом Міністрів України або органами місцевого самоврядування на певний строк. Вибір провайдерів освіти дорослих для реалізації державних або місцевих програм фінансування освіти дорослих здійснюється на конкурсних засадах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України або місцевим органом влади відповідно.

6. Держава вживає заходи щодо економічного стимулювання і сприяє зниженню фінансових бар'єрів до здобуття освіти дорослими особами шляхом:

- а) запровадження індивідуальних рахунків, ваучерів на здобуття освіти дорослих;
- б) надання пільг при оподаткуванні доходів громадян у разі оплати ними витрат на здобуття освіти дорослих;
- в) надання субсидій і пільгових кредитів на здобуття освіти дорослих;
- г) запровадження індивідуальних рахунків для фінансування освіти дорослих;
- д) відшкодування витрат на проїзд і проживання для участі в програмах освіти дорослих;

- е) надання повної або часткової компенсації втраченого за час навчання заробітку (надання оплачуваної відпустки на навчання) під час здобуття освіти дорослих;
- е) здійснення соціальних виплат безробітним або особам з низькою кваліфікацією, які здобувають освіту дорослих;
- ж) реалізації інших форм соціальної підтримки дорослих осіб під час здобуття ними освіти;
- з) інших заходів та інструментів.

Стаття 28. Фонд підтримки освіти дорослих

1. Фонд підтримки освіти дорослих (далі – Фонд) є юридичною особою публічного права, бюджетною неприбутковою установою, що виконує передбачені цим Законом спеціальні функції фінансової підтримки розвитку освіти дорослих в Україні. Діяльність Фонду спрямовується та координується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки.

2. Фонд діє на підставі Статуту, який затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. Фонд має самостійний баланс, свої печатку і штамп.

4. Діяльність Фонду ґрунтується на принципах:

- гуманізму;
- толерантності;
- професіоналізму;
- доброчесності;
- демократичності та прозорості прийняття рішень;
- недискримінації;
- забезпечення конкурентності і рівності умов та можливостей отримання підтримки фізичними, юридичними особами незалежно від форми власності;
- підзвітності, відповідальності за результати діяльності перед державою і суспільством;
- запобігання конфлікту інтересів під час організації конкурсного відбору та фінансування проєктів.

5. Основними завданнями Фонду є:

- експертний відбір та фінансова підтримка проєктів у сфері освіти дорослих щорічно за пріоритетними напрямками, визначеними відповідно до цього Закону;
- надання стипендій, грантів здобувачам освіти дорослих для навчання на програмах освіти дорослих;

- підтримка інституційного розвитку провайдерів освіти дорослих;
- моніторинг виконання проектів, що підтримуються Фондом, включаючи проекти з інституційного розвитку;
- стимулювання інноваційних проектів у сфері освіти дорослих;
- підтримка програм міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих.

6. На виконання покладених на нього завдань Фонд:

- визначає критерії, приймає і оприлюднює порядок конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки Фонду;
- розробляє і оприлюднює порядок подання проектів у сфері освіти дорослих для участі у конкурсному відборі;
- створює реєстр експертів, що беруть участь у оцінюванні проектів у сфері освіти дорослих, поданих для участі у конкурсному відборі;
- створює і веде реєстр проектів, поданих до Фонду, для участі у конкурсному відборі, та оприлюднює його у формі відкритих даних відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”;
- організує проведення конкурсного відбору проектів у сфері освіти дорослих, яким надаватиметься підтримка Фонду;
- надає гранти юридичним особам незалежно від форми власності, фізичним особам-підприємцям, гранти та стипендії фізичними особам, здійснює інші види підтримки проектів, визначені Статутом Фонду;
- одержує та аналізує звіти про виконання проектів, що реалізуються за підтримки Фонду;
- інформує громадськість про діяльність Фонду та підтримані ним проекти, зокрема, шляхом підготовки та оприлюднення щорічного звіту;
- вносить центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, пропозиції щодо вдосконалення державної політики та законодавства у сфері освіти дорослих;
- реалізує інші повноваження відповідно до законодавства.

7. Управління Фондом здійснюється наглядовою радою Фонду, головою та дирекцією Фонду.

8. Наглядова рада Фонду складається з дев’яти осіб, що призначаються Кабінетом Міністрів України за результатами конкурсного відбору з числа представників бізнесу та громадських об’єднань, у тому числі міжнародних, що здійснюють діяльність у сфері освіти дорослих щонайменше п’ять років. Членом наглядової ради Фонду може бути особа, котра володіє бездоганною репутацією. Членом наглядової ради Фонду не може бути член Національної ради з питань розвитку освіти дорослих. Голова Фонду входить до складу наглядової ради Фонду за посадою.

9. Наглядова рада Фонду здійснює такі повноваження:

- затверджує за погодженням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, пріоритетні напрями діяльності Фонду;
- визначає кандидатури на посаду голови Фонду з осіб, які відповідають вимогам, установленим частиною восьмою цієї статті, та не є членами наглядової ради Фонду, і подає такі кандидатури на розгляд центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- затверджує положення про дирекцію Фонду за поданням голови Фонду;
- погоджує регламент дирекції Фонду за поданням голови Фонду;
- погоджує положення про експертів Фонду;
- погоджує звіт дирекції Фонду щодо процедури та результатів обрання експертів Фонду;
- погоджує порядок проведення конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки Фонду;
- затверджує річний звіт Фонду;
- виконує інші повноваження, визначені цим Законом і Статутом Фонду.

10. Дирекція Фонду є постійно діючим виконавчим і розпорядчим органом Фонду, який здійснює управління поточною діяльністю Фонду. Дирекція складається з членів дирекції, трудовий договір з якими укладається у формі контракту в порядку, визначеному положенням про дирекцію. Контракт з кожним членом дирекції укладається головою Фонду.

11. Дирекція здійснює такі повноваження:

- готує та подає наглядовій раді Фонду пропозиції щодо пріоритетних напрямів на відповідний рік для фінансування проектів в сфері освіти дорослих;
- розробляє та затверджує за погодженням наглядової ради порядок проведення конкурсного відбору проектів, реалізація яких здійснюватиметься за кошти Фонду, визначає критерії конкурсного відбору проектів;
- забезпечує і організує проведення конкурсного відбору проектів у сфері освіти дорослих і забезпечує їхнє фінансування;
- здійснює моніторинг реалізації проектів, підтриманих Фондом;
- подає на затвердження наглядовій раді річний звіт про діяльність Фонду;
- створює і веде реєстр проектів освіти дорослих, що подаються на конкурсний відбір та фінансуються Фондом;
- розробляє та затверджує порядок повідомлення про конфлікт інтересів, що виник під час організації конкурсного відбору та фінансування проектів;
- виконує інші повноваження, визначені цим Законом, Статутом Фонду, Положенням про дирекцію та регламентом дирекції.

12. Положення про дирекцію, її структура, кількісний склад і штатний розпис затверджується наглядовою радою Фонду за поданням голови Фонду. Голова Фонду очолює дирекцію Фонду і є генеральним директором.

13. На членів дирекції поширюються норми щодо фінансового контролю, встановлені Законом України "Про запобігання корупції".

14. Контракт з головою Фонду укладається центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, строком на три роки з можливістю дострокового розірвання контракту у разі прийняття такого рішення наглядовою радою Фонду. Одна й та сама особа не може бути обрана головою Фонду більше, ніж два рази.

15. Джерелами фінансування Фонду є:

- кошти державного бюджету України;
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
- дивіденди від цінних паперів, відсотки від депозитів і розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках банків державного сектору;
- грантові кошти зарубіжних та міжнародних фондів, що надають підтримку проектам у сфері освіти дорослих;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

16. Фонд не може отримувати фінансування від фізичних осіб, що є громадянами (підданими) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом або юридичної особи з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрованої на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта

17. Обсяг асигнувань з державного бюджету на діяльність Фонду підтримки освіти дорослих щороку встановлюється Верховною Радою України окремим рядом під час затвердження Державного бюджету України.

Стаття 29. Фінансово-господарська діяльність провайдерів освіти дорослих

1. Джерелами фінансування провайдерів освіти дорослих можуть бути:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети;
- плата за надання освітніх послуг у сфері освіти дорослих;
- кошти українських, міжнародних та зарубіжних організацій;
- Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- Фонд регіонального розвитку;
- Український культурний фонд;

- дивіденди від цінних паперів, відсотки від депозитів і розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках банків державного сектору;
- добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством.

2. За рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів можуть фінансуватися лише ті провайдери освіти дорослих, інформація про яких міститься в Єдиній державній електронній базі з питань освіти.

3. Фінансування за кошти державного бюджету може відбуватися шляхом закупівлі освітніх послуг у провайдерів освіти дорослих або надання їм фінансування як одержувачам бюджетних коштів

4. Провайдери освіти дорослих не можуть отримувати фінансування від фізичних осіб, що є громадянами (підданими) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом або юридичної особи з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрованої на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта.

5. Кошти, матеріальні та нематеріальні активи, що надходять провайдерам освіти дорослих у вигляді оплати за надання послуг освіти дорослих, безповоротної фінансової допомоги, інших надходжень, добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, у тому числі нерезидентів, для провадження діяльності у сфері освіти дорослих, не вважаються прибутком.

6. Кошти, отримані фізичною особою як оплата за надання освіти (освітніх послуг) дорослим особам, не можуть вважатися неправомірною вигодою.

7. У разі одержання коштів з інших джерел бюджетні асигнування провайдерів освіти дорослих не зменшуються.

8. Провайдери освіти дорослих самостійно розпоряджаються коштами, що надійшли від оплати послуг у сфері освіти дорослих, грантами та іншими надходженнями відповідно до законодавства.

9. Контроль за фінансово-господарською діяльністю провайдерів освіти дорослих-юридичних осіб здійснюють їх засновники або уповноважені ними особи.

Стаття 30. Державно-приватне партнерство у сфері освіти дорослих

1. Правові засади державно-приватного партнерства у сфері освіти дорослих визначаються Конституцією України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України “Про державно-приватне партнерство”, Законом України “Про освіту”, цим Законом, іншими законами та міжнародними договорами.

2. Державно-приватне партнерство у сфері освіти дорослих здійснюється на основі договорів між органами державної влади та приватними партнерами.

3. Державно-приватне партнерство може передбачати:

- співзасновництво та/або спільне фінансування провайдерів освіти дорослих;
- спільне фінансування проєктів та програм у сфері освіти дорослих;
- спільне фінансування програм післядипломної освіти;
- здійснення заходів щодо соціального захисту та поліпшення житлових умов працівників та здобувачів освіти дорослих;
- здійснення заходів щодо забезпечення територіальної доступності освіти дорослих для здобувачів;
- державно-громадського управління у сфері освіти дорослих.

4. Державно-громадське управління у сфері освіти дорослих – це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти дорослих.

5. Органи державно-громадського управління у сфері освіти дорослих утворюються за рішенням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування у формі робочих груп, дорадчих, громадських, експертних та інших органів. Органи державно-громадського управління у сфері освіти мають повноваження, передбачені актами про їх утворення.

6. Для забезпечення державно-громадського управління у сфері освіти можуть утворюватися репрезентативні громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, що представляють, у тому числі:

- андрагогів (педагогічних працівників освіти дорослих);
- здобувачів освіти дорослих;
- провайдерів освіти дорослих;
- роботодавців.

7. Державно-громадське управління у сфері освіти дорослих здійснюється на принципах:

- пріоритету прав і свобод людини;
- верховенства права;
- взаємної поваги та партнерства;
- прозорості, відкритості та гласності;
- взаємної відповідальності сторін.

РОЗДІЛ VI

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Стаття 31. Міжнародне співробітництво в сфері освіти дорослих

1. Держава сприяє гармонізації законодавчих та інших нормативно-правових актів України у сфері освіти дорослих з аналогічними міжнародними документами та імплементації найважливіших положень міжнародних документів.

2. Держава здійснює заходи щодо розвитку та зміцнення взаємовигідного міжнародного співробітництва у сфері освіти дорослих відповідно до двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів

3. Міжнародне співробітництво українських провайдерів освіти дорослих реалізується шляхом:

- співпраці з Європейською асоціацією освіти дорослих, іншими міжнародними асоціаціями, що працюють у сфері освіти дорослих;
- співпраці з зарубіжними та міжнародними провайдерами освіти дорослих;
- співробітництва з міжнародними професійними асоціаціями, що здійснюють професійне навчання;
- залученню коштів міжнародних фондів, установ та організацій для виконання проектів та програм у сфері освіти дорослих;
- участі у міжнародних дослідженнях у сфері освіти дорослих.

4. Держава створює умови для міжнародного співробітництва провайдерів освіти дорослих усіх форм власності, шляхом фінансування внесків за членство в міжнародних організаціях, сприяє участі в заходах та проектах таких організацій учасників процесу освіти дорослих відповідно до міжнародних договорів.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Визнати таким, що втратив чинність:

Закон України “Про професійний розвиток працівників”.

4. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кодексі України “Про працю”:

Статтю 202 викласти в такій редакції:

“202. Створення необхідних умов для поєднання роботи з навчанням

Працівникам, які проходять виробниче навчання або навчаються в закладах освіти або у провайдерів освіти дорослих без відриву від виробництва, власник або уповноважений ним орган повинен створювати необхідні умови для поєднання роботи з навчанням”

Статтю 203 викласти в такій редакції:

“Стаття 203. Заохочення працівників, які поєднують роботу з навчанням

При підвищенні кваліфікаційних розрядів або при просуванні по роботі повинні враховуватись успішне проходження працівниками виробничого навчання, загальноосвітня і професійна підготовка, та успішне проходження працівниками навчання в закладах освіти або у провайдерів освіти дорослих”

Доповнити статтею 216-1:

“Стаття 216-1. Додаткова відпустка у зв’язку з навчанням у провайдерів освіти дорослих

Працівникам, які здобувають освіту дорослих у провайдерів освіти дорослих, надається додаткова оплачувана відпустка впродовж такого навчання загальною тривалістю не більше 10 календарних днів протягом календарного року. На час такої відпустки за працівниками за основним місцем роботи зберігається середня заробітна плата.”

2) у Законі України “Про освіту”:

частину третю та четверту статті 8 викласти в такій редакції:

“неформальна освіта – структуроване навчання, яке не передбачає присудження повних освітніх кваліфікацій за рівнями освіти;

інформальна освіта – неструктуроване або самоорганізоване здобуття особою компетентностей під час професійної, громадської або іншої діяльності чи дозвілля;”.

3) у Законі України “Про зайнятість населення”:

статтю 8 викласти у такій редакції:

“Кожен має право на професійне навчання, яке реалізується шляхом первинної професійної підготовки, перепідготовки, спеціалізації і підвищення кваліфікації, навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та у провайдерів освіти дорослих, безпосередньо на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг з метою здобуття особою відповідної кваліфікації або приведення її рівня у відповідність із вимогами сучасного виробництва та сфери послуг.”

4) у Законі України “Про запобігання корупції”:

пункт 1 частини першої статті 25 викласти в такій редакції:

“1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, освітньої (у тому числі надання освітніх послуг у сфері освіти дорослих), наукової, експертної і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;”.

5. Кабінету Міністрів України протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом:

- привести свої нормативні акти у відповідність із цим Законом, забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у відповідність із цим Законом;
- забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом.

6. Установити, що:

- перший склад Національної ради з питань розвитку освіти дорослих формується протягом трьох місяців з дня набуття чинності цим Законом;

Фонд підтримки освіти дорослих починає свою діяльність протягом року з дня набуття чинності цим Законом.

*Голова
Верховної Ради України*

ЗАКОН УКРАЇНИ

“ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО

БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

ЩОДО ПІДТРИМКИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ”

Верховна Рада постановляє:

Внести до Бюджетного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 50 /№ 50-51/, ст. 572) такі зміни:

1. У підпункті “г” пункту 7 частини першої статті 87, підпункті “г1” пункту 2 частини першої статті 89, підпункті “г” пункту 2 частини першої статті 90 слова “післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення)” замінити на “освіту дорослих”.

2. Частину першу статті 91 доповнити пунктом 206 такого змісту:

“місцеві програми освіти дорослих, що реалізуються провайдерами освіти дорослих будь-якої форми власності, у тому числі надання фінансової підтримки діяльності центрів освіти дорослих”

3. Частину першу статті 1032 доповнити пунктом 7 такого змісту:

“центри освіти дорослих в частині забезпечення видатків на освітні програми для малозабезпеченої категорії громадян”

4. Статтю 1033 викласти в такій редакції:

“1033 Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами

1. Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами спрямовується на надання державної підтримки для здобуття освіти громадянами сліпими та із зниженим зором, глухими та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектра) у закладах та установах освіти відповідно до частини другої цієї статті.

2. За рахунок субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюються видатки на:

1) оплату праці фахівців (перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України) на основі укладених цивільно-правових договорів за:

проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до індивідуальних програм розвитку для осіб з особливими

освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) центрів освіти дорослих, закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів);

надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) центрів освіти дорослих, закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності;

2) придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що дають змогу опанувати навчальну програму, для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) центрів освіти дорослих, закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності. Типовий перелік спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти;

3) оснащення кабінетів та/або ресурсних кімнат у відповідних закладах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами (придбання методичного, навчального та програмного забезпечення, предметів, матеріалів і обладнання, у тому числі довгострокового користування).

3. У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами.

Розподіл субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами, та затверджується рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, рішенням про обласний бюджет.

4. Залишки коштів за субвенцією на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції.”

*Голова
Верховної Ради України*

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ПІДТРИМКИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ”

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
Бюджетний кодекс України	
Стаття 87. Видатки, що здійснюються з Державного бюджету України 1. До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України (з урахуванням особливостей, визначених пунктом 5 частини другої статті 67¹ цього Кодексу), належать видатки на: ... 7) освіту: ... г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення);...	Стаття 87. Видатки, що здійснюються з Державного бюджету України 1. До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України (з урахуванням особливостей, визначених пунктом 5 частини другої статті 67¹ цього Кодексу), належать видатки на: ... 7) освіту: ... г) освіту дорослих;
Стаття 89. Видатки, що здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад 1. До видатків, що здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад належать видатки на: 2) освіту: ... г¹) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);	Стаття 89. Видатки, що здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад 1. До видатків, що здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад належать видатки на: 2) освіту: ... г¹) освіту дорослих;

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
Стаття 90. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів 1. До видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів, належать видатки на: ... 2) освіти: ... г) <i>післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);</i> ...	Стаття 90. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів 1. До видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів, належать видатки на: ... 2) освіти: ... г) освіту дорослих; ...
Стаття 91. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів 1. До видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, належать видатки на: ... Норма відсутня.	Стаття 91. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів 1. До видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, належать видатки на: ... 20^б) місцеві програми освіти дорослих, що реалізуються провайдерами освіти дорослих будь-якої форми власності, у тому числі надання фінансової підтримки діяльності центрів освіти дорослих
Стаття 103². Освітня субвенція 1. Освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у таких типах закладів освіти: 1) початкові школи, гімназії, ліцеї (крім дошкільних підрозділів (відділень, груп); 2) спеціальні школи, санаторні школи; 3) спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів;	Стаття 103². Освітня субвенція 1. Освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у таких типах закладів освіти: 1) початкові школи, гімназії, ліцеї (крім дошкільних підрозділів (відділень, груп); 2) спеціальні школи, санаторні школи; 3) спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів;

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
4) дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри; 5) заклади професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти; 6) заклади фахової передвищої освіти і коледжі державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти. Норма відсутня.	4) дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри; 5) заклади професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти; 6) заклади фахової передвищої освіти і коледжі державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти; 7) центри освіти дорослих в частині забезпечення видатків на освітні програми для малозабезпеченої категорії громадян.
Стаття 103³. Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами 1. Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами спрямовується на надання державної підтримки для здобуття освіти дітьми сліпими та із зниженим зором, глухими та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектра) у закладах та установах освіти відповідно до частини другої цієї статті. 2. За рахунок субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюються видатки на: 1) оплату праці фахівців (перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України) на основі укладених цивільно-правових договорів за: • проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до індивідуальних програм розвитку для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах)	Стаття 103³. Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами 1. Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами спрямовується на надання державної підтримки для здобуття освіти громадянами сліпими та із зниженим зором, глухими та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектра) у закладах та установах освіти відповідно до частини другої цієї статті. 2. За рахунок субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюються видатки на: 1) оплату праці фахівців (перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України) на основі укладених цивільно-правових договорів за: • проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до індивідуальних програм розвитку для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах)

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів); • надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності; 2) придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що дають змогу опанувати навчальну програму, для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності. Типовий перелік спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти; 3) оснащення кабінетів та/або ресурсних кімнат у відповідних закладах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами (придбання методичного, навчального та програмного забезпечення, предметів, матеріалів і обладнання, у тому числі довгострокового користування).	центрів освіти дорослих, закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів); • надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) центрів освіти дорослих, закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності; 2) придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що дають змогу опанувати навчальну програму, для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) центрів освіти дорослих, закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності. Типовий перелік спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти; 3) оснащення кабінетів та/або ресурсних кімнат у відповідних закладах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами (придбання методичного, навчального та програмного забезпечення, предметів, матеріалів і обладнання, у тому числі довгострокового користування).

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
3. У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами. Розподіл субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами, та затверджується рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, рішенням про обласний бюджет. 4. Залишки коштів за субвенцією на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції.	3. У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами. Розподіл субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами, та затверджується рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, рішенням про обласний бюджет. 4. Залишки коштів за субвенцією на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції.

ЗАКОН УКРАЇНИ

“ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО

ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

ЩОДО ПІДТРИМКИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ”

Верховна Рада постановляє:

Внести до Податкового кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 13 /№ 13-14, № 15-16, № 17/, ст. 112) такі зміни:

1. Підпункт 165.1.21 пункту 165.1 статті 165 викласти у такій редакції:

“сума, сплачена будь-якою юридичною або фізичною особою на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів, провайдерів освіти дорослих за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку платника податку, але не вище трикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за кожний повний або неповний місяць навчання, підготовки чи перепідготовки такої фізичної особи”.

2. Підпункт 166.3.3 пункту 166.3 статті 166 викласти у такій редакції:

“суму коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, провайдерів освіти дорослих для компенсації вартості здобуття відповідної освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення”.

3. Підпункт 197.1.2 пункту 197.1 статті 197:

1) у першому абзаці після слів “дошкільної освіти” додати слова “освіти дорослих”, слова “навчальними закладами” виключити;

2) доповнити підпунктом г1 такого змісту:

“усіх видів освітньої діяльності, які постачаються провайдерами освіти дорослих”

4. Підпункт “і” підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 викласти у такій редакції:

“будівлі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, центрів освіти дорослих, незалежно від форми власності та джерел фінансування, що використовуються для надання освітніх послуг”.

5. Абзац другий пункту 284.3 статті 284 викласти у редакції:

“Ця норма не поширюється на бюджетні установи у разі надання ними будівель, споруд (їх частин) в тимчасове користування (оренду) іншим бюджетним установам, дошкільним, загальноосвітнім навчальним закладам, провайдерам освіти дорослих, незалежно від форм власності і джерел фінансування”.

*Голова
Верховної Ради України*

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ПІДТРИМКИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ”

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
Бюджетний кодекс України	
Стаття 165. Доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу 165.1. До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включаються такі доходи: ... 165.1.21. сума, сплачена будь-якою юридичною або фізичною особою на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку платника податку, але не вище трикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за кожний повний або неповний місяць навчання, підготовки чи перепідготовки такої фізичної особи; ...	Стаття 165. Доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу 165.1. До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включаються такі доходи: ... 165.1.21. сума, сплачена будь-якою юридичною або фізичною особою на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів, провайдерів освіти дорослих, за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку платника податку, але не вище трикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за кожний повний або неповний місяць навчання, підготовки чи перепідготовки такої фізичної особи; ...
Стаття 166. Податкова знижка ... 66.3. Перелік витрат, дозволених до включення до податкової знижки. Платник податку має право включити до податкової знижки у зменшення оподатковуваного доходу платника податку за наслідками звітного податкового року, визначеного з урахуванням положень пункту 164.6 статті 164 цього Кодексу, такі фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати: ... 166.3.3. суму коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних закладів дошкільної, позашкільної, загальної	Стаття 166. Податкова знижка ... 66.3. Перелік витрат, дозволених до включення до податкової знижки. Платник податку має право включити до податкової знижки у зменшення оподатковуваного доходу платника податку за наслідками звітного податкового року, визначеного з урахуванням положень пункту 164.6 статті 164 цього Кодексу, такі фактично здійснені ним протягом звітного податкового року витрати: ... 166.3.3. суму коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних закладів дошкільної, позашкільної, загальної

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти для компенсації вартості здобуття відповідної освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення; ...	середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, провайдерів освіти дорослих для компенсації вартості здобуття відповідної освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення; ...
Стаття 197. Операції, звільнені від оподаткування 197.1. Звільняються від оподаткування операції з: 197.1.1. постачання продуктів дитячого харчування та товарів дитячого асортименту для немовлят за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; 197.1.2. постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами, у тому числі навчання аспірантів і докторантів, навчальними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках. До таких послуг належать послуги з: а) виховання та навчання дітей, які постачаються дитячими музичними та художніми школами, школами мистецтв, будинками культури (гра на музичних інструментах, хореографія, образотворче мистецтво, гуртки (факультативи) іноземних мов, комп'ютерного навчання); б) утримання, виховання та навчання дітей у закладах дошкільної освіти як у межах обсягу, установленого навчальними планами і програмами, так і понад зазначений обсяг; в) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються закладами загальної середньої освіти I-III ступенів; г) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються закладами професійної (професійно-технічної) освіти;	Стаття 197. Операції, звільнені від оподаткування 197.1. Звільняються від оподаткування операції з: 197.1.1. постачання продуктів дитячого харчування та товарів дитячого асортименту для немовлят за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; 197.1.2. постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти, освіти дорослих, у тому числі навчання аспірантів і докторантів, навчальними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках. До таких послуг належать послуги з: а) виховання та навчання дітей, які постачаються дитячими музичними та художніми школами, школами мистецтв, будинками культури (гра на музичних інструментах, хореографія, образотворче мистецтво, гуртки (факультативи) іноземних мов, комп'ютерного навчання); б) утримання, виховання та навчання дітей у закладах дошкільної освіти як у межах обсягу, установленого навчальними планами і програмами, так і понад зазначений обсяг; в) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються закладами загальної середньої освіти I-III ступенів; г) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються закладами професійної (професійно-технічної) освіти;

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
г) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються закладами вищої освіти, у тому числі для здобуття іншої вищої та післядипломної освіти; Норми немає. д) навчання слухачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів; е) повторного вивчення відрахованими студентами (курсантами) окремих дисциплін і курсів з подальшим складенням іспитів; є) навчання аспірантів і докторантів; ж) приймання кандидатських іспитів; з) надання наукових консультацій для осіб, які підвищують кваліфікацію самостійно; и) довузівської підготовки; і) проведення лекцій з питань науки і техніки, культури та мистецтва, фізичної культури і спорту, правових знань, туризму і краєзнавства; ї) надання консультацій для учнів, вихованців, студентів, курсантів понад обсяги, встановлені навчальними планами і програмами, для аспірантів, докторантів; й) організації літніх мовних курсів, шкіл, семінарів; групових та індивідуальних занять фізичною культурою та спортом на стадіонах, у спортивних залах і плавальних басейнах, на тенісних кортах для дітей, учнів і студентів;	г) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються закладами вищої освіти, у тому числі для здобуття іншої вищої та післядипломної освіти; г') усіх видів освітньої діяльності, які постачаються провайдером освіти дорослих; д) навчання слухачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів; е) повторного вивчення відрахованими студентами (курсантами) окремих дисциплін і курсів з подальшим складенням іспитів; є) навчання аспірантів і докторантів; ж) приймання кандидатських іспитів; з) надання наукових консультацій для осіб, які підвищують кваліфікацію самостійно; и) довузівської підготовки; і) проведення лекцій з питань науки і техніки, культури та мистецтва, фізичної культури і спорту, правових знань, туризму і краєзнавства; ї) надання консультацій для учнів, вихованців, студентів, курсантів понад обсяги, встановлені навчальними планами і програмами, для аспірантів, докторантів; й) організації літніх мовних курсів, шкіл, семінарів; групових та індивідуальних занять фізичною культурою та спортом на стадіонах, у спортивних залах і плавальних басейнах, на тенісних кортах для дітей, учнів і студентів;
Стаття 266. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки ... 266.2. Об'єкт оподаткування ... 266.2.2. Не є об'єктом оподаткування: ...	Стаття 266. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки ... 266.2. Об'єкт оподаткування ... 266.2.2. Не є об'єктом оподаткування: ...

Положення чинного Закону	Положення Закону після внесення змін
i) будівлі дошкільних та загально-освітніх навчальних закладів незалежно від форми власності та джерел фінансування, що використовуються для надання освітніх послуг; ...	i) будівлі дошкільних та загально-освітніх навчальних закладів, центрів освіти дорослих, незалежно від форми власності та джерел фінансування, що використовуються для надання освітніх послуг; ...
Стаття 284. Особливості оподаткування платою за землю ... 284.3. Якщо платники податку, які користуються пільгами з цього податку, надають в оренду земельні ділянки, окремі будівлі, споруди або їх частини, податок за такі земельні ділянки та земельні ділянки під такими будівлями (їх частинами) сплачується на загальних підставах з урахуванням прибудинкової території. Ця норма не поширюється на бюджетні установи у разі надання ними будівель, споруд (їх частин) в тимчасове користування (оренду) іншим бюджетним установам, дошкільним, загальноосвітнім навчальним закладам незалежно від форм власності і джерел фінансування. ...	Стаття 284. Особливості оподаткування платою за землю ... 284.3. Якщо платники податку, які користуються пільгами з цього податку, надають в оренду земельні ділянки, окремі будівлі, споруди або їх частини, податок за такі земельні ділянки та земельні ділянки під такими будівлями (їх частинами) сплачується на загальних підставах з урахуванням прибудинкової території. Ця норма не поширюється на бюджетні установи у разі надання ними будівель, споруд (їх частин) в тимчасове користування (оренду) іншим бюджетним установам, дошкільним, загальноосвітнім навчальним закладам, провайдерам освіти дорослих незалежно від форм власності і джерел фінансування. ...

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ НА ПЕРІОД до 2030 року

(проект, розроблений Міністерством освіти і науки України)

I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2018 року № 710-р (Офіційний вісник України, 2018 р., № 80, ст. 2686), ґрунтується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини та охоплювати всі види освіти, складники освіти, а також всі рівні освіти і всі вікові групи громадян. Набуття громадянських компетентностей дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізовувати свої конституційні права та свободи, відповідально ставитись до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії в Україні.

Під громадянською освітою розуміється освіта, спрямована на формування громадянських компетентностей, активної громадянської позиції, здатності відповідально реалізовувати свої права та дотримуватись громадянських обов'язків, вміння налагоджувати партнерство та працювати задля утвердження демократії і верховенства права.

Громадянська освіта спрямована на формування громадянських компетентностей, які надають можливість здійснювати і захищати права та свободи людини і громадянина, обов'язки в суспільстві, зважати на соціокультурне різноманіття і відігравати активну роль у демократичному житті з метою заохочення та захисту демократії і верховенства права.

З початком проведення системної реформи сфери освіти фокус на громадянській освіті було посилено. Разом із тим, за результатами соціологічного дослідження швейцарсько-українського проекту “Розвиток громадянських компетентностей в Україні” (DOCCU), проведеного 2018 року, третина вчителів не впроваджує громадянську освіту у своїй професійній діяльності, тому що вважає це справою інших вчителів-предметників. Водночас, 25% вчителів назвали найширшим поняттям громадянської освіти “патріотизм”, 20% – “мораль і етику”, і тільки 25% – “громадянськість” як усвідомлення кожним громадянином своїх прав і обов'язків щодо держави, суспільства.

Для здійснення оцінки рівня громадянських знань Програмою розвитку ООН (далі – ПРООН) розраховано кумулятивні індикатори на основі запитань, які передбачають наявність однозначно правильної відповіді (відповідей): про бюджет, податки, міжнародні організації і об'єднання, представників у виборних

органах влади, державний устрій і порядок проведення мирних зібрань, символіку та адміністративний устрій. Згідно із звітним “Громадянськість в Україні, Молдові та Білорусі”, підготовленого 2016 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) для ПРООН в Україні, максимальне значення індексу, отримане в Україні, становить 21 пункт (з 24 можливих). Не більше 6-ти пунктів набрали 11% українців, від 7-ти до 12-ти – 56%, від 13 до 18 – 31%, а більше 18-ти пунктів змогли отримати лише 2%. Отже, це свідчить про низький рівень громадянської освіти та громадянської культури серед населення України. У той же час, згідно із цим же звітом, близько половини українців хотіли б отримувати знання з громадянських прав та навичок.

Аналіз явки на позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року та чергових виборів Президента України 31 березня 2019 року, здійснений 2019 року соціологічною групою “Рейтинг” у порівнянні результатів екзит-полів, свідчить, що порівняно з 2014 роком явка серед молоді зросла в 1,4 рази. В інших вікових групах приріст явки склав 1,1-1,2 рази. Близько половини української молоді у віці 18-29 років прийшли голосувати 31 березня 2019 року.

Зважаючи на викладене вище, стан громадянської освіти в Україні можна охарактеризувати таким чином:

Фрагментарність громадянської освіти. Відсутність єдиного наскрізного підходу до структури громадянських компетентностей призводить до відсутності цілісної системи громадянської освіти у всіх видах, рівнях і складниках освіти та породжує несистемність заходів з громадянської освіти, нескоординованість дій зацікавлених сторін.

Починаючи з 2018 року, громадянська освіта централізовано впроваджується у закладах загальної середньої освіти, що робить загальну середню освіту майданчиком для запровадження якісних змін у сфері громадянської освіти. Водночас, заходи за іншими видами та рівнями освіти відбуваються здебільшого за ініціативи чи підтримки інститутів громадянського суспільства як провайдерів громадянської освіти.

Суб’єктами освітньої діяльності у сфері громадянської освіти (далі – СОД ГО) слід розуміти фізичні та юридичні особи, зокрема заклади освіти, підприємства, установи, організації, спілки та інші інститути громадянського суспільства, засоби масової інформації, що прямо або опосередковано сприяють набуттю громадянських компетентностей, а також співробітники таких підприємств, установ, організацій, спілок та суб’єкти освітньої діяльності, що здійснюють освітню діяльність індивідуально.

З точки змісту поняття “громадянська освіта”, відповідно до Рекомендацій Ради Європи, це поняття охоплює знання, вміння та ставлення. Наразі в українському суспільстві часто громадянська освіта асоціюється саме зі знанням, інколи з навичковим, проте рідко – з ціннісним компонентом. Серед іншого, ці ризики подекуди залишаються на рівні викладання відповідного курсу.

Стандарти освіти. Освітні та навчальні програми. Відсутність єдиного бачення змісту громадянських компетентностей не сприяє їх ширшому розкриттю у стандартах освіти та у освітніх і навчальних програмах відповідних складників освіти та, розвитку набуттю компетентностей у їх в освітньому процесі.

Також варто взяти до уваги відсутність опису наскрізних громадянських компетентностей у затверджених стандартах освіти та відсутність сучасних стандартів для окремих рівнів загальної середньої, а також для професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти.

Кадрове забезпечення. Важливий фактор, який ускладнює впровадження громадянської освіти у закладах освіти, – це низький рівень розуміння фізичними особами як СОД ГО суті, мети, особливостей методології громадянської освіти, що у свою чергу призводить до відсутності складової громадянської компетентності в навчальних (освітніх) програмах викладання різних предметів, таким чином у здобувачів освіти не формується громадянська компетентність і вони не володіють знаннями і навичками їх застосування громадянської компетентності в житті.

Логічним у цьому контексті є питання підготовки закладами освіти фахівців, які володіють методами формування громадянських компетентностей у здобувачів освіти. Важливим є у цьому зв'язку і готовність інших СОД ГО належним чином сприяти набуттю громадянських компетентностей в системі неформальної освіти.

У суміжних до сфери освіти галузях відбуваються секторальні зміни, які створюють нові умови для здобуття громадянської освіти: участь у розподілі територіальною громадою “бюджетів участі”; тенденції до перетворення бібліотек в публічні громадські простори; поява урбан-активізму і облаштування вуличних громадських просторів із залученням громадськості; збільшення заходів прямої дії та залучення громадян до акцій прямої демократії.

Навчальні та методичні матеріали. Широке впровадження громадянської освіти потребує навчального і методичного забезпечення спеціальною вітчизняною літературою, наявність якої є наразі недостатньою для усіх сфер здобуття громадянської освіти. У той же час існує широкий вибір англomовної літератури та навчальних матеріалів, розроблених Радою Європи та іншими міжнародними організаціями. Зважаючи на високий рівень універсальності базових курсів з громадянської освіти, такі навчальні матеріали можуть бути адаптовані та імplementовані в освітнє середовище України. В Україні, зокрема, успішно діють освітні платформи, які надають навчальні матеріали для здобуття громадянської освіти.

Широкого поширення набула залученість громадян різних вікових категорій, якщо здійснюють волонтерську діяльність, що є позитивним явищем у процесі формування громадянського суспільства в Україні. А відтак, громадянська освіта має враховувати потреби формування моди на волонтерство та виховання

у молодих поколіннях якостей взаємопідтримки та взаємодопомоги. Окремої уваги також заслуговує практика надання освіти дорослих, що увібрала в себе діяльність, яка формує і закріплює особливі шляхи набуття громадянських компетентностей дорослим населенням.

Разом з тим, існує необхідність у створенні цілісної системи громадянської освіти, заснованої на ефективних світових практиках формування громадянських компетентностей. Ефективність громадянської освіти може бути забезпечена шляхом впровадження громадянської освіти через створення демократичного освітнього середовища, формування громадянських компетентностей через різні навчальні предмети, дисципліни, гуртки, курси, впровадження окремих предметів, модулів, спецкурсів з громадянської освіти тощо.

Громадянська освіта потребує державної підтримки, що може бути реалізована через Стратегію розвитку громадянської освіти та виконання Плану заходів з її реалізації.

II. МЕТА, ПРИНЦИПИ ТА НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Метою Стратегії є формування умов розвитку системи громадянської освіти в Україні та створення організаційно-правових засад для набуття громадянських компетентностей.

Стратегія реалізується на основі принципів освітньої діяльності, зазначених у Законі України “Про освіту” та Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2018 року № 710-р (Офіційний вісник України, 2018 р., № 80, ст. 2686).

Напрямами реалізації Стратегії є:

Становлення цілісної системи громадянської освіти. Моніторинг якості громадянської освіти.

Забезпечення умов ефективного функціонування системи громадянської освіти.

III. РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ

Становлення цілісної системи громадянської освіти. Моніторинг якості громадянської освіти

За цим напрямом передбачається виконання в межах операційних цілей таких завдань заходів:

Формування цілісної системи громадянської освіти, яка охоплює всі складники та види освіти та базується на компетентнісному підході

Створення за участю інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) опису громадянських компетентностей на відповідних рівнях освіти.

Включення громадянських компетентностей у стандарти освіти, освітні і навчальні програми.

Проведення за участю представників ІГС моніторингу та експертизи стандартів освіти, освітніх і навчальних програм на предмет включення громадянських компетентностей та впровадження рекомендацій за результатами такої експертизи.

Навчально-методичне забезпечення системи громадянської освіти

Підготовка і поширення рекомендацій СОД ГО з реалізації підходів надання громадянської освіти та набуття громадянських компетентностей через формальну, неформальну та інформальну освіту, що базуються на навчанні через участь (діяльність), а також про наявні канали, платформи здобуття громадянської освіти та щодо підтримки заходів учнівського та студентського самоврядування у означеному напрямі зі здобуття громадянської освіти.

Розроблення навчальних та методичних матеріалів з громадянської освіти для використання СОД ГО для всіх вікових груп, складників освіти (формальної та неформальної освіти).

Створення та наповнення розділу з громадянської освіти на Національний освітній електронний платформи

Впровадження системи моніторингу якості громадянської освіти

Залучення ІГС до моніторингу якості громадянської освіти.

Включення до пріоритетної тематики, що фінансуються з державного бюджету, досліджень громадянської освіти.

Проведення соціологічних, педагогічних та інших наукових досліджень стану громадянської освіти в Україні.

Забезпечення умов ефективного функціонування системи громадянської освіти

За цим напрямом передбачається виконання в межах операційних цілей таких заходів:

Підготовка кваліфікованих кадрів для громадянської освіти

Створення та забезпечення впровадження програм очного, дистанційного, змішаного (очного та дистанційного) навчання тренерів за участю суб'єктів освітньої діяльності, представників ІГС, інших СОД ГО (за кошти фізичних та юридичних осіб).

Підготовка та підвищення кваліфікації груп тренерів для проведення системних тренінгів для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти, інших СОД ГО.

Підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників, працівників інших СОД ГО з актуальних питань громадянської освіти та її впровадження з урахуванням цільової аудиторії.

Створення умов для визнання на всіх рівнях формальної освіти результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної громадянської освіти (навчання через практику та участь).

Налагодження ефективної комунікації між зацікавленими сторонами в системі громадянської освіти

Розроблення СОД ГО спільно з правозахисними організаціями і правоохоронними органами, медійними, волонтерськими та іншими ІГС спільних освітніх і навчальних програм, ресурсів (у тому числі Інтернет-ресурсів, цифрових застосунків), спрямованих на набуття громадянських компетентностей.

Сприяння розвитку програм і проєктів: обміну досвідом учасників освітнього процесу в Україні та за її межами; стажування учасників освітнього процесу в ІГС та стажування представників ІГС, здобувачів освіти в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; з утвердження верховенства права та посилення гарантій прав і свобод людини, підвищення рівня правової обізнаності та правосвідомості.

Організація національної інформаційної кампанії з популяризації громадянської освіти та підвищення рівня поінформованості громадян щодо розуміння сутності держави, демократії та верховенства права, реалізації та захисту конституційних прав, дотримання конституційних обов'язків, необхідності повсякденного утвердження та виховання нетерпимості до корупції у всіх її проявах.

Поширення позитивного досвіду (успішних прикладів обвідстоювання прав, виконання своїх обов'язків, виконаних локальних мікропроєктів тощо)

Впровадження громадянської освіти

Включення проєктних завдань з вирішення суспільно важливих проблем до освітніх і навчальних програм задля сприяння набуттю власного досвіду здобувачами освіти шляхом навчання через практику

Реалізація практичних компонентів громадянської освіти, залучення учасників освітнього процесу до процедури прийняття суспільно важливих рішень через співпрацю СОД ГО між собою, з органами державної влади та місцевого самоврядування

Долучення громадян України на тимчасово окупованих територіях України до навчальних курсів, проєктів, заходів, кампаній, онлайн-інструментів здобуття громадянської освіти, через розробку спеціалізованих програм дистанційної освіти, онлайн-інструментів здобуття громадянської освіти та до програм обмінів молоддю в Україні.

IV. РИЗИКИ, ЩО МОЖУТЬ ПЕРЕШКОДИТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Відсутність серед СОД ГО єдиного бачення сутності, змісту та основних цілей громадянської освіти.

Недостатнє усвідомлення, що цінності та принципи є визначальними для розвитку, формування громадянських компетентностей і є необхідними для формування відповідальних громадян.

Недооціненість суспільством значення громадянської освіти для розвитку формування особистості.

Переважання політичної доцільності над застосуванням принципу верховенства права в діях чи бездіяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

V. ІНДИКАТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Створено наскрізний опис громадянських компетентностей на відповідних рівнях освіти.

Здійснено експертизу стандартів освіти, освітніх і навчальних програм на предмет включення громадянських компетентностей.

Рекомендації провайдерів громадянської освіти впроваджено для реалізації середовищної, міжпредметної, монопредметної, інтегрованої моделей громадянської освіти.

Впроваджено систему моніторингу якості громадянської освіти.

Впроваджено систему підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і працівників СОД ГО, що сприяють здобуттю громадянської освіти.

Проведено національну інформаційну кампанію з популяризації громадянської освіти та підвищення рівня поінформованості громадян щодо розуміння сутності держави, демократії та верховенства права, прав та обов'язків громадян.

VI. ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ЗАХОДІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ. ФІНАНСУВАННЯ

Реалізація Стратегії забезпечується виконанням Плану заходів щодо її реалізації спільно з органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, ІГС, провайдерів громадянської освіти, окремих громадян, що сприяють досягненню мети Стратегії за напрямками її реалізації.

На виконання Стратегії передбачена підготовка та публікація органами державної влади, місцевого самоврядування за участю представників ІГС суспільства спільної “дорожньої карти”.

Для здійснення моніторингу реалізації Стратегії та виконання Плану заходів щодо її реалізації центральними органами виконавчої влади можуть утворюватися моніторингові комісії на громадських засадах, до складу яких можуть залучатися в установленому порядку представники органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, ІГС, міжнародних організацій, провайдерів громадянської освіти, науковці та інші фахівці.

Реалізація Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, а також з інших джерел, не заборонених законом.

ПЛАН ЗАХОДІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ до 2030 року

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
1.1. Здійснення опису громадянських компетентностей, їх включення та моніторинг включеності до змісту освіти		
1.1.1. Створення за участю інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) опису громадянських компетентностей на відповідних рівнях освіти	2021-2022	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти та інші СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою)
1.1.2. Включення громадянських компетентностей у стандарти освіти, освітні і навчальні програми	2020-2021	МОН, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
1.1.3. Проведення за участю представників ІГС експертизи стандартів освіти, освітніх і навчальних програм на предмет включення громадянських компетентностей та впровадження рекомендацій за результатами такої експертизи	2020-2022	МОН, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
1.2. Навчально-методичне забезпечення системи громадянської освіти		
1.2.1. Підготовка і поширення рекомендацій суб'єктів освітньої діяльності у сфері громадянської освіти (далі – СОД ГО) з реалізації підходів надання громадянської освіти та набуття громадянських компетентностей через формальну, неформальну та інформальну освіту, що базуються на навчанні через участь (діяльність), а також про наявні канали та платформи здобуття громадянської освіти	2020-2021	МОН, Мін'юст, Мінсоцполітики, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), провайдери громадянської освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
1.2.2. Розроблення навчальних та методичних матеріалів з громадянської освіти для використання СОД ГО для всіх вікових груп, складників освіти (формальної та неформальної освіти)	2021-2022	НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), інші СОД ГО (за згодою)

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
1.2.3. Створення та наповнення розділу з громадянської освіти на Національній освітній електронній платформі	2021	МОН; НАПН України (за згодою), провайдери громадянської освіти (за згодою)
1.3. Впровадження системи моніторингу якості громадянської освіти		
1.3.1. Залучення ІГС до моніторингу якості громадянської освіти	2020-2022	МОН
1.3.2. Включення до пріоритетної тематики, що фінансуються з державного бюджету, досліджень громадянської освіти	2020-2022	МОН, НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), наукові установи (за згодою), ІГС (за згодою)
1.3.3. Проведення соціологічних, педагогічних та інших наукових досліджень стану громадянської освіти в Україні	2020-2022	МОН, НАПН України (за згодою), заклади освіти, ІГС (за згодою)
2.1. Підготовка кваліфікованих кадрів для громадянської освіти		
2.1.1. Створення та забезпечення впровадження програм очного, дистанційного, змішаного (очного та дистанційного) навчання тренерів за участю суб'єктів освітньої діяльності, представників ІГС, інших СОД ГО (за кошти фізичних та юридичних осіб)	2020-2021	МОН, Мін'юст, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська, Севастопольська міські державні адміністрації; НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), провайдери громадянської освіти (за згодою), ІГС (за згодою), міжнародні донорські організації (за згодою)
2.1.2. Підготовка та підвищення кваліфікації груп тренерів для проведення системних тренінгів для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти, інших СОД ГО	2020-2022	МОН, Мін'юст; центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська міська державні адміністрації; НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою), міжнародні донорські організації (за згодою)
2.1.3. Підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників інших СОД ГО з актуальних питань громадянської освіти та її впровадження з урахуванням цільової аудиторії	2022-2030	МОН, Мін'юст; центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська міська державні адміністрації; НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), СОД ГО (за згодою), ІГС (за згодою), міжнародні донорські організації (за згодою)

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
2.2. Налагодження ефективної комунікації між зацікавленими сторонами в системі громадянської освіти		
2.2.1. Розроблення СОД ГО спільно з правозахисними організаціями і правоохоронними органами, медійними, волонтерськими та іншими ІГС спільних освітніх і навчальних програм, ресурсів (у тому числі Інтернет-ресурсів, цифрових застосунків), спрямованих на набуття громадянських компетентностей	2020-2022	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
2.2.2. Сприяння розвитку програм і проєктів: • обміну досвідом учасників освітнього процесу в Україні та за її межами; • стажування учасників освітнього процесу в ІГС та стажування представників ІГС, здобувачів освіти в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; • з утвердження верховенства права та посилення гарантій прав і свобод людини, підвищення рівня правової обізнаності та правосвідомості	2020-2030	МОН, НАДС, Мін'юст, Мінсоцполітики, місцеві державні адміністрації, центральні органи виконавчої влади та державні органи в підпорядкуванні яких наявні заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), органи місцевого самоврядування (за згодою), ІГС (за згодою)
2.2.3. Організація національної інформаційної кампанії з популяризації громадянської освіти та підвищення рівня поінформованості громадян щодо розуміння сутності держави, демократії та верховенства права, реалізації та захисту конституційних прав, дотримання конституційних обов'язків, необхідності повсякденного утвердження та виховання нетерпимості до корупції у всіх її проявах	2020-2022	МОН, Мін'юст, Мінсоцполітики, Держкомтелерадіо, місцеві державні адміністрації; центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), органи місцевого самоврядування (за згодою), ІГС (за згодою)

Найменування заходів	Строк виконання	Відповідальні за виконання
2.2.4. Поширення позитивного досвіду (успішних прикладів відстоювання прав, виконання своїх обов'язків, виконаних локальних мікропроектів тощо)	2020-2030	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
2.3. Впровадження громадянської освіти		
2.3.1. Включення проєктних завдань з вирішення суспільно важливих проблем до освітніх і навчальних програм задля сприяння набуттю власного досвіду здобувачами освіти шляхом навчання через практику	2020-2030	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
2.3.2. Реалізація практичних компонентів громадянської освіти, залучення учасників освітнього процесу до процедури прийняття суспільно важливих рішень через співпрацю СОД ГО між собою, з органами державної влади та місцевого самоврядування (реалізація мікропроектів, залучення до бюджетів участі, волонтерська активність, відвідування засідань сесій органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів учасниками освітнього процесу тощо)	2020-2030	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)
2.3.3. Долучення громадян України на тимчасово окупованих територіях України до проєктів, заходів, кампаній, онлайн-інструментів здобуття громадянської освіти	До деокупації тимчасово окупованих територій України	МОН, Мін'юст, центральні органи виконавчої влади та державні органи, в підпорядкуванні яких є заклади освіти та навчальні підрозділи (центри); СБУ (за згодою), НАПН України (за згодою), заклади освіти (за згодою), ІГС (за згодою)

© Центр Разумкова, 2020
Адреса Центру Разумкова:
Київ, 01015, вул. Лаврська, 16, 2-й поверх
e-mail: info@razumkov.org.ua
веб-сторінка: www.razumkov.org.ua

© Видавництво «Заповіт», 2020
e-mail: zapovit@gmail.com